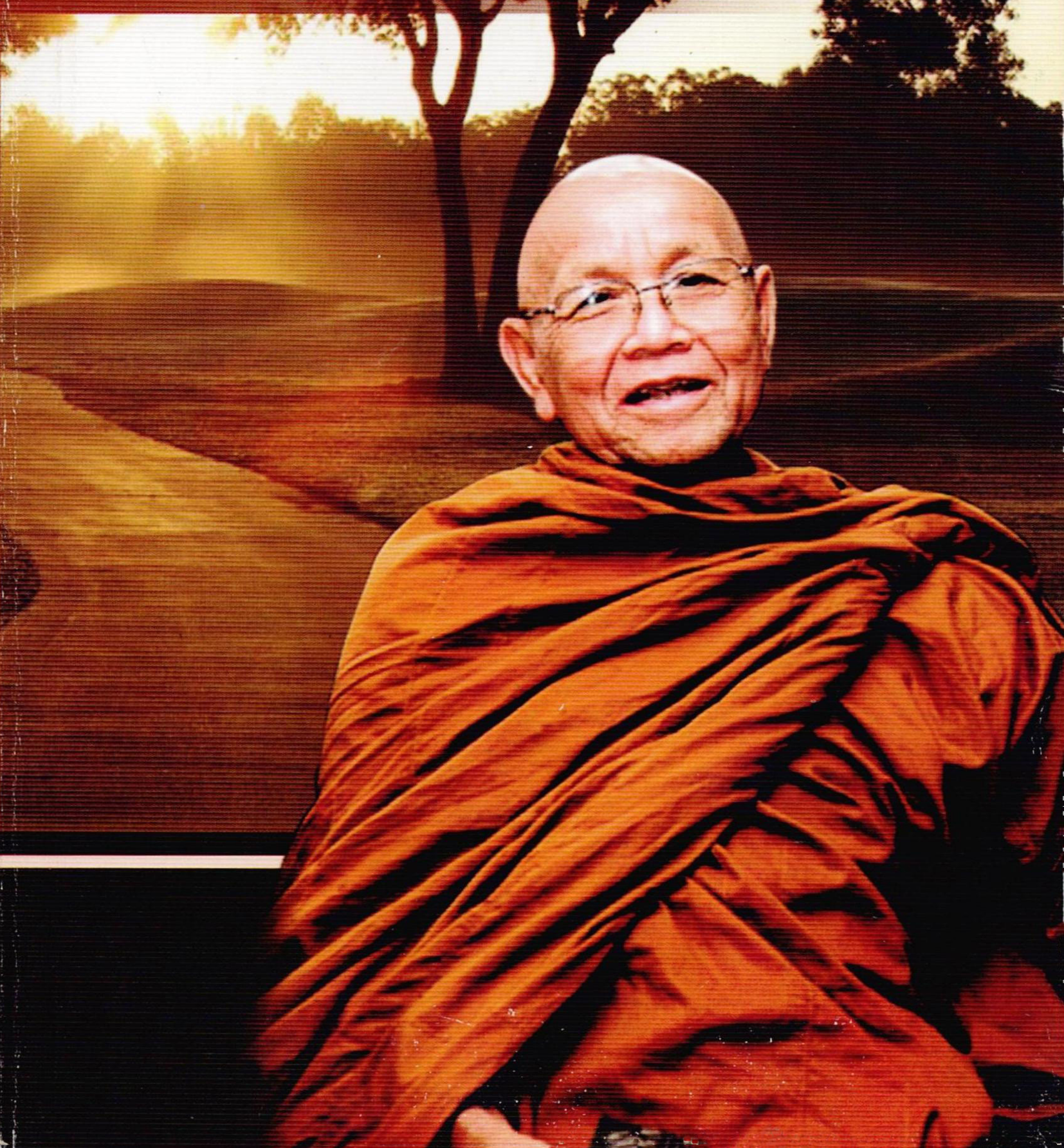
หว่านพันธุ์แห่งโพธิ

ประวัติ ชีวิตและผลงาน
ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

หว่านพันธุ์แห่งโพธิ
ประวัติ ชีวิตและผลงาน ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

หว่านพันธุ์แห่งโพธิ

ประวัติ ชีวิตและผลงาน
ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

หว่านพันธุ์แห่งโพธิ

ประวัติ ชีวิตและผลงาน
ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : เมษายน ๒๕๓๑ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ธันวาคม ๒๕๕๖ จำนวน ๗,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด กรุงเทพฯ
โทร. ๐๒-๔๓๕-๘๒๘๓

จัดพิมพ์โดย : กองทุนวุฒิธรรม
กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม

พิมพ์แจกเป็นธรรมทานโดย :

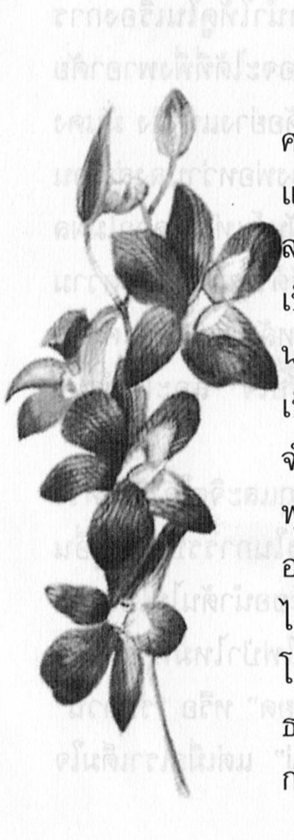
- ครอบครัว ภัทรมัย
- ครอบครัว ดีหลกเจริญ
- ครอบครัว ปัญญาภรณ์
- ครอบครัว สุคันธเสวี

ต้องการหนังสือนี้โปรดติดต่อ

โทร. ๐๒-๕๒๖-๕๐๐๘

ถ้อยแถลงผู้จัดพิมพ์

(ครั้งที่ ๑)

"โพธิ" เป็นคำที่ดี และมีความสำคัญในพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากคำว่าโพธิญาณ โพธิจิต และโพธิสัตว์ เป็นต้น คำว่า โพธิ นี้ หมายถึงสติปัญญาความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน อันเป็นความหมายเดียวกับคำว่า "พุทธะ" นั่นเอง นอกจากนั้น โพธิยังเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ จำเดิมต้นไม้นี้มีนามว่าอัสสัตถะ ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้ามาประทับบำเพ็ญเพียร และบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณใต้ต้นไม้นี้ ต้นไม้นั้นก็ได้ขนานนามใหม่ว่า ต้นโพธิ์ หรือ พระศรีมหาโพธิ์ไปด้วย โพธิ จึงเป็นทั้งคุณธรรมและรูปธรรมอันได้แก่ป่าไม้ ซึ่งเป็นสถานที่ร่มรื่นใจ และก่อให้เกิดพระอริยบุคคลขึ้นตลอดทุกยุคสมัย

หนังสือ *"หว่านพันธุ์แห่งโพธิ"* เล่มนี้ กล่าวถึง ชีวิต งานปฏิปทา และธรรมเทศนาสั่งสอนของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ พระสุปฏิปันโน ซึ่งเป็นทั้งพระกรรมฐานและพระนักพัฒนาชุมชนที่รู้กันดี แม้งานและแนวคิดของท่านจะไม่หวือหวาน่าตื่นเต้น เพราะท่านไม่เน้นที่โครงการหรือวัตถุอันใหญ่โต หากมุ่งไปที่ความเรียบง่ายกลมกลืน ความพึ่งตนเอง และความมีสติรู้สึกตัวทั่วพร้อม ซึ่งเป็นแก่นพุทธธรรม งานของหลวงพ่อกล่าวโดยย่อคือการรักษาป่าให้เป็นป่า และสร้างคนให้เป็นคน ป่าให้ร่มเงาที่สดชื่นเยือกเย็นแก่สรรพชีวิตฉันใด จิตใจที่ได้ธรรมก็มีความสงบเย็นฉันนั้น

งานของหลวงพ่อ คือการแนะให้ทำนำให้ดูในเรื่องการพัฒนาตนให้พ้นจากความทุกข์กายทุกข์ใจ เพื่อจะได้ที่พึ่งพาอาศัยอันเกษมของตนและสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้อย่างแท้จริง มั่นคงและยั่งยืนนาน เมล็ดพันธุ์แห่งการตรัสรู้ที่หลวงพ่อหว่านลงสู่เรือนใจของผู้คนด้วยความเมตตาการุณย์ และเมล็ดพันธุ์แห่งไม้ดอกไม้ผลยืนต้น ที่ท่านบ่มเพาะบำรุงรักษา ต่างเติบใหญ่ด้วยน้ำใจและความเอื้ออาทรของท่าน ความเสียสละอย่างปิดทองหลังพระ และความอ่อนน้อมถ่อมตนของท่านก็เป็นสิ่งที่เราประทับใจ และได้นำมากล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ด้วยแล้ว

นอกจากหลวงพ่อจะเป็นผู้ให้ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ที่ไม่หวังผลตอบแทน ท่านยังเป็นผู้ปฏิบัติระมัดระวังในการรบกวนผู้อื่น เมื่อเดือนมิถุนายน ปีที่แล้ว พวกเราปรารภจะขอนำต้นไม้ไปถวายหลวงพ่อ เพื่อจะได้ปลูกป่าชดเชยส่วนที่ถูกไฟป่าไหม้ทำลายไป รู้สึกท่านเกรงใจมาก ห่วงว่าจะเป็นการ "บังเบียด" หรือ "รบกวน" ตลอดจน "จะเสียงานประจำที่เราทำอยู่หรือไม่" แต่เมื่อเราเต็มใจ

ท่านก็เมตตาช่วยนำพารถของเราขึ้นภูแลนคา อันคดเคี้ยว และกันดาร จนถึงวัดป่าสุคะโตของท่านด้วยตัวท่านเอง ด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความสะดวกและสบายใจแก่พวกเรามาก หลวงพ่อช่วยเหลือชาวบ้านทั้งด้านธรรมะและหาทางให้ชาวบ้านช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันและกัน ท่านจึงดุจประทีปส่องสว่างอยู่กลางชุมชน และยังสาดแสงธรรมนั้น ให้สว่างไสวเรืองรองในจิตใจของบรรดาศิษย์ที่อยู่ไกลออกไปด้วย การจัดพิมพ์หนังสือนี้เป็นความตั้งใจที่เราจะตอบแทนคุณูปการของท่าน ซึ่งมีพระคุณแก่พวกเราอย่างมาก นอกเหนือจากความตั้งใจทำกิจหน้าที่ของตนๆ ด้วยสติปัญญา อย่างดีที่สุด หรือสุดฝีมือ ดังคำที่ท่านชอบพูดอยู่เสมอ

ความตั้งใจอีกประการหนึ่ง ในการจัดพิมพ์หนังสือนี้ ก็เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณวุฒิชัย ทวีศักดิ์ศิริผล อดีตประธานกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม ผู้เป็นกัลยาณมิตร ที่มีจิตใจงดงามอีกท่านหนึ่ง คุณวุฒิชัยนับเป็นอุบาสกรุ่นใหม่ที่เอาใจใส่การปฏิบัติธรรม ได้เสียสละและอุทิศแรงใจสติปัญญาตลอดจนทุนทรัพย์ เพื่อทุ่มเททำงานเพื่อพระศาสนาอย่างเต็มกำลังความสามารถ ควรแก่การยกย่องนับถือ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เป็นที่ประทับใจ และอาลัยรักของมิตรสหายเป็นอันมาก คุณวุฒิชัยนับเป็นกำลังสำคัญในการรับใช้และสนองงานของหลวงพ่ออย่างแข็งขัน และมีประสิทธิภาพยิ่ง มีความสุขใจและภูมิใจที่ได้ทำงานบริการผู้อื่น และเมื่อวายชนม์จากไป ญาติมิตรจึงได้นำอัฐิมาบรรจุไว้ ณ วัดป่าสุคะโตนี้ด้วย

น้ำใจและไมตรีจิตของคุณวุฒิชัยเป็นที่ประจักษ์แก่ใจของเพื่อนร่วมงานและผู้พบเห็น โดยเหตุที่เป็นผู้ชอบให้ และชอบช่วยเหลือผู้คนให้มีความสุข โดยตนเองก็พลอยได้รับความสุขความ

พอใจไปด้วย คุณวุฒิชัยมักขวนขวายจัดหาหนังสือที่ตนจัดพิมพ์ขึ้นให้เพื่อนอย่างให้เปล่าเสมอๆ แม้จะทำการค้าขายก็มิได้เห็นผลกำไรเป็นสำคัญยิ่งไปกว่าการแพร่หลายแห่งธรรมะ ดังนั้นในโอกาสครบรอบปีแห่งการจากไปของคุณวุฒิชัยนี้ กลุ่มจึงดำริจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นมิตรพลี เพื่อรำลึกคุณงามความดีของคุณวุฒิชัยด้วย โดยเชื่อว่าหากคุณวุฒิชัยหยั่งทราบด้วยญาณวิถีใดคงจะพอใจ

ขอให้ธารน้ำใจ ความศรัทธาปสาทะ ความเสียสละ ความเอื้ออาทรและความระลึกนึกถึงทั้ง ๔ สายนี้ จงประมวลเป็นมหานทีที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ให้ความชุ่มชื่นร่มเย็นแก่สรรพชีวิต และเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงเมล็ดพันธุ์แห่งโพธิที่หลวงพ่อได้หว่านโปรยลงทั้งในจิตใจของเราและบนพื้นพสุธา จงเติบกล้างอกงามให้ร่มเงาอันร่มเย็น เป็นที่พึ่งพาอาศัยเกษมสุข แก่ทุกคน ทุกทิพาราตรีกาล จนเข้าถึงพระนิพพานด้วยเทอญ

ด้วยความปรารถนาดี

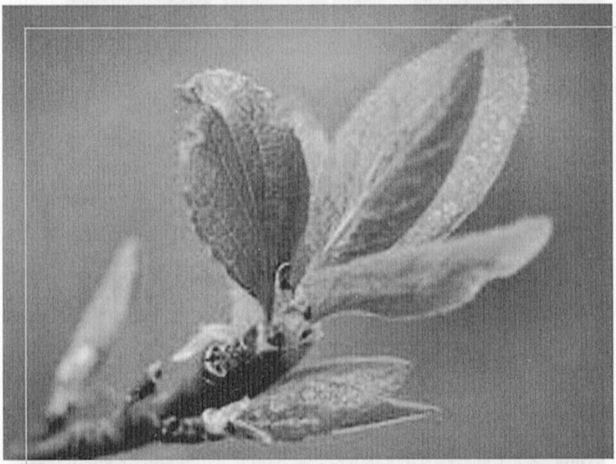
พระดุษฎี เมธงฺกุโร

ในนามกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม

สารบัญ

ภาค ๑

ประวัติ ชีวิตและผลงาน
ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

ชีวิตและงาน
ของพระครูบรรพตสุวรรณกิจ

พระไพศาล วิสาโล

พระครูบรรพตสุวรรณกิจ หรือพระอาจารย์คำเขียน สุวณฺโณ ได้ชื่อว่าเป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักดีในหมู่องค์กรพัฒนาเอกชนโดยเฉพาะในภาคอีสาน แต่ท่านเองมีพื้นเพทางด้านวิปัสสนากรรมฐาน และจนทุกวันนี้ก็ยังอุทิศเวลาส่วนใหญ่ให้กับการสอนธรรมและวิปัสสนากรรมฐาน ขณะเดียวกันก็ยังใส่ใจในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตลอดจนธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งกำลังได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน

พระครูบรรพตสุวรรณกิจถือกำเนิดที่อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เมื่อพ.ศ.๒๔๗๙ ก่อนที่จะมาเติบใหญ่ที่อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ โดยเหตุที่บิดาได้จากไปแต่ท่านยังเยาว์วัย ท่านจึงต้องรับภาระในครอบครัวก่อนวัยอันควร เป็นเหตุให้บวชเณรได้ไม่นานก็ต้องลาสิกขามาช่วยแม่ทำนาและดูแลน้องๆ

เมื่อเข้าวัยฉกรรจ์ท่านหันมาเป็นหมอธรรม มีอาชีพทางสะเดาะเคราะห์กับรักษาโรคด้วยเวทมนต์คาถาและน้ำมนต์ จนเมื่อได้มาพบหลวงพ่อเทียน จิตฺตสุโภ และทดลองฝึกสติปัฏฐานตามแนวของท่าน ชั่วเวลาเพียงเดือนเดียว ก็เห็นผลของการปฏิบัติเข้าใจแก่นแท้ของศาสนา จึงละทิ้งไสยศาสตร์ และตัดสินใจอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่ออายุ ๓๐ ปีในพ.ศ. ๒๕๐๙

หลังจากที่ท่านติดตามหลวงพ่อเทียนได้ ๓ ปี ท่านได้มีโอกาสจาริกไปยังภูโค้ง ซึ่งเป็นเทือกเขาไม่ไกลจากหมู่บ้านของท่าน และได้ธุดงค์แวะเวียนสำนักสงฆ์ที่ญาติผู้พี่ของท่านได้บุกเบิกเอาไว้ จนกระทั่งในพ.ศ.๒๕๑๙ จึงได้เริ่มจำพรรษาที่นั่น ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นวัดป่าสุคะโต

ในพ.ศ.๒๕๒๐ ท่านได้รับนิมนต์ไปจำพรรษา ณ วัดภูเขาทอง บ้านท่ามะไฟหวาน ที่นั้นเองท่านได้เห็นความทุกข์ยากของชาวบ้านที่ต้องไปทำไร่ตามชายป่าพร้อมกับพาลูกน้อยไปด้วย เป็นเหตุให้มีเด็กป่วยไข้เป็นจำนวนมาก ที่เป็นมาลาเรียก็มีไม่น้อย ด้วยจิตเมตตาท่านจึงรับเด็กเล็กมาดูแลในวัดระหว่างที่พ่อแม่ออกไปทำไร่ ด้วยเหตุนี้ศูนย์เด็กเล็กแห่งแรกในจังหวัดชัยภูมิจึงเกิดขึ้นในวัดเล็กๆ บนหลังเขาอันแสนกันดารแห่งนี้

นอกงานสงเคราะห์เด็กแล้ว ท่านยังเป็นผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน จากเดิมซึ่งมีสภาพไม่ต่างจากบ้านป่าเมืองเถื่อน เต็มไปด้วยนักพนันและผู้ร้ายหนีคดี ท่ามะไฟหวานก็กลายเป็นหมู่บ้านที่สงบสุข ผู้คนและถนนหนทางเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีวัดเป็นทั้งแกนกลางทางด้านจิตใจ และศูนย์กลางทางด้านสงเคราะห์ชุมชน

ตลอดเวลาที่ท่านทำกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชนอยู่นั้น เจ้าหน้าที่บ้านเมืองจับตามองท่านด้วยความระแวงสงสัย เนื่องจากภูโค้งในเวลานั้นจัดเป็นเขตแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ มิหนำซ้ำยังมีคนหนุ่มสาวขึ้นมาหาท่านอยู่เนืองๆ เพื่อสนับสนุนงานสงเคราะห์ชุมชนของท่าน และมีจำนวนไม่น้อยที่ขึ้นมาเรียนกรรมฐานจากท่าน แต่ท่าทีดังกล่าวของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองมิได้ทำให้ท่านหวั่นไหวแม้แต่น้อย ด้วยความมั่นคงและเมตตาธรรมในจิตใจ ท่านสามารถเอาชนะความระแวงสงสัยของเจ้าหน้าที่เหล่านั้นได้ในที่สุด

ท่านได้ย้ายกลับมายังวัดป่าสุคะโตในพ.ศ.๒๕๒๕ และหันมาจับงานด้านอบรมกรรมฐานพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ป่าร่วม ๕๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาป่าไม่กี่ผืนที่หลงเหลือบนภูโค้ง แต่ในเวลาเดียวกันท่านก็ตระหนักถึงปัญหานานาประการที่ชาวบ้านประสบเนื่องจากการเอาชีวิตไปผูกติดกับตลาดพืชผล ท่านจึงพยายามส่งเสริมการผลิตแบบพึ่งตนเองแทนที่จะปลูกเพื่อขายด้วยพืชเชิงเดี่ยว ทั้งนี้โดยใช้วัดเป็นที่สาธิต ภายหลังก็ได้หันมาเน้นเกษตรกรรมอินทรีย์

ในช่วง ๓ ปีหลัง ท่านเห็นถึงความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วของภูโค้ง ไม่เพียงแต่ป่าจะหดหายเท่านั้น แม้แต่ลำน้ำก็เป็นพิษมากขึ้น เพราะการใช้สารเคมีอย่างหนักในหลายหมู่บ้าน ท่านจึงริเริ่มโครงการธรรมยาตราเพื่อชีวิตและลุ่มน้ำลำปะทาวขึ้น โดย

ชักชวนพระสงฆ์ แม่ชี ชาวบ้าน และนักเรียนในพื้นที่มาร่วมกันเดินเท้าและพักแรมตามหมู่บ้านต่างๆ เป็นเวลา ๑ สัปดาห์ เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงอันตรายที่กำลังจะเกิดขึ้น และร่วมกันหาแนวทางการพิทักษ์ป่าและปกป้องลำน้ำ ปัจจุบันโครงการนี้ได้ดำเนินติดต่อมาเป็นปีที่ ๑๕ แล้ว โดยมีผู้สนใจจากจังหวัดและประเทศต่างๆ มาร่วมเดินด้วย

แม้ความคิดริเริ่มของพระครูบรรพตสุวรรณกิจไม่อาจประสบความสำเร็จไปเสียหมด แต่จุดเด่นของท่านคือการประสานกรรมฐานซึ่งเป็นเรื่องด้านใน เข้ากับการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งเป็นเรื่องด้านนอก ได้อย่างกลมกลืน จนกลายเป็นแบบอย่างให้แก่พระสงฆ์และฆราวาสที่มักสนใจแต่เพียงด้านเดียวให้หันมาคำนึงอีกด้านหนึ่งบ้างไม่มากก็น้อย ท่านจึงเป็นพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งของกลุ่มเสขิยธรรม ที่ได้รับความเคารพนับถือ และเป็นที่ปรึกษาทั้งในเรื่องชีวิตและงานอยู่เนืองๆ

ปัจจุบันท่านได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าคณะตำบลหนองขามนอกเหนือจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง โดยมีสำนักสงฆ์อยู่ในความดูแลของท่าน ๒ แห่งบนเขาลูกเดียวกันคือ วัดป่าสุคะโต และวัดป่ามหาวัน

หลวงพ่อคำเขียน
กับความเปลี่ยนแปลงที่บ้านท่ามะไฟหวาน

พระไพศาล วิสาโล

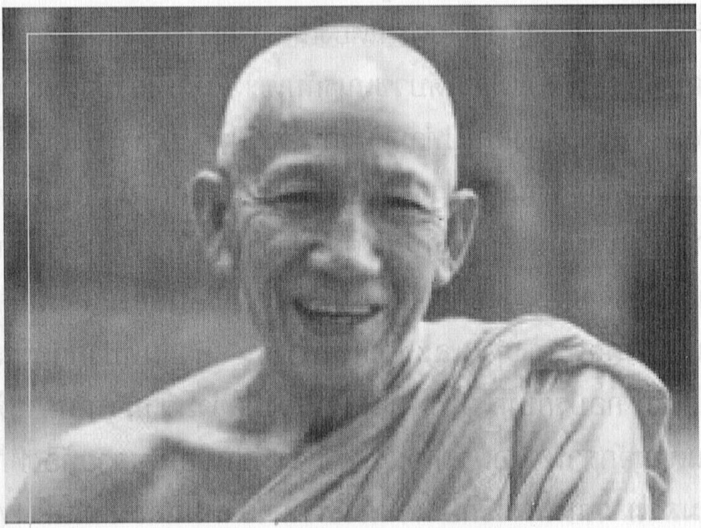

ในสายตาของประชาชนทั่วไป พระคำเขียน สุวณฺโณ เป็นพระเรียบ ๆ ธรรมดา ไม่มีอะไรแตกต่างจากพระทั่วไปที่พบเห็นเท่าใดนัก แต่ในหมู่นักพัฒนารุ่นใหม่นั้น ท่านเป็นที่รู้จักในฐานะพระนักพัฒนาที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีทัศนะก้าวหน้า และเท่าทันสังคมสมัยใหม่ อย่างยากที่จะหาได้ในพระเถระปัจจุบัน ส่วนนักปฏิบัติธรรมจำนวนไม่น้อย ก็นับถือท่านว่า เป็นอาจารย์กรรมฐานที่เปี่ยมด้วยปัญญา กรุณา มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส แต่สำหรับชาวบ้านบนหลังเขา “ภูโค้ง” โดยเฉพาะที่ท่ามะไฟหวานแล้ว ท่านคือ “หลวงพ่ออ้วน” อันเป็นที่

เคารพนับถือ เป็นทั้งพระผู้นำและผู้ปกครอง ที่ใส่ใจทุกข์สุขของชาวบ้านอย่างจริงจัง ภาพประทับเช่นนี้ อาจเลือนลางในความรู้สึกของชาวท่ามะไฟหวานที่เป็นวัยรุ่นลงมา แต่สำหรับคนมีอายุส่วนใหญ่ ที่อยู่ท่ามะไฟหวานนานกว่า ๑๐ ปีและได้ทันเห็นท่านเมื่อแรกมารับเป็นเจ้าอาวาสวัดประจำหมู่บ้าน จนกระทั่งย้ายกลับไปวัดเดิม เขาเหล่านั้นยังคงทรงจำได้เป็นอย่างดีถึงความเปลี่ยนแปลงของท่ามะไฟหวาน อันมิอาจเกิดขึ้นได้เลย หากปราศจากวิริยะและการุณยธรรมของท่าน จากหมู่บ้านที่ขึ้นชื่อในด้านการพนัน เป็นแหล่งรวมนักเสี่ยงโชคทั่วทั้งภู อบายมุขแผ่ซ่านไปทั้งละแวก การทะเลาะวิวาทและต่อยตีเกิดขึ้นมิได้ขาด ปัญหาต่างๆ ตัดสินกันด้วยความรุนแรงและกฎป่า หาความสงบมิได้ จนชาวบ้านบางคนเรียกว่า “ดงเลือด” นั้น ในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ท่านอยู่ ท่ามะไฟหวานได้กลายเป็นหมู่บ้านที่สงบร่มเย็น แม้ฐานะความเป็นอยู่อาจจะไม่ดีดังหมู่บ้านพัฒนาทั้งหลาย แต่สิ่งสำคัญก็คือ ชาวบ้านมีความสามัคคี กลมเกลียวยิ่งกว่าแต่ก่อน การพนันและสุรายาเมาลดลงฮวบฮาบ ข้อพิพาทสามารถระงับได้อย่างสันติด้วยกลไกภายในหมู่บ้าน จนแทบไม่ต้องพึ่งอำเภอหรือกลไกภายนอกหมู่บ้านเลย นี่อาจไม่ใช่ความสำเร็จทางวัตถุธรรมตามมาตรฐานการพัฒนา ชนิดที่กำลังแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน แต่ในทัศนะของชาวบ้านท่ามะไฟหวาน นี่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อชีวิตของเขาอย่างมาก จากชีวิตที่หัวหกก้นขวิด เลื่อนลอยไร้หลักยึด สำมะเลเทเมา กลับกลายมาเป็นชีวิตที่มีศีลธรรม เป็นที่พึ่งของตนเองและของครอบครัวได้ หากถามเขาถึงสาเหตุที่ชีวิตของเขาเปลี่ยนแปลงไปได้ถึงเพียงนี้ เขาย่อมนึกถึงหลวงพ่ออ้วนของเขาก่อนอะไรอื่น

จากหมอธรรมสู่พระกรรมฐาน

หลวงพ่อคำเขียน เป็นชาวหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น หากมาเติบโตที่บ้านหนองแก อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากภูโค้ง ซึ่งมีชื่อทางการว่า "ภูแลนคา" อันเป็นที่ตั้งของบ้านท่ามะไฟหวานและอีก ๔๐ หมู่บ้าน ท่านมีนิสัยน้อมนำในทางพุทธศาสนา และการบุญการกุศลมาแต่ยังเล็ก หากมาได้บวชเป็นพระภิกษุก็เมื่ออายุใกล้ ๓๐ แม้จะได้บวชเณรกับเขา แต่ก็เพียงชั่วเวลาปีครึ่งเท่านั้น เพราะต้องสึกไปทำมาหากิน ช่วยทางบ้าน ซึ่งตอนนั้นมีฐานะไม่สู้ดีนัก ท่านเคยปรารภให้ฟังว่า ตั้งแต่เล็กแล้วก็ไม่มีโอกาสสนุกสนานเหมือนเด็กคนอื่นๆ ต้องทำงานหนัก เป็นหลักให้ทางบ้าน เนื่องจากพี่ๆ แยกย้ายกันไปมีเหย้ามีเรือนที่อื่น คงเหลือแต่ท่านที่ต้องดูแลน้องๆ และช่วยแม่ทำงาน ความที่ปากกัดตีนถีบตั้งแต่เล็ก กอปรกับมีนิสัยรักงาน ท่านจึงมีความสามารถหลายด้าน ทั้งในด้านจักสาน ทอผ้า ก่อสร้าง และที่ขึ้นชื่อไปหลายท้องที่ก็คือความสามารถในการรักษาโรคด้วยคาถาอาคมและน้ำมนต์ ท่านฝึกปรือมาทางนี้อย่างเชี่ยวชาญด้วยความอุตสาหะ จนกลายเป็น "หมอธรรม" แต่อายุ ๑๗ ปี ท่านเล่าว่า สาเหตุที่มามีอาชีพทางนี้ก็เพราะไม่สบายใจที่เห็นแม่และญาติพี่น้อง เวลาป่วยต้องไปพึ่งหมอคนอื่น โดยท่านไม่สามารถช่วยอะไรได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความพากเพียรเรียนคาถาอาคม ด้วยมานะว่า หากคนอื่นเป็นหมอธรรมกันได้ ทำไมตนจะเป็นกับเขาไม่ได้ แล้วท่านก็สามารถทำได้เชี่ยวชาญสมใจ จนเป็นที่นับถือของคนทั่วไป สามารถรักษาคนบ้าคลุ้มคลั่ง เป็นโรคประสาท ตลอดจนกำราบ "ผี" ที่เข้าสิงคนได้ หากถามท่านเวลานี้ ท่านก็จะตอบว่า ที่เขาหายได้นั้น เป็นเพราะกำลัง

พระพันธ์ จิตฺตสุโภ (หลวงพ่อเทียน)

ใจของเขาเอง ท่านเพียงแต่ช่วยให้เขาและญาติพี่น้องที่แวดล้อมมีความมั่นใจว่าเขาจะหายได้ในที่สุด โดยที่พิธีกรรม คาถาอาคมเป็นเพียงเครื่องมือเสริมสร้างกำลังใจเขาเท่านั้น แต่ตอนนั้นท่านเชื่อว่า เป็นเพราะคาถาอาคมและพิธีกรรมของท่านต่างหากที่ทำให้เขาหายปกติ ความมั่นใจเช่นนี้กระมังที่เป็นสาเหตุประการหนึ่งทำให้คนป่วยของท่านหายได้เป็นส่วนมาก แต่หากเป็นผู้ป่วยที่อาการหนักจริงๆ หรือที่เจ็บด้วยโรคทางกาย สุดวิสัยจะแก้ได้ท่านจะไม่รับรักษา โดยไม่ให้เหตุผล เพียงแต่บอกให้ไปรักษากับคนอื่นด้วยอาชีพนี้ ท่านและครอบครัวจึงมีฐานะดีขึ้นเรื่อยๆ

จุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิตของท่าน เริ่มปรากฏเมื่อได้ยินกิตติศัพท์ของหลวงพ่อเทียน หรือพระพันธ์ จิตฺตสุโภ ว่าเป็นอาจารย์กรรมฐานที่สอนผิดกับคนอื่นทั้งปวงในเวลานั้น กล่าวคือไม่สนใจเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฤทธิ์เดชใดๆ หากมุ่งที่ธรรมล้วนๆ ข้อนี้สะดุดใจท่านมาก เพราะตอนนั้นยังเชื่อว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องคาถาอาคม ประกอบกับลูกพี่ลูกน้องของท่านได้ไปบวชอยู่ในสำนักของหลวงพ่อเทียน ท่านจึงสนใจไปเรียนจากหลวงพ่อเทียนที่วัดป่าพุทธยาน จังหวัดเลย เวลานั้นท่านยังมีทิฐิมานะมาก ด้วยความที่เป็นหมอธรรม เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป จึงสำคัญตนว่าเหนือกว่า ดีกว่า และน่ากราบไหว้มากกว่าพระภิกษุด้วยซ้ำ แต่เมื่อพบหลวงพ่อเทียน ก็ฉุกใจคิด เพราะหลวงพ่อสอนสิ่งที่ท่านไม่เคยได้ยิน และไม่เคยคิดมาก่อน ท่านว่า “โยม ถึงจะเก่งขนาดไหนแต่ถ้ายังมีความโกรธ ความโลภ ความหลง ก็แสดงว่า ไม่ใช่ โยมถึงจะชอบทำบุญ ถ้าตัวโลภ โกรธ หลงไม่เบาบาง ทำลายไม่ได้ ก็ไม่มีโอกาสได้บุญ บุญที่แท้จริงมันต้องทำลายตัวนี้หมดไป”

ยิ่งกว่านั้น หลวงพ่อเทียนยังท้าทายท่าน และยืนยันหนักแน่นถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติตามแนวที่ท่านสอน ท่านจึงลองปฏิบัติด้วยการเจริญสติ กำหนดรู้การเคลื่อนไหวของกายและความปรุงแต่งนึกคิดของจิตใจ ปรากฏว่า ในเวลาไม่ถึงเดือน ท่านก็สามารถเข้าใจธรรมเบื้องต้น ท่านบอกว่า ตอนนั้นเกิดความนึกคิดหลายอย่างเปลี่ยนไปโดยฉับพลัน ประจักษ์แจ้งแก่ใจว่า ศาสนาที่แท้จริงคืออะไร สิ้นความหลงใหลติดยึดสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีสางเทวดา แม้บุหรี่ที่เคยติดอย่างหนัก ก็เลิกได้ทันที คุณค่าแห่งธรรมที่ประสบนั้น เป็นสิ่งที่ท่านไม่เคยสัมผัสมาก่อน ทำให้ท่านตัดสินใจละทิ้งวิถีชีวิตที่เคยดำเนิน สละจากครอบครัว ภรรยาและลูกชายหันมาบวชเป็นพระกรรมฐานเมื่อพ.ศ. ๒๕๐๙ ขณะอายุ ๒๙ ปี

ในช่วง ๓ ปีแรก ท่านมุ่งการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง แม้มีกิจเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่บ้าง แต่ท่านก็ยังถือเอาการปฏิบัติเฉพาะตนเป็นหลัก ด้วยมีมานะว่า ในเมื่อหลวงพ่อเทียนสามารถเข้าใจธรรมแต่อายุ ๔๖ ปี ท่านซึ่งมีวัยฉกรรจ์กว่า จะทำเช่นนั้นไม่ได้เชียวหรือ วิปัสสนาญาณปรากฏแก่ท่านตามลำดับแห่งการปฏิบัติจนเมื่อท่านเข้าใจธรรมเบื้องสูง สิ้นความปรารถนาที่จะแสวงหาครูบาอาจารย์อีก ท่านจึงหันมาให้ความสำคัญแก่การสั่งสอนชี้แนะธรรมปฏิบัติ นับแต่นั้นมา

ในพ.ศ. ๒๕๑๒ ท่านได้เดินทางมาสมทบกับพระบุญธรรม อุตฺตมธมฺโม ญาติผู้พี่ซึ่งจาริกมารอท่านอยู่ก่อนแล้วที่ป่าใกล้บ้านกุดโง้ง บนภูโค้ง นั่นเป็นครั้งแรกที่ท่านขึ้นมาบนภูนี้ จากนั้นก็ขึ้นมาเยี่ยมเยือนอยู่เนืองๆ ส่วนหลวงพ่อบุญธรรมก็อยู่ประจำที่นั่นและได้บุกเบิก จนกลายเป็นวัดป่าสุคะโตในปัจจุบัน ครั้งถึง

พ.ศ. ๒๕๑๙ หลวงพ่อคำเขียนจึงได้มาอยู่ประจำร่วมกับหลวงพ่อบุญธรรม ด้วยท่านแลเห็นถึงความจำเป็นที่จะปักหลักอยู่ที่ใดที่หนึ่งเพื่อสอนกรรมฐานให้ต่อเนื่อง แทนที่จะเดินทางสั่งสอนตามที่ต่างๆ และท่านก็เห็นว่า ป่าบนภูโค้งนั้นเหมาะแก่การเจริญภาวนาและสอนกรรมฐาน ด้วยสงบ สงัด ธรรมชาติเอื้ออำนวยต่อการดูจิตดูใจยิ่งนัก

แต่แล้วไม่ทันที่ท่านจะได้ปักหลักสอนกรรมฐานที่ป่าแห่งนั้น ชาวบ้านท่ามะไฟหวาน ซึ่งอยู่ห่างออกไป ๓ ก.ม. ก็มานิมนต์ท่านไปเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง อันเป็นหนึ่งในสองของวัดประจำหมู่บ้าน เมื่อได้รับนิมนต์หลายครั้งเข้า ท่านจึงรับเป็นเจ้าอาวาส เพราะเล็งเห็นว่า ท่ามะไฟหวานเป็นหมู่บ้านใหญ่บนภูโค้ง หากชาวบ้านที่นั่นมีพื้นฐานทางธรรม ก็จะเอื้อให้ท่านและหลวงพ่อบุญธรรม สามารถเผยแผ่ธรรมออกไปให้กว้างขวาง เวลานั้นท่านดำริจะไปประจำที่นั่นเพียง ๑ - ๒ ปีเท่านั้นและไม่คิดว่าจะมีกิจอย่างอื่น นอกจากการสอนธรรมแก่ชาวบ้าน แต่ท่านไม่รู้เลยว่า ต่อแต่นั้นท่านจะมาถึงจุดเปลี่ยนอีกช่วงหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อสำนึกและบทบาทของท่านในฐานะพระกรรมฐาน จุดเปลี่ยนเช่นนี้อาจจะไม่เกิดขึ้น หากท่ามะไฟหวานมิได้เป็นหมู่บ้านพิเศษที่ผิดไปจากหมู่บ้านทั่วไปที่ท่านรู้จัก

ท่ามะไฟหวานกับงานระยะแรก

ท่ามะไฟหวานเป็นหมู่บ้านตั้งใหม่ มีความเป็นมาไม่เกิน ๒๕ ปี แต่ก็เรียกได้ว่า เป็นหมู่บ้านรุ่นแรกๆ บนภูโค้ง เดิมเป็นเขตป่าทึบ อุดมด้วยสิงสาราสัตว์และไม้ใหญ่น้อยนานาพันธุ์ ทั้งภู มีคนขึ้นมาทำไร่ไถนาไม่มากนัก ไม่จำต้องพูดถึงเจ้าหน้าที่ ซึ่งไม่เคย

ขึ้นมาให้เห็น ดังนั้นจึงเป็นสถานที่หลบภัยอย่างดีสำหรับผู้มีคดีติดตัว และนี้เองคือจุดกำเนิดของบ้านท่ามะไฟหวาน นับแต่มีชาวบ้านคนแรกหนีคดีขึ้นมาพักพิงอยู่ ณ ที่ซึ่งเป็นบ้านท่ามะไฟหวานปัจจุบัน ราวๆ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๕ ชาวบ้านที่มีพื้นเพคล้ายคลึงกันก็ทยอยขึ้นมาเป็นระลอกๆ พร้อมๆ กับชาวบ้านที่ต้องการบุกเบิกหาที่ทำกินใหม่

ระลอกคลื่นอพยพครั้งใหญ่ เกิดขึ้นราว พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๑๘ เมื่อชาวบ้านบริเวณพื้นราบจากทุกสารทิศ ขึ้นมาหักร้างถางพงถางป่า จับจองที่เป็นการใหญ่ เพื่อทำไร่มันสำปะหลัง ซึ่งตอนนั้นมีราคาสูงเป็นประวัติการณ์ ท่ามะไฟหวานจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความที่ดินยังอุดม จึงให้ผลผลิตดี ประกอบกับมีการขายที่กันมาก เงินจึงค่อนข้างสะพัดในหมู่บ้านนี้เมื่อเทียบกับที่อื่นๆ เปิดช่องให้การพนันและอบายมุข ซึ่งมีอยู่ดกดื่นแต่เดิมแล้วนั้น เพิ่มขึ้นพรวดพราด สุรายาเมาเหล้าโรงขายดีนัก ตามถนนหนทางมีวงไพ่ไฮโลและชนไก่กันเกร่อไปหมด ยิ่งวันไหนมีงานบุญงานกุศลด้วยแล้ว วงพนันและวงเหล้าจะตามเข้าไปถึงในวัดพร้อมๆ กับมหรสพการบันเทิงทั้งหลายบรรดามี ชาวบ้านจึงแทบไม่เป็นอันทำงานกัน มีหลายครอบครัวอพยบขึ้นมาเพื่อเล่นการพนันโดยเฉพาะ ไม่สนใจไร่นาเอาเลย แม้ชาวบ้านรอบๆ ก็เข้ามาร่วมวงพนันด้วยไม่เว้นแต่ละวัน ท่ามะไฟหวานจึงกลายเป็นศูนย์กลางการพนันบนภูโค้งละแวกนั้นไปเลยทีเดียว เป็นที่เลื่องลือกันว่า ที่ท่ามะไฟหวานนั้น "เงินดก" นัก ขนาดมีการให้กู้เงินที่เรียกว่า "จ่ายโท" สำหรับนักพนันที่ร้อนเงินโดยเฉพาะ กล่าวคือ หากยืม ๑๐๐ บาท ในตอนเช้า จะต้องจ่ายคืน ๒๐๐ บาทในตอนเย็น

เมื่อสุรายาเมาและการพนันดาษดื่นเช่นนี้ การทะเลาะวิวาทจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การต่อยตีตามท้องถนนและแม้กระทั่งในวัดมิใช่สิ่งผิดปกติสำหรับท่ามะไฟหวาน กฎหมายบ้านเมืองไม่มีความหมายเท่าใดนักสำหรับที่นั่น วันดีคืนดี นึกโมโหขึ้นมา ก็โยนระเบิดเข้าไปในบ้านคน เห็นไก่ในหมู่บ้าน ก็ยิงตายกลางถนน โดยไม่สนใจว่าใครเป็นเจ้าของ ผลคือมีการตั้ง "ศาลเตี้ย" กำจัดกัน ในยามที่ปรปักษ์ออกไปทำไร่ทำนานอกหมู่บ้าน คำว่า "บ้านป่าเมืองเถื่อน" อาจให้ความรู้สึกธรรมดา เมื่อเทียบกับสมญานามที่ชาวบ้านบางคนตั้งให้แก่ท่ามะไฟหวานว่า "ดงเลือด" ที่ดีหน่อยก็ตรงที่ ไม่มีการจี้ปล้นในหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านล้วนมีฐานะใกล้เคียงกัน ด้วยกำลังก่อร่างสร้างตัวกันทั้งนั้น จะมีก็แต่ไปลักขโมยควายหมู่บ้านอื่น

วัดนั้น แม้จะมี แต่ก็ไร้ความหมาย วันพระวันศีลหมู่บ้านก็ยังไม่ว่างเว้นแต่ปาณาติบาต ฆ่าควายกันกลางถนน เพื่อเอาเนื้อมาทำบุญ ยิ่งกว่านั้นยังเอาเหล้ามากินกันในวัด เป็นที่สนุกสนานครึกครื้น คนเมาเหล้าเข้าวัดเป็นเรื่องธรรมดา ก่อนที่หลวงพ่อคำเขียนจะมาเป็นเจ้าอาวาส ท่านเล่าว่า ตอนมาอยู่ที่วัดนี้ใหม่ๆ ต้องขนขวดเหล้าเอาไปทิ้งนอกวัดเป็นการใหญ่ เวลานั้น ลิเก หมอลำ หนังเร่ หรือมวย หากมีขึ้นในวัดเมื่อไร วงพนันวงเหล้าเป็นต้องจับกลุ่มกันนับสิบวง และมักจบลงด้วยการต่อยตีกันในวัดเป็นประจำ

พูดไปทำไมมี แม้พระสงฆ์องค์เจ้าก็เป็นที่พึ่งของชาวบ้านไม่ได้ โดยที่ชาวบ้านเองก็มิได้หวังอะไรจากท่าน นอกจากให้เฝ้าวัดเอาไว้ พอไม่ให้ว่างพระเท่านั้น ต้นไม้ใหญ่น้อยในวัด หลวงตาท่าน

ก็ตัดเสียจนเตียน เพื่อเป็นลานเล่นว่าว ตกค่ำ ก็หุงข้าวกินในวัด ไม่ใส่ใจในกิจธุระของพระภิกษุ เป็นที่เอือมระอาของชาวบ้าน จนที่สุดทนคำติฉินนินทาไม่ไหว หลวงตาก็หนีไป ปล่อยวัดให้ร้างร่วมปี

เมื่อหลวงพ่อคำเขียนมาท่ามะไฟหวานนั้น ท่านวางเงื่อนไขไว้ ๒ ข้อ ข้อแรก จะต้องล้อมรั้ววัด ห้ามไม่ให้เอาควายมาเลี้ยงในวัด ข้อที่สอง ห้ามไม่ให้มีมหรสพ เล่นการพนัน หรือกินเหล้าในวัด หลังจากนั้นท่านก็ทำการปรับปรุงวัดภูเขาทอง เริ่มจากการปลูกไม้ใหญ่เพื่อฟื้นสภาพวนาให้กลับคืนมาใหม่ สร้างกุฏิ ขุดบ่อน้ำ พร้อมกันนั้นก็เริ่มงานสอนธรรม อันเป็นจุดหมายเดิมเพียงประการเดียวของท่านที่มาหมู่บ้านนี้ นอกจากจัดให้มีการฟังธรรมในวัดตามโอกาสอันควรแล้ว ท่านยังถือเป็นกิจสำคัญที่จะต้องชี้แนะประชาชนให้ละอบายมุข ด้วยท่านถือว่า เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดของชาวบ้าน เป็นสาเหตุแห่งความวิบัติส่วนบุคคล สร้างความทุกข์ยากในครอบครัว และก่อให้เกิดความร้าวฉานและสามัคคีในหมู่บ้าน ท่านเริ่มรณรงค์ต่อต้านอบายมุข ด้วยการกระจายเสียงจากวัดทุกเช้าเพื่อชี้ให้เห็นโทษของอบายมุขทุกชนิด แม้การเทศน์ในวัด ท่านก็มุ่งชี้ประเด็นนี้ จนเมื่อชาวบ้านเริ่มคุ้นเคย ท่านจึงหมั่นเดินตรวจตราในหมู่บ้าน บ้านไหนที่ท่านรู้ว่ามีวงพนัน ท่านก็จะทำทีชะเง้อดู ชาวบ้านเห็นเข้าก็รู้สึกละอาย ท่านทำเช่นนี้สม่ำเสมอ มาภายหลัง ใครที่เล่นการพนัน พอเห็นท่านเดินมา ก็แตกฮือ ในชั่วเวลาไม่ถึง ๒ ปี ชาวบ้านหลายคนก็กลับตัว ด้วยเห็นโทษของอบายมุขตามที่ท่านสอน ที่สำมะเลเทเมาในการพนันเหล้าบุหรี่ก็เลิกไป ที่เคยเป็นอันธพาลก็หันมาใส่ใจกับอาชีพการงาน ใช้ชีวิตอย่างสงบ แต่ส่วนใหญ่แล้วแม้จะยังไม่เห็นคล้อยตามท่านทีเดียว แต่ก็รู้สึกเกรงใจท่าน ไม่กล้า

ทำให้ท่านเห็น ที่ไม่อาจเลิกได้เด็ดขาด ก็ทำน้อยลง ด้วยละอายใจ พวกที่เห็นด้วยเลยก็มีอยู่ไม่น้อย แม้จะไม่ทำตามที่หลวงพ่อชี้แนะ แต่ก็ไม่กล้าคัดค้านต่อต้านท่าน ด้วยความเกรงท่าน จะกินเหล้าตั้งวงพนันก็ต่อเมื่ออยู่ลับหลังท่านแล้ว

พูดเพียงเท่านี้ พิจารณาเผินๆ ก็ดูเหมือนว่า อบายมุขที่ท่ามะไฟหวานนั้นแก้ได้ง่ายเหลือเกิน ไม่สมกับที่เป็นปัญหารุนแรงที่หมักหมมมานาน ในเรื่องนี้ สิ่งสำคัญที่ท่านทำนั้น มิได้อยู่ที่การเทศนาสั่งสอนเพียงอย่างเดียว ท่านตระหนักดีว่า ลำพังการพูดนั้นยังไม่พอ หากจำต้องทำให้เขาดู อยู่ให้เขาเห็น จนเขาศรัทธาและเคารพนับถือ และเชื่อว่าท่านสามารถเป็นที่พึ่งของเขาได้ จุดนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คำพูดของท่านมีน้ำหนักจนชาวบ้านต้องคำนึงถึงท่านในยามที่ทำตัวขัดกับคำสอนของท่าน ตลอดเวลาที่ท่านอยู่ที่ท่ามะไฟหวาน นับแต่แรกมาจนจากไปนั้น ชาวบ้านทั่วไปไม่เคยสงสัยในศีลจารวัตรของท่าน ประจักษ์ชัดในวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษและเสียสละจริงใจและเมตตาต่อชาวบ้าน อย่างไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ท่านพยายามใช้ความดีและความจริงเข้าสู้กับอบายมุข ไม่ว่าจะในระหว่างการกระจายเสียงหรือการเทศน์ในวัด ท่านจะแจงเหตุผลให้ชาวบ้านเห็นโทษของอบายมุข ไม่มีการดุด่าว่ากล่าวหรือใช้อำนาจบังคับ แม้กระทั่งการห้ามชาวบ้านเล่นการพนัน เสพสุรายาเมาในหมู่บ้าน ท่านก็ไม่เคยกระทำ หากเพียงแต่ห้ามไม่ให้มาทำในวัด และขอร้องไม่ให้ทำในหมู่บ้านอย่างประเจิดประเจ้อ หากจะฆ่าวัวฆ่าควาย ก็ไม่ควรกระทำกันกลางบ้าน จนกลายเป็นบ้านป่าเมืองเถื่อน อันจะเพาะนิสัยโหดร้ายให้แก่เด็กๆ ท่านเองพอใจจะใช้วิธีการทำนองนี้มากกว่าการบังคับขู่เข็ญ หรือวิธีที่รุนแรง เคยมี

ชาวบ้านมาปรึกษาปัญหากับท่านว่าลูกๆ ไปดูหนังเร่ เดือนหนึ่งๆ หมดเงินไปนับร้อยบาท ท่านก็แนะไปว่า อย่าไปห้ามเขา ให้เงินหนุนส่งเขาไปเลย และให้บอกกับเด็กด้วยว่า "ไป เอาเงินไปให้เขา พวกเรากินแจ่ว (พริก) กินหยัง (อะไร) ก็ได้ดอก เขากินแจ่วกินหยังบ่ได้ สงสารเขา เอาเงินไปให้เขาเถอะ พวกเราไปเสีย(ดาย) หญ้ารับจ้างเขากินแจ่วก็ได้ดอก เขาหาเงินก็หาเงินแบบนี้จับจอบจับเสียมบ่ได้" ชาวบ้านผู้นั้นก็ทำตามท่านบอก ผลคือลูกๆ ไม่ไปดูหนังเร่อีกเลย

ความดีและความสุภาพของท่านทำให้ท่านชนะใจชาวบ้าน เป็นที่เคารพนับถือและยำเกรงของคนทั้งหมู่บ้าน ถึงจะมีคนไม่เห็นด้วย ก็เพียงแต่ไม่ทำตามที่ท่านบอก แต่ไม่กล้าต่อต้านให้ปรากฏ เคยมีเหมือนกันที่ชาวบ้านแสดงปฏิกิริยาต่อท่าน ในงานบุญคราวหนึ่ง มีการเรี่ยไรเงินจากชาวบ้านด้วยกัน ชาวบ้านจำนวนหนึ่งไม่ยอมให้ แถมบอกว่า เมื่อหลวงพ่อไม่ให้คนไปกินเหล้า เล่นไพ่ในวัด ก็ไม่ต้องมาเก็บเงินกับคนกินเหล้าเล่นไพ่ นั่นเป็นอากัปกิริยาที่แสดงออกมาอย่างชัดเจน เนื่องจากไม่พอใจท่าน แต่ที่รุนแรงกว่านั้น ไม่สู้ปรากฏเท่าใดนัก อย่างมากก็แอบทำกัน

แต่ทั้งนี้ก็มิได้หมายความว่า ท่านเป็นคนอ่อน ถึงคราวจำเป็นท่านก็แข็ง ท่านเคยเฆี่ยนชาวบ้านที่เมาเหล้าเข้ามาในวัด จนเป็นที่ฮือฮากัน ท่านถือเป็นกิจที่ต้องทำเช่นนั้น ด้วยชาวบ้านได้เคยปวารณาไว้กับท่านเมื่อก่อนออกพรรษาว่า ยินดีให้ท่านเฆี่ยนตีหากเมาเหล้าเข้าวัด โดยที่ในโอกาสเดียวกัน ท่านก็ปวารณากับชาวบ้านเช่นกัน ว่ายินดีรับคำติเตียน หากชาวบ้านเห็นท่านทำผิด

เมื่อท่านตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่วัด ท่านเคยให้เด็กคนหนึ่งออกจากศูนย์นั้น เพราะท่านเห็นว่าพ่อแม่เด็กต้องการปัดภาระเลี้ยงลูกให้ท่าน เพื่อจะได้มีเวลาเล่นการพนันได้เต็มที่ หากท่านรับเลี้ยงก็เท่ากับส่งเสริมให้พ่อแม่ติดอบายมุขหนักขึ้น แต่กรณีทำนององนี้นับว่าเป็นกรณีพิเศษที่เกิดขึ้นไม่บ่อย

นอกเหนือจากการต่อต้านอบายมุขแล้วในด้านการสอนธรรม ท่านยังให้มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ เป็นอันมาก นับแต่การสวดมนต์ทำวัตรแปลแบบสวนโมกข์ เลิกการจัดงานบุญที่ฟุ่มเฟือยใหญ่โต ประดับประดาด้วยมหรสพที่สิ้นเปลือง เวทีมวยที่มีอยู่เดิมในวัดก็ดัดแปลงเป็นกุฏิพระ ส่วนเวทีหมอลำก็นำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น แต่การเลิกประเพณีเช่นนี้ก็ใช่ว่าจะทำได้ง่ายเนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่า มหรสพเหล่านี้จะทำให้ได้บุญมากขึ้น หากไม่มีเงิน ก็ต้องหาทางหยิบยืมคนอื่นมา หาไม่จะรู้สึกน้อยหน้าและขายหน้า ส่วนผลเสียทางเศรษฐกิจและการสร้างความร้าวฉานอันเป็นสาเหตุแห่งการทะเลาะวิวาทในงานนั้นชาวบ้านไม่สู้คำนึงถึง ท่านก็พยายามชี้แจงให้เห็นโทษจากการจัดมหรสพดังกล่าว จนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง แต่ที่ชาวบ้านนิยมโดยถ้วนหน้าเห็นจะได้แก่ การเปลี่ยนแปลงประเพณีบวชพระเณร ซึ่งแต่เดิมนั้นสิ้นเปลืองมาก ท่านก็ทำให้ง่ายประหยัด และมีความหมาย ขณะเดียวกันก็ฟื้นฟูประเพณีบวชเรียนในช่วงเข้าพรรษาขึ้นมาใหม่ ซึ่งยังต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันประเพณีท้องถิ่น เช่น บุญข้าวประดับดินในเดือน ๙ นั้น เดิมชาวบ้านฝังข้าวไว้ในดิน เพื่อเผื่อแผ่แก่สรรพสัตว์ ท่านก็ให้เอามาแจกจ่ายแก่คนยากจนในหมู่บ้าน

ความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ท่านพยายามแก้ไข โดยพยายามเน้นให้ชาวบ้านกลับมาพึ่งตนเอง พึ่งพาสติปัญญาและคุณธรรมของตนเองและเชื่อมั่นว่า มีแต่กรรมคือการกระทำของตนเท่านั้น ที่จะนำตนสู่ความสุขที่แท้จริงได้ มิใช่สิ่งอื่นนอกตัว ประสบการณ์ ๑๒ ปีในฐานะหมอธรรม ก็มีประโยชน์ในการโน้มน้าวชาวบ้านให้หันมาเชื่อพระธรรมได้เหมือนกัน ชาวบ้านมักได้ยินท่านพูดเสมอว่า "สมัยก่อน หลวงพ่อก็โง่ต้องพึ่งน้ำมนต์ พึ่งคาถาอาคม เสกเครื่องรางของขลัง เดี๋ยวนี้หลวงพ่อเอาทิ้งไปแล้ว เพราะมันเป็นของเด็ก" แต่บางครั้ง เหตุผลคำชี้แจงก็ใช่ว่าจะได้ผล ในกรณีเช่นนี้ท่านจำต้องใช้อุบาย เมื่อหลายปีก่อน หญิงชาวบ้านคนหนึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ เป็นตัวการทำให้เด็กในหมู่บ้านตายไปหลายคน ชาวบ้านจะขับไล่ออกไปจากหมู่บ้าน ท่านเห็นว่า อธิบายเพียงไร ก็คงไร้ผล จึงบอกกับชาวบ้านว่า จะนำหญิงผู้นั้นไปรักษา เมื่อท่านพาชาวบ้านผู้นั้นไปที่วัด ก็มิได้รักษาอะไร เพียงแต่ให้อยู่ที่วัด ปฏิบัติธรรมและใช้ชีวิตตามปกติ ถึงเวลาก็พาไปส่งคืนหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ยอมรับไม่มีปฏิกิริยาอันใด กรณีดังกล่าวแม้จะเกิดที่บ้านกุดโง้ง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากวัดนัก แต่ก็ชี้ให้เห็นวิธีการของท่านได้เป็นอย่างดี เมื่อเร็วๆ นี้ที่บ้านท่ามะไฟหวานก็มีหญิงอีกคนหนึ่ง ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบทำนองเดียวกัน เสียขวัญกำลังใจมาก ท่านพยายามชี้แจงว่า ความเชื่อนี้ไร้สาระ แต่พูดเท่าไรๆ หญิงผู้นั้นก็ยังทำใจไม่ได้ ขอแต่น้ำมนต์ ท่านทนรบเร้าไม่ได้ก็รดให้ไป ในกรณีทำนองนี้ ท่านมองว่าการรดน้ำมนต์ยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนที่ยังโง่อยู่

สิ่งหนึ่งที่พึงกล่าวถึงก็คือ แม้ท่านจะเห็นความจำเป็นที่บุคคลต้องมีธรรมค้ำจุนชีวิต แต่การสอนธรรมของท่านก็มิได้มุ่งเกณฑ์คนเข้าวัดเป็นสำคัญ ท่านเห็นว่าการมีธรรมนั้นมิได้หมายถึงการเข้าวัดบ่อยๆ หรือเข้าวัดกันมากๆ สำหรับท่าน ชาวบ้านจะเข้าวัดหรือไม่นั้นไม่สำคัญ หากเขาเป็นพ่อที่ดี แม่ที่ดี ลูกที่ดีหรือสามีภรรยาที่ดี ท่านก็พอใจแล้ว คนเกกมะเหรกเกเร เป็นอันธพาลต่างหากที่ท่านอยากให้เข้าวัด อบรมบ่มนิสัย ส่วนคนดีนั้น แม้นทำงานในไร่นา ไม่มีเวลามาวัด ก็มิใช่เรื่องเสียหายอะไร และไม่ใช่เกณฑ์ที่จะมาวัดว่า เขาเป็นคนไม่มีศีลมีธรรม

ผู้นำจิตใจ ผู้นำชุมชน

แต่เดิมมา พระภิกษุสงฆ์ ย่อมอยู่ในสถานะผู้นำของชุมชนทั้งในด้านจิตใจและระเบียบวิถีชีวิตของชุมชน ท่ามะไฟหวาน แม้จะเป็นบ้านใหม่ ขาดรากฐานของชุมชนดั้งเดิมหลายประการ ทั้งยังขาดความสัมพันธ์ทางเครือญาติ อันเป็นสิ่งผูกพันชุมชนเข้าด้วยกัน แต่อิทธิพลทางจิตใจของพระภิกษุสงฆ์ ก็ยังเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของชุมชนหลังเขาแห่งนี้ ยิ่งท่ามะไฟหวานไม่มีผู้ใหญ่บ้าน หลวงพ่อคำเขียนจึงมีสถานะเป็นผู้นำของชุมชนไปโดยปริยาย ต้องทำหน้าที่ผู้ปกครองชุมชนกลายๆ

ท่ามะไฟหวาน เมื่อท่านแรกมาอยู่นับเป็นหมู่บ้านใหญ่ มีกว่า ๑๐๐ หลังคาเรือนแล้ว การกระทบกระทั่งจึงมีอยู่เนืองๆ ท่านจำต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและรักษาความสงบ สร้างสามัคคีให้มีขึ้น ในช่วงที่ท่ามะไฟหวานยังไม่พ้นจากความระส่ำระสายนั้น ท่านต้องทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทอยู่ทุกบ่อย นับแต่การทะเลาะ

เบาะแว้งในครอบครัว จนถึงการวิวาทในหมู่บ้าน บางครั้งก็ยุติลงได้ โดยเพียงแต่ไกล่เกลี่ยประนีประนอม ชี้ช่องให้เข้าใจกัน แต่บางครั้งก็ต้องใช้ไม้แข็ง มีคราวหนึ่ง ชาวบ้านทะเลาะกัน ด้วยฝ่ายหนึ่งมีพยานรู้เห็นว่าอีกฝ่ายหนึ่งเก็บเงินที่ตนทำตกไป เมื่อท่านพยายามไกล่เกลี่ย ให้ฝ่ายหลังคืนเงินแก่เจ้าของ ในทำนองทำบุญให้ท่านปรากฏว่าชาวบ้านคนนั้นยังยืนกรานความบริสุทธิ์ของตนท่าเดียว ท่านจึงต้องพูดออกไปแรงๆ ว่า "ถ้าเรื่องอย่างนี้ หลวงพ่อพูดไม่ได้ ไม่ต้องมาหาหลวงพ่ออีก ไม่ต้องมาทำบุญที่วัดอีก หลวงพ่อเป็นพระพอรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด ถ้าหลวงพ่อพูดไม่ได้ หยุดเลย ไม่ต้องมาตลอดถึงลูกหลานก็ไม่ต้องมา" ลงท้ายก็เลยตกลง เสร็จแล้วท่านก็ให้ทั้ง ๒ ฝ่ายทำพิธีกรวดน้ำ เป็นไมตรี ไม่ถือโทษโกรธเคืองกันอีกต่อไป

ส่วนนักเลงอันธพาลที่เคยเป็นผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ท่านก็พยายามสั่งสอนให้กลับตัวกลับใจด้วยเหตุด้วยผล บางคนก็กลับตัวได้ รู้ผิดรู้ชอบ ที่อดกลั้นไม่ก่อเรื่องด้วยละอายท่านหรือเกรงท่านก็มีไม่ใช่น้อย และอีกมาก ก็อพยพหลบหนีไป ด้วยกลัวว่าจะถูกจัดการ ด้วยความรุนแรงจากนักเลงด้วยกัน และจากทหารป่าที่เริ่มแพร่เข้ามาตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๒๐ แล้วเรื่องร้ายต่างๆ ในหมู่บ้านจึงค่อยซาไป การระงับข้อพิพาท ซึ่งเดิมตัดสินกันด้วยกฎป่าและความรุนแรงค่อยๆ แปรเปลี่ยนไปเป็นการตกลงอย่างสันติ แม้กระทั่งกฎหมายบ้านเมืองก็พยายามใช้เท่าที่จำเป็น หากมาเน้นที่การไกล่เกลี่ยปรองดองกันภายในหมู่บ้าน ถ้ามีเรื่องกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล หรือมีคดีเกิดขึ้น หลวงพ่อจะพยายามให้คนในคุ้มแก้ไขปัญหากันเอง หากเรื่องยังไม่ยุติ จึงให้เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่

บ้าน (ภายหลังยกฐานะเป็นกำนัน) หากยังไม่แล้ว จึงค่อยตกเป็นภาระของท่าน ต่อเมื่อเป็นเรื่องร้ายแรง หรือท่านช่วยเหลืออะไรไม่ได้ จึงโอนไปให้เจ้าหน้าที่จัดการ ด้วยเหตุนี้ คดีข้อพิพาทต่างๆ จึงไม่ค่อยถึงมือตำรวจในอำเภอเท่าใดนัก

ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าว ท่ามะไฟหวานจึงค่อยสงบลงเป็นลำดับ จนปัจจุบัน คำว่า "ดงเลือด" แทบจะเลือนหายไปจากความทรงจำของชาวบ้านปัจจุบันแล้ว ยิ่งคนรุ่นหลังด้วยแล้ว แทบไม่รู้จักคำนี้เลย ช่วงที่หลวงพ่อมาอยู่ประจำที่ท่ามะไฟหวาน ชาวบ้านหลายคนจึงนับถือท่านเสมือน "พ่อบ้าน" ยิ่งชาวบ้านบางคนด้วยแล้ว นับถือท่านเป็น "พ่อแม่" เลยทีเดียว ด้วยท่านได้นำชีวิตของเขาหันสู่ทิศทางที่ถูกต้อง แม้เวลาจะล่วงเลยไปหลายปีแล้ว ทุกวันนี้ชาวบ้านก็ยังรู้สึกถึงความอบอุ่นเมื่อครั้งหลวงพ่อยังเป็นร่มไทรให้แก่ที่นั่น

บทบาทใหม่และการถูกคุกคาม

ตามความตั้งใจดั้งเดิมนั้น ท่านไปท่ามะไฟหวานเพื่อหมายจะสอนธรรมโดยเฉพาะกรรมฐานแก่ชาวบ้านเป็นสำคัญ มิได้คิดว่าจะต้องมาสู้รบปรบมือกับอบายมุขในหมู่บ้าน หรือปกครองชาวบ้านให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยสมานสามัคคีกัน แต่จะว่าไปแล้ว แม้นั่นจะไม่ใช่หน้าที่ของพระป่าหรือพระกรรมฐาน แต่ก็เป็นกิจตามประเพณีของพระบ้านมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว วัดไทยแต่เดิมนั้น มิได้เป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจเท่านั้น หากยังเป็นศูนย์กลางทางด้านสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองของหมู่บ้าน พระท่านจึงทำหน้าที่นานัปการเพื่อให้หมู่บ้านสงบผาสุก มี

สภาพเอื้ออำนวยต่อการเติบโตในทางธรรมของชาวบ้าน ดังนั้นเมื่อหลวงพ่อคำเขียนวางงานด้านกรรมฐาน มาเน้นที่การรณรงค์ต่อต้านอบายมุข และการนำชาวบ้านให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยนั้น ท่านจึงมิได้ทำสิ่งที่แปลกใหม่จากบทบาทเดิมของพระไทยและจากองค์การการกุศล เช่น โครงการแด่น้องผู้หิวโหย เป็นต้น

หลังจากที่ศูนย์นี้ดำเนินการไปได้ปีเศษๆ ท่านก็มานึกถึงปัญหาการซื้อข้าวสารของชาวบ้าน ท่ามะไฟหวานนั้นส่วนใหญ่ชาวบ้านทำไร่กัน ข้าวสารจึงต้องไปซื้อจากตลาดในอำเภอ ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๒๐ ก.ม. จะซื้อแต่ละทีก็ต้องลงเขา และหาบเอาขึ้นมา ลำบากยิ่งนัก หากไม่มีเวลาลงไปด้วยงานในไร่รัดตัว ก็ต้องซื้อจากร้านค้าในหมู่บ้านซึ่งราคาแพงมาก ข้าวสารกระสอบละ ๓๐๐ บาทที่ตลาด บนภูราคาจะสูงเป็น ๔๕๐ บาท หากจ่ายเงินสด และ ๘๐๐ บาทหากซื้อเงินเชื่อ คนยากจนนับว่าลำบากที่สุดเพราะต้องซื้อเงินเชื่อ หาไม่ก็ต้องซื้อทีละนิด ซึ่งราคาก็แพงปานกัน ด้วยเหตุนี้ท่านจึงนึกถึงกองทุน เพื่อจัดหาข้าวจากตลาดมาขายในราคาพอประมาณ ทีแรกท่านก็อาศัยเงินยืม มาเป็นกองทุนหมุนเวียน ภายหลังเมื่อดำเนินไปได้ด้วยดีก็แปรเป็นสหกรณ์ข้าว ในช่วงนั้นท่านเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่นักพัฒนาบางกลุ่มแล้ว เนื่องจากผลงานด้านศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของท่าน ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นเหตุให้มีการจัดทอดผ้าป่าข้าวจากกรุงเทพฯ เพื่อหาเงินและข้าวสารมาสมทบกับเงินของชาวบ้าน เพื่อเป็นทุนดำเนินสหกรณ์ข้าว สหกรณ์ข้าวจึงตั้งได้ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๒๓

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและสหกรณ์ข้าวนั้น แม้จะทำให้ท่านเป็นที่รู้จักในวงการนักพัฒนา แต่ก็มิใช่ของดีสำหรับท่านเลย

เพราะการที่มีคนหนุ่มสาวขึ้นมาหาท่านอยู่เนืองๆ ทำให้ท่านถูกจับตามองจากเจ้าหน้าที่ ลำพังการที่ท่านเทศนาต่อต้านอบายมุข การพนัน เอื้อเฟื้อชุมชนผิดกับพระทั่วไปในละแวกนั้น ก็เป็นเรื่องที่แปลกสำหรับเขาอยู่แล้ว ยิ่งพระบ้านนอกอย่างท่าน มาจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้น โดยที่ทางการไม่รู้เรื่องและไม่ได้มีส่วนร่วมด้วย มิหนำซ้ำ ยังมีหนุ่มสาว(ซึ่งมักถูกมองว่าเป็น "นักศึกษา") ขึ้นมาหาอยู่เรื่อยๆ เขาย่อมไม่อาจเข้าใจความบริสุทธิ์ใจของท่านได้เลย ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงนั้นบนภูโค้งยังมีการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ อีกทั้งความทุรกันดารแทบจะตัดท่ามะไฟหวานขาดจากการสอดส่องตรวจตราของเจ้าหน้าที่ ความระแวงต่อท่านจึงยิ่งมีมากขึ้น เจ้าหน้าที่จากอำเภอบางคน เมื่อขึ้นมาเห็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของท่านก่อตั้งขึ้นโดย "พลการ" ถึงกับพูดใส่ท่านว่า "อะไร ศูนย์เด็กเล็กอะไรมาโผล่ที่นี่" ทั้งยังหาว่าท่านเล่นการเมืองอีกด้วย เพราะเห็นมีคนหนุ่มสาวขึ้นมาหาท่าน ใช่แต่เท่านั้น ท่านยังถูกกล่าวหาอย่างเปิดเผยในที่ประชุมครู โดยนายอำเภอในเวลานั้น ว่าท่านเป็นแนวร่วมคอมมิวนิสต์

ช่วงพ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๔ จึงเป็นช่วงที่ท่านถูกหมายตาและถูกคุกคามอย่างหนัก วันดีคืนดีก็มีทหารติดอาวุธเข้ามาตรวจตราในวัด บางทีก็ด้อมๆ มองๆ รอบวัด ลงเขาไปไหนก็ถูกติดตาม หอไตรที่วัดป่าสุคะโต ซึ่งท่านใช้เก็บพระไตรปิฎกและหนังสือก็ถูกค้น ท่านยังปรารภว่า ยังดีที่ช่วงนั้นท่านมิได้ประจำที่วัดป่าสุคะโต หาไม่ก็อาจถึงแก่ชีวิตก็ได้ เพราะเวลานั้น ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและคอมมิวนิสต์ค่อนข้างสูง แม้จะไม่มีการปะทะสู้รบกันที่ท่ามะไฟหวาน แต่ชาวบ้านที่นั่นหลายคนก็สูญหายไปในฐานที่เป็น

สายคอมมิวนิสต์ ท่านซึ่งอยู่ตรงกลาง จึงอยู่ในฐานะที่อาจจะถูกปองร้ายจากทั้งสองฝ่ายได้ทุกเมื่อ

คืนหนึ่งในราว พ.ศ. ๒๕๒๑ ขณะท่านจำวัดที่ศาลาแต่ผู้เดียวในวัด มีคนติดอาวุธครบกว่าสิบคนเดินเข้ามาในวัด ๓ คน ขึ้นมาบนศาลา ที่เหลือยืนคุมเชิงด้านล่าง ท่านพูดถึงความรู้สึกตอนนั้นว่า “นึกว่าจะมาฆ่าแล้ว ก็ดีเหมือนกัน” แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทหารป่าเพียงแต่ต้องการมาพูดคุยกับท่าน เพื่อหาแนวร่วม แต่ลึกๆ ก็คงไม่ไว้ใจท่านเท่าใดนัก ด้วยเหตุผลเดียวกับที่ทางการระแวงท่านนั่นคือ มีคนแปลกหน้ามาที่วัดท่านบ่อยๆ และที่อยู่เป็นเดือนก็มี

จนถึงเพียงนี้ ท่านก็มิได้สะทกสะท้าน ยังคงทำงานของท่านต่อไปดังเดิม ถึงเวลานี้ ถ้าถามท่านว่า หากถูกคุกคามยิ่งกว่านั้นท่านจะเดินหน้าต่อไปหรือไม่ ท่านก็จะตอบยืนยันเช่นเดิม เพราะท่านเชื่อมั่นในธรรมะและสัจจะ ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้เอง ท่านจึงไม่หวั่นไหวที่มีคนหนุ่มสาวขึ้นมาหาท่านเนืองๆ ทั้งๆ ที่ยิ่งมากันมากเท่าไร ท่านก็ยิ่งถูกเพ่งเล็งมากขึ้นเท่านั้น นี้นับว่าผิดกับพระหลายรูป ทั้งที่เป็นพระบ้าน พระป่า หรือพระกรรมฐาน หนุ่มสาวคนไหนก็ตามที่มาคบหากับท่าน หากถูกทางการเพ่งเล็ง จนพลอยให้ท่านติดร่างแหไปด้วย ก็มักหาทางกันคนเหล่านั้นออกไปห่างๆ ตัวท่าน แต่หลวงพ่อคำเขียนนั้นนอกจากจะไม่รังเกียจ หรือเห็นบุคคลเหล่านั้นเป็นปัญหาแล้ว ยังต้อนรับขับสู้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย อย่างรู้สึกขอบคุณด้วยซ้ำ ที่มาช่วยเหลืองานของท่านโดยไม่เคยปริปากให้อาคันตุกะล่วงรู้ถึงปัญหาที่เขาได้ก่อให้ท่านเลย มาเมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวผ่านพ้นไป จนท่านได้รับการยอมรับจากทางการแล้วนั่นแหละ หากมีคนถามท่านถึงจะเล่าความหลังให้ฟัง

ท่านพูดถึงเหตุผลที่ทำให้ท่านยืนหยัดมั่นคงในงานของท่านอย่างน่าสนใจว่า "เพราะผมบริสุทธิ์ใจเหลือเกินที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชน แม้นว่ามีพวกเราชาวกรุงเทพฯ มาช่วยเหลือ ผมก็ไม่มีความลังเลสงสัยว่า พวกนี้มาจากไหน ไม่มี ถ้าเขาทำอันนี้ก็เป็นประโยชน์ และผมก็บริสุทธิ์ใจไม่มีอะไรปกปิดซ่อนเร้น ถึงแม้ผมตาย ความจริงก็ต้องปรากฏบนความจริงเสมอไป"

ท่านมิเพียงแต่จะมองคนในแง่ดีเท่านั้น แม้ปัญหาดังกล่าวเมื่อเกิดขึ้นกับท่าน ท่านก็ยังมองในแง่ดีว่า "แม้เวลาถูกทหารมาล้อม ผมก็ว่าดี เขาบอกว่า ผมเป็นแนวร่วมคอมมิวนิสต์ก็ดี เพราะเขาจะได้ติดตามเรา ถ้าเขาไม่สงสัยเรา เขาจะรู้หรือว่าเราทำอะไร เขาจะได้รู้จักเรา เพราะผมยืนหยัดว่า ความบริสุทธิ์มันต้องอยู่อย่างนั้นตลอดไป ไม่เหมือนความปกปิดซ่อนเร้น มันจะต้องเปิดเผยให้เห็นชัดสักวันหนึ่ง เพราะเหตุนี้ผมจึงไม่วิตกกังวล ไม่เคยมีปัญหาเรื่องนี้"

การที่ทางการบ้านเมืองแลเห็นความบริสุทธิ์ใจของท่านและยอมรับท่านในเวลาต่อมานั้น อาจจะเป็นจากการที่เคยติดตามเพ่งเล็งท่านมาก่อน ดังที่ท่านว่าก็เป็นได้ แต่ผลพลอยได้จากเหตุการณ์ดังกล่าว มิได้อยู่ที่ทางการรู้จักท่านดีขึ้นเท่านั้น แม้ท่านเองก็รู้จักชาวบ้านของท่านดีขึ้นด้วย ตอนนั้นชาวบ้านหลายคนก็โอนอ่อนไปตามคำกล่าวหาของเจ้าหน้าที่และที่แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ ถือโอกาสกล่าวหาซ้ำเติมท่าน อย่างเป็นปี่เป็นขลุ่ยกับทางการ ก็แสดงตนให้ท่านเห็นในคราวนี้ (แต่ภายหลังก็แพ้ภัยตนเองต้องยอมสารภาพผิดในเวลาต่อมา) อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านก็ยังยืนอยู่ข้างท่าน และที่พร้อมจะปกป้องออกรับแทน

ท่านก็มีมิใช่น้อย คราวหนึ่งปลัดอำเภอนำทหารเข้ามาในวัดท่าน และกล่าวหาท่าน หญิงชาวบ้านคนหนึ่งทนไม่ได้ โต้ออกไปว่า "เดี๋ยวนี้ เจ้าหน้าที่จะมาสงสัยว่าหลวงพ่อบ้านผู้ข้า(ฉัน) เป็นคอมมิวนิสต์ เป็นแนวร่วม เอ้า ถ้าหลวงเป็นหยัง ผู้ข้าก็จะเป็น เพิ่น (ท่าน) บ่เคยสอนหยั่งงี้สักเที่ย (สักที) เพิ่นจะพาไปหยังก็จะเป็น เพิ่นสอนให้ผัวฉัน เซา (หยุด) กินเหล้า เพิ่นจะพาเป็นคอมมิวนิสต์อย่างนี้สิ คอมมิวนิสต์ดีอย่างนี้สิ ผู้ข้าก็จะเป็น"

ท่านยังคงทำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและเป็นที่ปรึกษาสหกรณ์ข้าวต่อไป จน พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่อท่านเห็นว่าท่ามะไฟหวานพอจะมีความสงบเรียบร้อย และมีความเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อน ท่านจึงกลับมาวัดป่าสุคะโต โดยเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาทองแต่ในนาม ทั้งนี้ก็เพื่อหันมาทำงานกรรมฐานอย่างจริงจัง โดยพยายามพัฒนาวัดป่าสุคะโตให้เป็นสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม มีเสนาสนะและปัจจัยที่จะเอื้อเฟื้อผู้มาพำนัก ให้ได้รับความสะดวกตามสมควร สำหรับท่าน นี้เป็นหน้าที่หลัก ดังท่านมักพูดอยู่เสมอว่า งานกรรมฐานเป็น "อาชีพ" ของท่าน นับแต่นั้นมา ก็มีผู้เดินทางสู่วัดป่าสุคะโตอยู่ไม่ขาดสาย เพื่อเรียนกรรมฐานจากท่าน มีทั้งที่มาอยู่ประจำ และมาปฏิบัติธรรมชั่วคราวเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตเยี่ยงบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ ให้มั่นคงก้าวหน้าสืบไป.

ความสำเร็จและความล้มเหลว

ท่ามะไฟหวานที่ท่านพบเห็นเมื่อแรกมา กับเมื่อจากไปนั้นแตกต่างกันมากในช่วงเวลาเพียง ๖ ปี ความแตกต่างดังกล่าว มิใช่เป็นเพราะหมู่บ้านขยายใหญ่โตขึ้นจาก ๑๐๐ กว่าหลังคาเรือน เป็น

ร่วม ๓๐๐ หลังคาเรือนเท่านั้น กระทั่งความผาสุกของหมู่บ้านและวิถีชีวิตของชาวบ้านก็ต่างกับเมื่อก่อนด้วย แม้ไม่ถึงกับเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ การที่สุรา ยาเมา การพนัน และการทะเลาะวิวาทลดลง ก็เป็นสิ่งที่ชาวบ้านด้วยกันคาดไม่ถึงเอาเลย การดำเนินชีวิตของชาวบ้านหลายคนก็เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น จนแม้คนในครอบครัวเดียวกันก็คงไม่นึกว่าจะเป็นไปได้

พิจารณาในแง่นี้แล้ว งานของท่านในด้านสอนธรรม โดยเฉพาะการต่อต้านอบายมุข และการนำชาวบ้านให้สามัคคี อยู่ในความสงบนั้น เรียกได้ว่า ประสบความสำเร็จ แม้ท่านจะยังเห็นว่าผลที่เกิดขึ้นนั้น "ได้นิดเดียว" เพราะอบายมุขก็ยังมีอยู่ กระนั้นท่านก็ยอมรับว่า ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันดีขึ้นกว่าแต่ก่อน เรียกว่า "พอจะอวดกับเขาได้"

แต่กล่าวเฉพาะงานพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและสหกรณ์ข้าวนั้น หากถือเอาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นเกณฑ์วัดความสำเร็จของการพัฒนาแล้ว จะพบว่าโครงการทั้งสองมีความสำเร็จน้อยมาก แม้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกวันนี้ จะยังคงสงเคราะห์พ่อแม่และเด็กที่ยากจน แต่การดำเนินการตลอดจนแบกรับภาระค่าใช้จ่ายของศูนย์ ก็ยังเป็นเรื่องของทางวัด (ภายหลังทางอำเภอจึงเข้ามาช่วยเหลือด้วย) ชาวบ้านหาได้มีส่วนในการตัดสินใจหรือเข้าร่วมค้ำจุนศูนย์เท่าไรนัก จนบัดนี้ ถึงเขาจะเห็นประโยชน์ แต่ก็มิได้รู้สึกเป็นเจ้าของ หรือเห็นเป็นความจำเป็นของศูนย์อย่างจริงจังเท่าใดนัก หากทางวัดมีความจำเป็นต้องยุบศูนย์นี้ก็ไม่แน่ใจว่าชาวบ้านจะรื้อฟื้นขึ้นใหม่หรือไม่ อย่างไรก็ตาม เวลามีงานการของศูนย์ ที่หลวงพ่อต้องการความช่วยเหลือจากชาวบ้าน

ก็ได้รับความร่วมมือด้วยดี อย่างอุ่นหนาฝาคั่ง อาคารหลังใหม่ที่จะใช้เลี้ยงเด็กแทนศาลาวัดนั้น ชาวบ้านก็ออกแรงสร้างขึ้นมา แต่ถ้าหากเรียกเก็บเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับครูพี่เลี้ยง ก็จะเกิดปัญหาจากชาวบ้านขึ้นมา ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องความยากจน แต่ส่วนหนึ่งก็เพราะชาวบ้านยังไม่เห็นคุณค่าของศูนย์นี้พอ

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนั้นชาวบ้านถือว่าเป็นของหลวงพ่อฉันใด สหกรณ์ข้าวชาวบ้านก็ถือว่าเป็นเรื่องของชาวบ้านกลุ่มน้อยที่มีฐานะฉันนั้น แม้หลวงพ่อคำเขียนจะเป็นผู้ริเริ่ม และเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่ ทำให้สหกรณ์ข้าวเป็นตัวเป็นตนขึ้นมา มีฐานะทางการเงินมั่นคง นับเป็นสหกรณ์ข้าวแห่งแรกในอำเภอ แต่เมื่อตั้งได้ท่านก็ปล่อยให้ชาวบ้านดำเนินการกันเองโดยเป็นแต่เพียงที่ปรึกษาอันนับว่าต่างกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งท่านเป็นหลักโดยตลอด ความที่มิได้มีการเตรียมการให้ชาวบ้านพร้อมสำหรับโครงการใหม่นี้ อีกทั้งมิได้มีการเสริมสร้างชาวบ้านให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของสหกรณ์ข้าว แต่แรก ดังนั้นเมื่อท่านวางมือ สหกรณ์ข้าวก็ไปอยู่ในมือของผู้นำและคนกลุ่มน้อยที่มีฐานะโดยที่ผู้ลงหุ้น ซึ่งจะได้ประโยชน์จากสหกรณ์ข้าวมากที่สุดนั้น ก็เป็นผู้มีอันจะกินแทบทั้งสิ้น สหกรณ์ข้าวจึงเป็นเครื่องเสริมฐานะของนายทุนน้อยในหมู่บ้านไปโดยปริยาย ยิ่งชาวบ้านมีความคลางแคลงใจในกรรมการบางคนด้วยแล้ว ก็ยิ่งถอนตัวออกห่างมากขึ้น

ผลคือสหกรณ์ข้าวขาดฐานชาวบ้านยิ่งขึ้นทุกที เพียงชั่วเวลาไม่ถึง ๔ ปี สหกรณ์ข้าวเกือบจะเรียกได้ว่าหยุดอยู่กับที่ฉางข้าวบริเวณสี่แยกกลางหมู่บ้าน กลายเป็นสิ่งเจนตา ที่ไม่มีความหมายสำหรับชาวบ้านทั่วไปเท่าใดนัก แม้ข้าวเปลือกจะเต็ม

ฉาง แต่ก็มิได้มีการนำเอาออกมาขาย เนื่องจากความผิดพลาดในการซื้อข้าว สหกรณ์ข้าวจึงอยู่ในภาวะที่จะล้มได้ทุกเมื่อ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ความจำเป็นที่ต้องมีสหกรณ์ข้าวนั้นได้เปลี่ยนไป นับแต่มีถนนขึ้นภูโค้งใน พ.ศ. ๒๕๒๕ การเดินทางระหว่างหมู่บ้านต่างๆ บนหลังเขากับตลาดในอำเภอ ก็สะดวกขึ้น ผู้คนทั่วไปสามารถซื้อข้าวในราคาท้องตลาดได้โดยง่าย บางครั้งยังซื้อได้ถูกกว่าข้าวที่สหกรณ์นำมาขายเสียอีก ด้วยเหตุนี้ หากไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบทบาทของสหกรณ์ข้าว หรือทำให้มีประสิทธิภาพขึ้นแล้ว สหกรณ์ข้าวก็ไม่มีอนาคตเอาเลย

สภาพการณ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและสหกรณ์ข้าวที่กล่าวมานี้ เราจะเรียกว่าเป็นความล้มเหลวของงานพัฒนาของท่านได้หรือไม่ คนทั่วไปอาจไม่พอใจที่จะได้ยินคำนี้ โดยเฉพาะกรณีที่เขามีส่วนร่วมในงานที่ถูกประเมินค่าเช่นนี้ แต่สำหรับหลวงพ่อคำเขียน ท่านพร้อมจะยอมรับการตัดสินดังกล่าวอย่างไม่ตะขิดตะขวงใจ ความผิดพลาดของท่านที่ผ่านมาก็คือ ท่านเป็นผู้นำมากเกินไป เป็นฝ่ายคิดค้นริเริ่มให้ชาวบ้าน โดยชาวบ้านเป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียวเกือบจะโดยตลอด เวลามีปัญหา ท่านก็มองหาทางแก้ไขให้เขา ชาวบ้านจึงไม่เติบโตด้วยตนเอง

มาระยะหลังท่านจึงพยายามให้ชาวบ้านดำเนินการและเรียนรู้ด้วยตนเอง แม้สหกรณ์ข้าวจะย่ำแย่เพียงไร ท่านก็ปล่อยให้เขาทำไป ไม่เข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาเหมือนเมื่อแรกตั้ง ด้วยท่านมองบทบาทของท่านในระยะหลังว่า “ผมอยากให้เขาสร้างสรรค์ตัวของเขาเองขึ้นมา ให้เขาดูว่า ถ้าไม่สำเร็จจะแก้ยังไง อยากให้เขาเติบโตของเขาขึ้นมา ให้มันฉิบหาย ให้มันรู้อะไรขึ้นมาเอง แต่ไม่ใช่

จะทอดทิ้งจนเกินไป ก็ดูอยู่ แต่อยากให้เป็นการเกิดจากความคิดนึกของเขาเอง เดี๋ยวนี้ เราก็ยัดเยียดให้เขามามากแล้ว พูดให้เขามามากแล้ว ถ้าเราจะทำตลอดไป มันก็ไม่ไหว เราไม่ควรช่วยเขาทั้งหมด มองอะไรให้เขาแก้ เขาไม่ได้คิดแก้ของเขาเอง”

ชาวบ้านจะเรียนรู้และเติบโตด้วยตนเอง ตามที่ท่านคาดหวังหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องดูกันต่อไป แต่สิ่งหนึ่งที่พึงกล่าวในที่นี้ก็คือ แม้วิธีการของท่านจะมีข้อผิดพลาดเพียงใด แต่งานพัฒนาที่ท่านริเริ่ม โดยพยายามดึงให้ชาวบ้านเข้ามามีบทบาทในกิจการของชุมชนส่วนรวม ก็นับว่ามีคุณค่าในตัวมันเอง อย่างน้อยที่สุด ก็เป็นการบ่มเพาะทัศนคติ แก่ประชาชน ให้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แม้เวลานี้ ท่านเห็นว่าเขาจะต้องหันหน้าเข้ามาทำงานร่วมกันยิ่งกว่านี้ “ผมว่าสิ่งที่เราทำไปนั้น มันจะปรากฏผลข้างหน้า ... ชาวบ้านจะพบในอนาคต หลังจากที่เราทำไปแล้ว ว่ามันถูก เขาจะพบว่า บ้านเมืองจำเป็นจะต้องเป็นไปในรูปนั้น ต้องรวมกลุ่มช่วยเหลือดูแล ช่วยกันไป ถ้าอยู่ใครอยู่มันเหมือนแต่ก่อน มันไม่ได้”

อนาคตที่ท่านพูดถึงนั้น อาจจะคืบคลานมาแล้วก็ได้ เพราะชาวบ้านก็เริ่มมีการรวมกลุ่มกันเองบ้างแล้ว ดังเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าขึ้นในหมู่บ้าน โดยหวังว่ากำไรที่ได้บางส่วนจะนำมาใช้สนับสนุนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังตั้งชื่อสหกรณ์ว่า “ร้านค้ากองทุนพัฒนาเด็กเล็ก” อย่างไรก็ตาม ๒ ปีต่อมา ร้านค้าดังกล่าวก็ยุบเลิกไป เพราะชาวบ้านขาดความพร้อมในเรื่องการไว้วางใจกัน นี้ก็เป็นบทเรียนอย่างหนึ่งที่อาจเป็นคุณแก่ชาวบ้านในอนาคต

กรรมฐานกับการพัฒนา

ไม่ว่าเราจะประเมินผลงานของท่านที่ท่ามะไฟหวานในลักษณะใดก็ตาม แต่ความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ ทุกวันนี้หลวงพ่อคำเขียนได้กลายเป็น "พระนักพัฒนา" ในสายตาของนักพัฒนารุ่นใหม่ โดยเฉพาะผู้ที่เห็นคุณค่าของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท นับแต่การจัดทอดผ้าป่าข้าวเพื่อสนับสนุนสหกรณ์ข้าวเป็นต้นมา ก็มีนักพัฒนาขึ้นมาเยี่ยมชมผลงานของท่านอยู่เนืองๆ ทั้งท่านยังได้รับนิมนต์ให้ไปพูดเรื่องการพัฒนาชุมชนอยู่บ่อยๆในหลายที่หลายโอกาส ไม่นับที่ได้รับอาราธนาให้ไปชมงานพัฒนาในที่อื่นๆ อีกมาก ใช่แต่พุทธศาสนิก แม้คริสตศาสนิกที่ได้ยินกิตติศัพท์ท่าน ก็ขึ้นมาเยี่ยมเยือนท่านที่วัดป่าสุคะโตอยู่หลายคราว แต่ไม่ว่าผู้คนจะกล่าวถึงท่านอย่างไรก็ตาม ท่านก็ไม่เคยยอมรับว่าท่านเป็นพระนักพัฒนา ท่านกล่าวกับผู้ที่มาหาท่านว่า ที่ท่านทำไปทั้งหมดนั้น ก็เพราะแลเห็นปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน มิได้มีโครงการหรือการวางแผนล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้ว ทั้งมิได้ทำไปเพราะเห็นคนอื่นเขาทำกัน ที่ท่านคิดทำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็เพราะเห็นเด็กที่ตามพ่อแม่ไปไร่นา เกิดไม่สบายถูกหามไปตายกลางทางเพราะไข้มาลาเรียก็มี และความที่ท่านเห็นชาวบ้านขึ้นภูลงเขาไปซื้อข้าว เวลาฝนตกเดินลื่นหกล้ม จนข้าวหล่นเรี่ยราดหน้าวัด ท่านจึงนึกถึงสหกรณ์ข้าวขึ้นมา

แม้ท่านมิได้มองตนเองว่าเป็นพระนักพัฒนา แต่ขณะเดียวกันท่านก็ไม่เคยเรียกตัวท่านเองว่าเป็น วิปัสสนาจารย์ หรืออาจารย์กรรมฐาน หากท่านถือว่างานสอนกรรมฐานเป็นงานหลักของท่าน และที่ท่านย้ายจากวัดภูเขาทอง บ้านท่ามะไฟหวาน กลับ

มายังวัดป่าสุคะโต บ้านกุดโง้ง ก็เพราะเหตุนี้ ท่านตั้งใจว่าจะปักหลักอยู่ที่วัดป่าสุคะโตเรื่อยไป เพื่อนสอนคนให้เข้าถึงธรรม ดังที่หลวงพ่อเทียนเคยทำกับท่านมาแล้ว และทุกวันนี้ ท่านก็มีกิจสอนกรรมฐานอยู่ไม่ได้ขาด ทั้งที่วัดป่าสุคะโต และที่อื่นๆ อีกหลายแห่งหลายจังหวัด

สำหรับหลวงพ่อคำเขียน กรรมฐานเป็นชีวิตของท่าน และที่ชีวิตของท่านดำเนินมาถึงบัดนี้ ก็เพราะมีกรรมฐานเป็นพื้นฐานนั่นเอง ท่านพูดเสมอว่า "ชีวิตของผมที่พลิกมาจนบัดนี้ มันเกิดจากการสตาร์ทชีวิตแบบเข้าใจธรรมะ เพราะการปฏิบัติธรรมจริง ๆ" และกรรมฐานนี้เองที่ทำให้ท่านมาอยู่ในสถานะ "พระนักพัฒนา" ในทัศนะของหลายคน กรรมฐานได้เปิดใจท่านให้กว้าง ออกรับรู้ความทุกข์ยากของเพื่อนร่วมโลก ได้เข้าถึงความเมตตาและความรักเพื่อนมนุษย์อย่างปราศจากความเห็นแก่ตน เมื่อท่านประสบพบเห็นความทุกข์ของชาวบ้านท่ามะไฟหวาน ท่านจึงถือเป็นกิจที่จะเกื้อกูลเขาเหล่านั้น งานพัฒนาชุมชนที่ท่านทำ จึงล้วนมีธรรมเป็นแรงผลักดันทั้งสิ้น โดยไม่รู้ว่า นั่นเป็นงานพัฒนาหรือไม่

ท่านว่า "ผมไม่คิดจะเป็นนักพัฒนาอะไร แต่ว่าพอได้รู้เรื่องนี้ (ธรรมะ) ก็มองคนอื่นเลยทีเดียว มองเห็นปัญหาชาวบ้าน เห็นผู้เห็นคน รับผิดชอบเต็มมือ พร้อมที่จะขนส่ง ถ้าเป็นรถนะ ติดเครื่องพร้อมที่จะขนส่งทันทีเลยทีเดียว" และด้วยกรรมฐานนี้เอง ท่านจึงสามารถฟันผ่าอุปสรรคต่างๆ มาได้ โดยเฉพาะในช่วงที่มีความขัดแย้งทางการเมืองของบุคคลทั้งสองฝ่าย ดำเนินไปอย่างเข้มข้นและเป็นภัยล่อแหลมต่อสวัสดิภาพและชีวิตของพระบ้านนอกอย่างท่าน "ถ้าผมไม่มีกรรมฐาน ผมอยู่ไม่ได้ดอก" ท่านพูดถึงภาวะของ

ท่านในตอนนั้น และธรรมจากกรรมฐานอีกเช่นกัน ที่ทำให้ท่านคงเส้นคงวาในการทำงานส่วนรวม อย่างไม่รู้สึกท้อแท้ผิดหวังในผลที่ปรากฏ

ท่านพูดกับผู้ที่มาเยี่ยมชมงานของท่านว่า งานที่ท่านทำนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเลย แต่ท่านก็ไม่ถือว่า นั่นเป็นปัญหา เพราะไม่ว่าผลจะออกมาอย่างไร "ผมก็มอบให้ธรรมชาติไป เป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดา ทำไม่ได้ก็ไม่เป็นไร จะไปทุกข์มันทำไม ได้ก็เป็นเรื่องของมัน ไม่ได้ก็เป็นเรื่องของมัน เราก็ทำแล้ว เราก็ให้เขาแล้ว เราก็พูดแล้ว สิ่งที่เรามี สิ่งที่เราคิด ได้ทำลงไป สำหรับผมไม่มีปัญหาเรื่องนี้ เราภูมิใจว่าได้ทำลงไปแล้ว ฝีมือเราทำได้ขนาดนั้น ความสามารถเราทำได้ขนาดนั้น แต่เรายังทำไม่ได้ ก็ช่างมัน"

แต่แม้ว่าทุกวันนี้ ท่านจะจับงานสอนกรรมฐานเป็นหลัก ก็หาได้หมายความว่าท่านจะทิ้งงานชุมชนไปไม่ ๖ ปีที่ท่ามะไฟหวาน ได้ทำให้ท่านตระหนักถึงบทบาทของพระกรรมฐานอย่างท่านว่า มิได้จำกัดอยู่ที่การสอนกรรมฐานเท่านั้น หากยังต้องใส่ใจกับงานชุมชนด้วย ในทัศนะของท่าน งานกรรมฐานและงานพัฒนามีความหมายและคุณค่าต่อชุมชนไม่น้อยไปกว่ากัน เรียกได้ว่าสำคัญเท่าๆ กัน ทั้งยังสอดคล้องเกื้อกูลกันอีกด้วย อันล้วนส่งผลให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างครบถ้วน

แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นก็ต้องคำนึงด้วยว่าการพัฒนานั้นต้องเป็นการ "พัฒนาในรูปเพื่ออยู่เพื่อกิน ไม่ใช่ฟุ้งเฟ้อในรูปของวัตถุ รู้จักขอบเขตพอประมาณ" ชุมชนใดที่มีธรรมเป็นพื้นฐาน ชุมชนนั้นย่อมเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีความสงบสุข ไม่อดอยากแร้นแค้น แต่ก็ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม "ชุมชนใดที่มีกรรมฐาน ก็ทำให้ชุมชนนั้นบรรลุธรรม

ถ้าชุมชนนั้นบรรลุธรรม ก็จะเป็นการพัฒนา เป็นการใช้ปัจจัย ๔ อย่างถูกต้อง" และหากชุมชนนั้นมีการพัฒนาประชาชนพออยู่พอกิน จิตใจแจ่มใสไม่เร่าร้อนแผดเผาด้วยตัณหาและไม่ถูกบีบคั้นด้วยความหิวโหย ก็จะมีจิตน้อมไปในทางธรรม ใฝ่ใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม "ถ้าเศรษฐกิจพออยู่พอกิน ไม่เป็นหนี้เป็นสิน จิตใจคอก็ดี เมื่อใจคอดีก็ตะล่อมเข้าหาธรรมชาติ คนเรามีธรรมชาติอันนี้อยู่แล้ว ถ้าใจคอดี ถ้าบ้านเมืองสะอาด น้ำใช้น้ำดื่มสะอาด ถนนหนทางสะอาด การใช้ปัจจัย ๔ สิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน รู้จักใช้รู้จักกิน ก็ใจคอดี เมื่อใจคอดีก็เป็นพี่เป็นน้องกัน เมื่อเป็นพี่เป็นน้องกัน ก็เข้าวัดเข้าวาศึกษาเรื่องของศาสนา"

ที่ท่านกล่าวเช่นนั้นในอัญประกาศหลัง มิได้หมายความว่าคนจะสนใจศาสนาได้ต่อเมื่อมีฐานะความเป็นอยู่ดี ท่านเห็นว่า คนยากจนที่สนใจศาสนาก็มีอยู่ แต่กรณีเช่นนั้นเขามักสนใจศาสนาเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว และก็มีไม่มากนัก สำหรับคนส่วนใหญ่แล้ว หากเขายังมีความเป็นอยู่แร้นแค้น ก็จะคิดแต่เรื่องทำมาหากิน ยากที่จะสนใจศาสนาได้จริงจัง ขณะเดียวกันคนที่มีฐานะความเป็นอยู่ดี หากคิดแต่จะหวังร่ำหวังรวย ไม่เห็นคุณค่าของความเป็นอยู่ที่สันโดษ เรียบง่าย คนประเภทนี้ก็ยากที่จะสนใจศาสนาได้ ประสบการณ์ของท่านที่ท่ามะไฟหวาน ดูจะทำให้ท่านมาถึงข้อสรุปดังกล่าว เนื่องจากภายหลังที่ท่านมาทำงานพัฒนาชาวบ้านหลายคนที่เคยห่างเหินวัด เอาแต่ทำมาหากิน ก็หันมาสนใจศาสนา และเข้าวัด เข้าวา ฟังธรรมมากขึ้น

การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า

เมื่อหลวงพ่อคำเขียนกลับมายังวัดป่าสุคะโต งานหลักที่ท่านมุ่งทำคือการสอนกรรมฐาน แต่ไม่นานก็มีงานอื่นๆ แทรกเข้ามา ที่สำคัญคือ งานอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณวัดป่าสุคะโต งานด้านนี้หลวงพ่อบุญธรรมได้เริ่มมาแต่ พ.ศ.๒๕๑๒ แล้ว แม้ว่าหลังจากนั้นไม่นานจะมีการตัดไม้ขนาดใหญ่ในบริเวณวัด โดยบริษัททำไม้ในตัวจังหวัดอ้างว่าได้สัมปทานมาแล้ว ครั้งนั้นไม้ใหญ่ล้มระเนระนาด น่าสลดสังเวชยิ่งนัก แต่หลวงพ่อบุญธรรมก็พยายามรักษาและฟื้นฟูป่าขึ้นใหม่ สืบเนื่องมาถึงสมัยของหลวงพ่อคำเขียน

เมื่อท่านกลับมาคราวนี้ ปัญหาของป่าไม้ในวัดมิได้อยู่ที่การตัดไม้เพื่อการค้า แต่อยู่ที่การถางป่าเพื่อขยายไร่มันไร่ข้าวโพด แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือปัญหาจากไฟป่า ในระยะหลังๆ ไฟป่าได้สร้างปัญหาร้ายแรงแก่ทางวัดทุกปี เนื่องจากพื้นที่รอบวัดซึ่งเดิมเคยเป็นป่าหนาแน่น ได้ถูกถางเตียนเป็นไร่มัน ไร่ข้าวโพดหมด การเผาพืชไร่ เพื่อเตรียมปลูกใหม่แต่ละครั้งในช่วงหน้าร้อน ทำให้ไฟลามเข้ามาในเขตวัด จากทุกทิศทุกทางอยู่เนืองๆ ซึ่งนอกจากจะทำลายสภาพป่าแล้ว ที่โล่งซึ่งเกิดขึ้น ยังเปิดโอกาสให้หญ้านานาชนิดโดยเฉพาะหญ้าพง หญ้าคา และหญ้าขจรจบ (หญ้าคอมมิวนิสต์) เกิดขึ้นอย่างหนาแน่น กลายเป็นเชื้ออย่างดีสำหรับไฟป่า (จากไร่) ในปีต่อๆ ไป ไฟป่าจึงมีแนวโน้มที่รุนแรงขึ้น และกินเนื้อที่กว้างขึ้นทุกปี

หลวงพ่อคำเขียนได้พยายามแก้ปัญหานี้ ทั้งด้วยการถางทางเป็นแนวกันไฟ ไม่ให้ลามเข้ามาในเขตวัด และปลูกป่าทดแทน

พิธีบวชป่า และปลูกป่า
วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๐

ทุกปี แรกๆ ก็เอากล้ายูคาลิปตัสมาปลูก แต่เมื่อท่านแลเห็นโทษของไม้ชนิดนี้ด้วยตัวเอง กับได้ยินได้ฟังมาหนาหูขึ้น ว่าเป็นไม้ทำลายดิน เป็นปัญหาแก่ต้นไม้ชนิดอื่น (ภาษาชาวบ้านว่า เป็นไม้ไม่เอาหมู่เอาพวก) ท่านก็เปลี่ยนมาเป็นไม้ชนิดอื่น รวมทั้งไม้ยืนต้นที่ให้ผล เช่น มะขาม มะม่วง การปลูกป่าทดแทนนี้ ท่านทำทุกปีและเกือบจะตลอดปีนับแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นต้นมา กระนั้นก็ยังไม่ทันกับการทำลายดังกล่าวได้ โดยเฉพาะในพ.ศ. ๒๕๒๙ ไฟป่ารุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ไหม้ทำลายเนื้อที่ไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของวัด ครอบคลุมเนื้อที่กว่า ๒๐๐ ไร่ ทั้งๆ ที่ได้เตรียมการป้องกันมาแต่ต้นปีแล้วก็ตาม

ดังนั้นในปีนั้นเอง การฟื้นฟูสภาพป่าจึงเป็นงานใหญ่และงานเร่งด่วนของท่านและของทางวัด มีการระดมปลูกไผ่ และไม้ยืนต้นนับหมื่นต้น กับสนับสนุนให้ชาวบ้านมาทำไร่ในเขตรอบนอกวัด ในบริเวณที่ว่างซึ่งเกิดจากไฟป่า โดยมีไม้ยืนต้นปลูกแซม วิธีดังกล่าวช่วยป้องกันมิให้หญ้าพงเกิดขึ้น ทั้งยังช่วยให้ไม้ยืนต้นได้รับการดูแลเพื่อทดแทนไม้ที่ถูกทำลายไป

ในปีต่อๆ มา ไฟป่าจากไร่ข้างเคียงลดลงมาก แต่กระนั้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าท่านก็ยังถือเป็นกิจสำคัญที่จะต้องทำต่อไปเรื่อยๆ อย่างยากที่จะจบสิ้นได้ง่ายๆ

แลไปข้างหน้า

นอกจากงานกรรมฐานและงานฟื้นฟูป่าแล้ว ทุกวันนี้ ที่วัดป่าสุคะโต หลวงพ่อคำเขียนก็ยังมีกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนรอบวัดอยู่อย่างสม่ำเสมอ แม้จะไม่ใกล้ชิดชาวบ้านเหมือนเมื่อครั้งอยู่ที่ท่า

มะไฟหวาน ด้วยภารกิจด้านอื่นๆ ของท่านมีมากขึ้นเรื่อยๆ ปีแรกที่กลับมาที่วัดป่าสุคะโต ท่านก็ตั้งโครงศาลา เพื่อใช้เป็นอาคารอเนกประสงค์ สำหรับบริการและสงเคราะห์ชุมชนโดยเฉพาะโครงการที่ท่านดำริจะจัดทำขึ้นได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และสถานฝึกสอนวิชาชีพแก่ชาวบ้าน แต่มาถึงบัดนี้ เวลาผ่านไปได้ ๓ ปี งานชุมชนของท่านก็ยังมิอาจดำเนินไปได้เท่าที่คิด

โครงการทั้งสองก็ยังเริ่มไม่ได้ สาเหตุสำคัญก็คือ ความระส่ำระสายของชาวบ้านรอบวัดอันเป็นผลจากโครงการปลูกป่าทดแทนขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ในเขตป่าสงวน ทำให้ชาวบ้านถูกไล่ที่ไปกลายๆ ประชาชนขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตที่นั่น คิดแต่จะขยับขยายไปหาที่ทำกินใหม่ ด้วยมองไม่เห็นอนาคตว่า จะอยู่ต่อไปได้อีกกี่น้ำ ที่เคยช่วยงานส่วนรวมแข็งขัน ระยะหลังก็กลับกลายเป็นต่างคนต่างอยู่ชนิดตัวใครตัวมันยิ่งขึ้นทุกทีอาการกลัดกลุ้มจนต้องพึ่งยานอนหลับ เวลานี้ก็ระบาดเข้ามาถึงหมู่บ้านแถบนี้แล้ว

ดังนั้น ระยะหลังท่านจึงหันมามองท่ามะไฟหวานอีกครั้งหนึ่งหากสถานการณ์เอื้ออำนวย ท่านดำริจะกลับไปทำงานชุมชนที่นั่นอีกครั้งหนึ่ง ดังได้เคยปรารภว่า “ถ้าหากมีคนพอที่จะช่วยทางวัดป่านี้ได้ ผมจะสร้าง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ที่นั่น ที่นี่ (วัดป่าสุคะโต) ก็ยังเป็นสำนักกรรมฐาน แต่งานชุมชนจะไปอยู่ที่นั่น”

ท่านได้มาถึงข้อสรุปแล้วว่า งานที่วัดป่าสุคะโตนั้น เหมาะสำหรับงานด้านกรรมฐานโดยเฉพาะ ท่านว่า “ที่นี่มันเป็นเรื่องปัจเจกชน งานพัฒนาเป็นเรื่องของคนส่วนมาก กรรมฐานมันเป็นเรื่องปัจเจกชน” แต่พูดเช่นนี้ หาได้หมายความว่า ท่านจะวางมือ

ด้านกรรมฐานไปไม่ แม้งานชุมชนจะไปทำที่ท่ามะไฟหวาน แต่ท่านก็จะยังพำนักและเป็นหลักสอนกรรมฐานที่วัดป่าสุคะโต "ถ้าผมไม่มีงานด้านกรรมฐาน ผมก็ไม่อยู่ดอกที่นี่ ท่ามะไฟก็ไม่อยู่"

สิ่งที่ท่านปรารถนาจะทำในอนาคตหากเหตุปัจจัยอำนวยก็คือการนำกรรมฐานไปผสานกับงานพัฒนาอย่างจริงจังที่ท่ามะไฟหวาน "แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง" ของท่าน มิได้หมายถึงหมู่บ้านพัฒนาตามรูปแบบที่ทางการชี้นำและโฆษณาอยู่ในปัจจุบัน หากหมายถึงหมู่บ้านที่ประชาชนพ้นภาวะขัดสน ปลดเปลื้องหนี้สิน มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษ พออยู่พอกิน มีปัจจัยที่จำเป็นต่อชีวิต อาทิ น้ำสะอาดบริโภคตลอดปี ประชาชนมีน้ำใจไมตรีต่อกัน ปลอดพ้นจากอบายมุขทั้งหลาย และที่สำคัญคือ มุ่งผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ มิใช่ผลิตเพื่อขาย ทั้งหมดนี้ เป็นไปเพื่อการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

การได้มีโอกาสประสบสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไร่ท่ามะไฟหวาน ได้ทำให้ท่านสรุปว่า การผลิตเพื่อขายนั้น เป็นหนทางแห่งความวิบัติของชาวบ้านและชุมชนโดยแท้ นับแต่แรกมาอยู่จนถึงปัจจุบัน ท่านได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทางหายนะของภูโค้งอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะในทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งหมดนี้ท่านเห็นว่าเป็นเพราะการปลูกพืชไร่ เพื่อตอบสนองตลาดเป็นหลักนั่นเอง

ภูโค้ง แต่เดิมเคยเป็นป่าใหญ่ทึบจนกล่าวกันว่า เพียงถางป่าไม่กี่ไร่ ก็สามารถได้ยินไม้ล้มทับกันเป็นทอดดังสนั่นตลอดครึ่งชั่วโมงทีเดียว[๑] โดยที่ในปีแรกที่ทำไร่กัน ชาวบ้านก็แทบไม่ได้เหยียบพื้นดินเลย เพราะต้องเดินไต่ไปตามขอนไม้ที่ล้มทับกัน และอาศัยช่องว่างในกองไม้นั้น ปลูกข้าวไร่และพืชไร่ ซึ่งเวลานั้นมีแต่

ลูกเดือยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมันสำปะหลังและข้าวโพดนั้นยังไม่ระบาดถึงภูโค้ง เมื่อคนอพยพขึ้นมาอยู่ในช่วงแรกๆ สภาพนิเวศวิทยาก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะชาวบ้านปลูกข้าวกินกันเป็นหลัก มีพืชไร่ไว้ขายบ้าง แต่ไม่มากนัก การตัดไม้ถางป่าจึงทำกันพอประมาณ ให้ยังชีพอยู่ได้

แต่แล้วสภาพการณ์ก็เริ่มเปลี่ยนไป เมื่อชาวบ้านหันมาปลูกข้าวโพด และที่สำคัญกว่านั้นคือ มันสำปะหลังกันอย่างดาษดื่น ปรากฏการณ์ครั้งสำคัญได้อุบัติขึ้นใน พ.ศ.๒๕๑๗-๒๕๑๘ เมื่อมันสำปะหลังราคาสูงเป็นประวัติการณ์ ความนิยมทำไร่มันเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านจากพื้นราบก็แห่กันขึ้นมาปลูกมันกันอย่างมากมายบนภูโค้ง ด้วยได้ยินกิตติศัพท์จากผู้อยู่ก่อนว่า ที่นั่นดินดี ให้ผลงาม อีกทั้งที่ดินสำหรับบุกเบิกก็ยังมีอีกมาก ความที่ต้องการปลูกเพื่อขาย จึงพยายามถางป่าให้มากเท่าที่จะทำได้ เพื่อเพิ่มผลผลิต ไม่นานชาวบ้านที่มาอยู่ก่อน ก็เปลี่ยนมาปลูกมันตามไปด้วย ปลูกได้ ๓-๔ ปี พอวัชพืชเยอะดายลำบาก ก็ไปบุกเบิกที่ใหม่ใกล้ๆ กัน เป็นเช่นนี้อยู่หลายปี ผลคือป่าถูกทำลายยับเยินเห็นอย่างชัดเจนนับแต่ พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นต้นมา ผลร้ายก็แสดงออก ฝนฟ้าไม่ดีเหมือนเดิม ดินก็เลวลง แต่ก่อนมันที่กู้ขึ้นมาขนาดเท่าต้นขาผู้ใหญ่เลยทีเดียว จนเด็ก ๖ ขวบแทบยกไม่ขึ้น เดี๋ยวนี้ลีบเล็ก ขนาดเท่านิ้วมือก็มี ผลร้ายที่เกิดขึ้นกับดินนั้น ท่านได้สังเกตเห็นมานานแล้ว แต่ครั้งยังเป็นฆราวาสปลูกปอ หัวนาที่เคยมีดินอุดม พอมาทำไร่ปอ กลับจืดถนัด ประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ท่านวิตกแต่เริ่มแห่ทำไร่มันบนภูโค้งแล้วว่า ถึงแม้ในระยะแรกจะให้ผลดี แต่ต่อไปจะลำบาก สภาพดินจะไม่เป็นใจ แล้วบัดนี้สิ่งที่

ท่านวิตกก็เกิดขึ้นเป็นจริงแล้ว

ภัยทางนิเวศวิทยาย่อมมีผลถึงเศรษฐกิจของชาวไร่ ที่เห็นได้ชัดก็คือผลผลิตได้น้อยลง ประกอบกับระยะหลัง ชาวบ้านต้องใช้จ่ายเงินทองมากขึ้น ราคาน้ำมันที่ถีบตัวสูงขึ้น ทำให้ค่าขนส่งมันไปขายในตลาดและค่าจ้างรถไถพลิกดินแพงขึ้นตามไปด้วย บางครั้งก็ยังต้องเสียค่าจ้างดายหญ้าและวัชพืช ส่วนปุ๋ยนั้น เวลานี้ก็เริ่มมีการใช้กันในไร่มันแล้ว ยิ่งมีที่ดินมากเท่าไร ก็ยิ่งมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นมาก ยิ่งไปกว่านั้น ราคามันและพืชไร่อื่นๆ ก็ยังถูกกด ในขณะเดียวกันที่การบุกเบิกที่ดินได้มาถึงขีดจำกัด ไม่อาจขยายเนื้อที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มรายได้อีกต่อไป ผลคือ เงินที่กู้ยืมมาลงทุนนั้น ไม่อาจจ่ายคืนได้หมด จึงเป็นหนี้เป็นสินอย่างไม่เคยมีมาก่อน จากปากคำของชาวบ้าน ชาวท่ามะไฟหวานเริ่มมีหนี้สินกันมากขึ้นเมื่อราวๆ พ.ศ. ๒๕๒๓ และบัดนี้เป็นกันถึงร้อยละ ๙๐ แล้ว ชีวิตชาวบ้านเวลานี้แขวนอยู่กับราคาน้ำมันในตลาดโดยแท้ โดยที่มันสำปะหลังเวลานี้ก็หามีอนาคตแน่นอนไม่ ตราบใดที่ยังคิดปลูกเพื่อขายให้ตลาด ก็เท่ากับว่า ชาวไร่เอาชีวิตไปเสี่ยงกับความหายนะ ด้วยตลาดพืชผลนั้น อยู่ในมือของพ่อค้าส่งออกไปจนถึงบรรษัทข้ามชาติ อันชาวไร่เวลานี้ไม่อาจที่จะทำอะไรได้เลย เพื่อให้มันราคาดีขึ้นได้ หลวงพ่อคำเขียนจึงเห็นว่าหากยังเอาชีวิตไปฝากไว้กับราคาพืชผลในตลาดแล้ว ก็ยากที่ชาวไร่จะหลุดจากวงจรหนี้สินได้ แม้นหันไปปลูกพืชไร่อย่างอื่น ก็มิได้ทำให้อะไรดีขึ้น ไม่ว่าพืชทดแทนนั้นจะเป็นอ้อย ปอ ยูคาลิปตัสหรือพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นที่รัฐบาลโหมโฆษณาว่า เป็นความหวังอันสดใสของชาวไร่ไม่เว้นแต่ละปี

ในทางสังคมและวัฒนธรรม ท่านก็ได้เห็นเป็นลำดับว่า การปลูกเพื่อขายนั้น ทำให้ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านเปลี่ยนไป แต่ก่อนชุมชนหลังเขานั้น เนื่องจากปลูกเพื่อกิน ทำเพื่อใช้เองเป็นหลัก ชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาอาศัยกันและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ของกินของใช้ที่ปลูกได้หรือหาได้ ก็เอามาแบ่งปันหรือหยิบยืมกัน แม้มาตรฐานการดำรงชีวิตจะไม่ดีนัก แต่ก็มีความสุขพอสมควร เงินไม่มีความหมายนัก แต่เมื่อมาปลูกเพื่อขาย เงินก็มามีความหมายมากขึ้น และต้องพึ่งพิงตลาดมากขึ้น ขัดสนอะไรก็ใช้เงินซื้อเอาตามตลาดหรือร้านค้า ด้วยเวลาส่วนใหญ่อยู่ในไร่ ไม่มีเวลาทำของกินของใช้เหมือนก่อน ที่เคยหาของป่ามาได้ ก็ไม่อาจทำเช่นนั้นได้สะดวกอีกต่อไป เพราะป่าถูกถางกลายเป็นไร่เกือบหมด จำต้องไปหาซื้อเอา การแบ่งปันหยิบยืมมีน้อยลง เมื่อเป็นเช่นนั้น ค่านิยมในเรื่องเงินตราก็มีมากขึ้น ยิ่งลงไปตลาดซื้อของมากเท่าไร ก็ยิ่งพบสิ่งล่อใจที่ชวนให้ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะ มีเรื่องต้องจับจ่ายใช้สอยอย่างไม่รู้ประมาณ เฉพาะที่ภูโค้งนี้ หากใครขายมันขายพืชไร่มาได้ ก็มองออกทีเดียวคือหากไม่เมาก็ต้องใช้จ่ายกันไม่อั้น จนบางคนถึงกับตั้งข้อสังเกตว่า “คนชาวไร่นั้น ถ้าเขาขายมันได้เงินได้ทองเท่าไหร่ เหมือนกับว่าอยากให้มันหมดง่ายๆ อยากให้มันหมดไวๆ” ก็เมื่อใช้เงินกันง่าย โดยที่รายได้ก็มีไม่มาก เนื่องจากราคาพืชผลถูกกด หนี้สินก็มีแต่จะพอกพูนขึ้นเท่านั้น

ผลเสียเหล่านี้มีมากพอที่จะทำให้ท่านหันมาคิดถึงเรื่องการผลิตเพื่อบริโภคอย่างจริงจัง ระยะหลังท่านจึงเน้นเรื่องการพึ่งตนเองยิ่งกว่าการพึ่งตลาด การทำนาได้ข้าว ๑๐๐ ถังสำหรับใช้กินนั้น ท่านเห็นว่าดีกว่าการขายมันได้เงิน ๑๐,๐๐๐ บาทเสียอีก ทั้งๆ ที่ข้าว

จำนวนนั้นหากขายได้ก็คงไม่เกิน ๓,๐๐๐ บาท แต่ท่านก็มีเหตุผลของท่าน "เงินมันแปรสภาพง่ายกว่าข้าว สมมติได้เงินหมื่นบาทเอ้า ลูกชายไปซะ ๒,๐๐๐ บาท ลูกสาวไปซะ ๑,๐๐๐ บาท ซื้อโน่นซื้อนี่ เดี๋ยวเดียวเงินหมด เงินเปิดช่องให้มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ผมจึงเห็นว่าเงินนี่ไม่มีค่า ผมว่าควรที่จะเป็นข้าว เป็นวัตถุ ที่เขาออกไว้อยู่กับวัตถุสิ่งของ ... คนที่จะขายข้าวจะรู้สึกตกใจไม่เหมือนกับมีเงินมีทอง อยากให้คนมีข้าวมีของ มีของหนักๆ เป็น "ครุภัณฑ์" เงินนี่มันเป็น "ลหุภัณฑ์" มันเบา มันไปไหนก็ไปด้วยง่ายๆ สมมติว่าเรามีเงินติดตัวอยู่ ถ้ามีหนังมา ก็ใช้ง่าย ถ้ามีข้าว ก็ไม่ง่าย เอาข้าวไปขายที่ไหน ผมจึงไม่ส่งเสริมให้คนมีเงินมีทอง" ทัศนะดังกล่าวแม้จะเกิดขึ้นกับท่านก่อนที่จะได้รู้จักชีวิตและงานของ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร แต่ก็ตรงกับมติของท่านที่ว่า "เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาเป็นของจริง" เป็นอย่างยิ่ง

แม้ว่าการเปลี่ยนจากการปลูกพืชไร่ไว้ขาย มาเป็นการปลูกพืชผลไว้บริโภคเป็นหลักนั้น จะมิใช่เรื่องง่าย แต่อย่างน้อยท่านก็เห็นว่า เพียงการกลับมาปลูกผักกินกัน แทนที่จะซื้อเอา ก็เป็นขั้นตอนที่มีผลสำคัญต่อทัศนคติของชาวบ้าน ท่านจึงพยายามกระตุ้นให้ชาวบ้าน ทั้งที่ท่ามะไฟหวานและรอบวัดป่า มาปลูกผักกิน ถึงกับจัดหาที่วัดและหาอุปกรณ์ไว้สำหรับให้ชาวบ้านใช้ปลูกผัก ที่วัดป่าสุคะโต โดยทางวัดได้ลงมือปลูกให้ดูเป็นตัวอย่างด้วย โดยเริ่มแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ เรียกแปลงดังกล่าว ซึ่งมีประมาณ ๒๐ ไร่ว่า "พุทธเกษตร" แสดงความมุ่งหมายที่จะนำพุทธธรรมมาเป็นหลักในการทำเกษตรกรรม แต่เท่านั้นยังหาเพียงพอไม่ จะต้องมีการรณรงค์อย่างจริงจังกว่านั้น และท่านเชื่อว่าชาวบ้านท่ามะไฟหวานมี

ศักยภาพพอที่จะพัฒนาการผลิตของตนให้พ้นจากการครอบงำของระบบตลาดได้

ท่านยังเชื่ออีกด้วยว่า ความทุกข์ของชาวบ้านอันเนื่องจากการผลิตเพื่อขาย จะผลักให้ชาวบ้านมาถึงจุดที่ไม่มีทางเลือก เว้นแต่จะหันมาปลูกเพื่อกิน ชาวบ้านที่เริ่มจะเห็นจริงตามที่ท่านได้เตือนไว้ก็มีมากขึ้น ท่านเล่าให้ฟังว่า "๒-๓ วันที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๒๘) มีชาวบ้านมาพูดให้ฟังว่า พอแล้ว หลวงพ่อ เรื่องทำมันสำปะหลัง เรื่องข้าวโพด พอแล้ว ผมไม่เอาอีกแล้ว ผมจะปลูกมะม่วง ทำอยู่ทำกินธรรมดา ไม่คิดจะขาย ขอให้ผมใช้หนี้เดี๋ยวนี้เสร็จ ผมก็จะสบาย ผมจะทำแค่นี้ ไม่คิดซื้อคิดขาย เขาได้บทเรียนและประจวบกับคำพูดของเรา มันก็เลยบรรจบพบกัน"

แม้ว่าข้อความในอัญประกาศนี้ ท่านจะพูดก่อนที่ราคามันจะถีบตัวสูงขึ้น นับแต่ปลาย พ.ศ. ๒๕๒๘ เป็นต้นมา อันเป็นเหตุให้ชาวบ้านกลับมีความหวังกับมันสำปะหลังขึ้นมาใหม่ กระนั้นท่านก็ยังมองไม่เห็นว่า ในระยะยาว การปลูกมันและพืชไร่อื่นๆ เพื่อขายนั้น จะเป็นทางออกของชาวบ้านได้อย่างไร ดังในพ.ศ. ๒๕๓๑ ราคามันก็ได้ตกต่ำลงแล้ว

ประสบการณ์ที่ผ่านมา ทำให้ท่านหันมาเชื่อมั่นว่า ชาวบ้านสามารถจะเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่ไม่เพียงทัศนะของท่านต่อชาวบ้านจะเปลี่ยนไปเท่านั้น แม้ทัศนะต่อบทบาทของท่านในชุมชนก็เปลี่ยนไปด้วย หากท่านได้กลับไปทำงานชุมชนที่ท่ามะไฟหวานอีกสิ่งที่ท่านจะพยายามทำเพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดที่ผ่านมาก็คือ "จะพยายามให้เขาเจริญเติบโต ขึ้นมาเอง ผมจะไม่เป็นผู้นำ จะเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลัง คอยที่จะชี้แนะนำ เท่าที่ทำมา ศูนย์เด็กเล็กก็ดี โครงการ

สหกรณ์ก็ดี คล้ายๆ ว่าเราไปยัดเยียดให้เขา ต่อไปผมจะพยายาม งานไปช้าก็ไม่เป็นไร ขอให้มันได้กำลังใจทุกคน ได้ความคิดจากทุกคนแม้ว่าจะน้อยก็ยังดี ดีกว่าที่เราจะไปทำกันแบบแฟชั่น”

อย่างไรก็ตาม งานชุมชนที่ท่ามะไฟหวานก็ไม่ง่ายนัก ชะดีชะร้ายอาจจะหนักยิ่งกว่าเมื่อท่านแรกไปที่นั่นเสียอีก แม้ว่า “ดงเลือด” จะไม่มีอีกแล้ว แต่ท่ามะไฟหวานก็มิใช่ชุมชนปิดอีกต่อไป ไม่เพียงแต่ชาวบ้านจะยากจนยิ่งกว่าเมื่อ ๑๐ ปีก่อน เนื่องจากปัญหาการทำมาหากินฝืดเคืองขึ้นเท่านั้น แม้ถนนขึ้นภูโค้ง ก็ยังซ้ำเติมความยากจนนั้นให้รุนแรงขึ้นด้วยเป็นพาหะนำค่านิยมที่เลวร้าย ของสังคมบริโภคมาระบาดในหมู่บ้านยิ่งขึ้นทุกที นอกจากชาวบ้านจะต้องเสียเงินไปมิใช่น้อยสำหรับของใช้ สิ่งบันเทิง ที่ฟุ่มเฟือยในตลาดแม้กระทั่งของกินประจำวัน เวลานี้ก็หันมาซื้อจากรถที่มาเร่ขายทุกเช้ากันแล้ว มิไยจะต้องพูดถึงหนังเร่ที่เข้ามาดูดทรัพย์ชาวบ้านได้อย่างสะดวกกว่าแต่ก่อน

ยิ่งไปกว่านั้น ถนนยังเปิดโอกาสให้เจ้ามือหวยเถื่อนในอำเภอขึ้นมา “ขายเลข” ได้คล่องขึ้น โดยที่ชาวบ้านไม่ต้องลำบากลำบนไปซื้อเลขที่ตลาดแก้งคร้อ ดังแต่ก่อน อาการคลั่งเลขคลั่งหวยจึงระบาดหนักขึ้น จนกระทั่งเวลาหลวงพ่อพูดหรือทำอะไรไปที่เกี่ยวกับตัวเลข ชาวบ้านเป็นต้องเอาเลขนั้นไปซื้อหวยกันเนืองๆ ที่ร้ายกว่านั้นก็คือ เลขเจ้ากรรม มักจะถูกเสียด้วย คนก็เลยมองว่าท่านศักดิ์สิทธิ์กันใหญ่

ส่วนโทรทัศน์ซึ่งได้แพร่เข้าไปนับแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา ก็มีผลเสียมิใช่น้อย การพนันขันต่อ “มวยตู้” แพร่หลายเป็นลำดับทุกเสาร์อาทิตย์ ผู้ชายเป็นต้องหยุดงานเฝ้าหน้าจอโทรทัศน์ กลาง

วันเป็นได้ยินเสียงเฮเชียร์มวยสนั่นไปทุกมุมบ้าน

ส่วนเด็กก็พลอยได้รับอิทธิพลจากโทรทัศน์ไปด้วย อากัปกิริยาถอดแบบจากภาพยนตร์ จนหลวงพ่อออกปากว่า “นิสัยของเด็กเดี๋ยวนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน ทำท่ากิริยามารยาทเหมือนกับแฟชั่นเหมือนกับแสดงหนังเด็กเที่ยวเล่นตามถนนหนทาง มีแต่แสดงท่าในโทรทัศน์ ทั้งการเดิน การพบปะหมู่มิตรเพื่อนฝูง เป็นอย่างนั้นไปหมด” นอกจากอาการก้าวร้าวอันเนื่องจากโทรทัศน์แล้ว ความก้าวร้าวของเด็กยังเป็นผลมาจากการขาดความอบอุ่น พ่อแม่ไม่สนใจเลี้ยงดู เลี้ยงไม่เป็น หรือไม่ก็เลิกร้างกันไป ซึ่งมีอยู่มาก

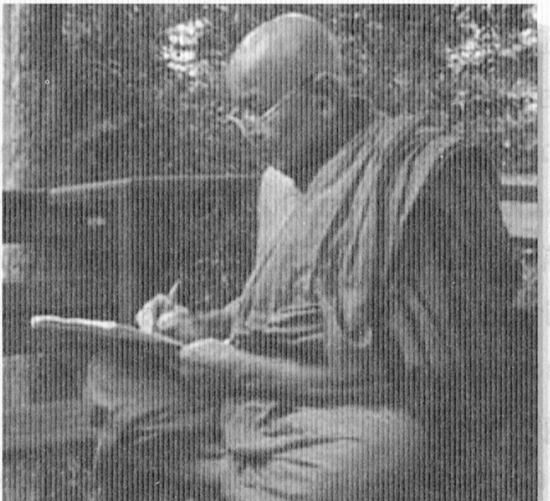
ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาใหม่ ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นที่ท่ามะไฟหวานสมัยที่ท่านมาอยู่ครั้งแรก หากท่านจะกลับไปทำงานชุมชนที่นั่นใหม่เป็นคำรบสอง ท่านจะต้องถูกท้าทายจากปัญหาเหล่านี้ มิใช่น้อย หลายเรื่องท่านก็ยังไม่เห็นทางแก้ บางเรื่องก็พอมีหวังจะแก้ได้ และอีกหลายเรื่อง ท่านเชื่อว่า ปัญหาจะบีบคั้นให้ชาวบ้านเรียนรู้และเติบโตด้วยตนเอง

อาทิ ปัญหาหนังเร่ ซึ่งนอกจากจะสิ้นเปลืองเงินทองของชาวบ้าน ทำให้คนเจ็บไข้เพราะอดหลับอดนอนตากน้ำค้างทั้งคืนแล้ว ยังเป็นสาเหตุให้มีการกระทบกระทั่งกัน จนถึงวิวาทชกต่อยกัน “ธรรมชาติจะสอนเขาเอง เรารั้งเขาไว้ไม่อยู่ อย่างบ้านหนองแกสมัยก่อน ถ้าหนังเร่เข้ามา โอ้ ตื่นหูตื่นตาทั้งคนเฒ่าคนแก่ ลูกเล็กเด็กแดง เดี๋ยวนี้ หนังเร่ไปกางผ้า ไม่มีใครเข้าท่ามะไฟตอนนี้ยังไม่อิ่ม กำลังประสบใหม่ๆ ก็กระตือรือร้น อีกสักหน่อยก็คงจะตื่นตัวเองเดี๋ยวนี้ก็มีแนวโน้มต่อต้านหนังเร่ที่ท่ามะไฟแล้ว กำนันผู้เฒ่าผู้แก่ก็เห็นพิษเห็นภัยของมันแล้ว แต่คนมืดบอดอยู่มองไม่เห็น บทเรียน

จะสอนเขา หากมีการตีกัน จนฆ่ากันตายสักศพสองศพ นั่นแหละเขาจะรู้"

บ้านหนองแกที่ท่านพูดถึงนี้คือ บ้านเดิมของท่าน ซึ่งท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคู่กับหลวงพ่อบุญธรรม ซึ่งหลังจากบุกเบิกวัดป่าสุคะโตแล้ว ได้กลับไปเป็นเจ้าอาวาสที่นั่นแต่ พ.ศ.๒๕๒๓ หนองแกเป็นอีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจมาก เพราะปัจจุบันได้กลายเป็นหมู่บ้านที่อบายมุขแทบไม่มารังควานเลย โดยที่ชาวบ้านมีความสามัคคี ร่วมกันทำกิจกรรมส่วนรวมอย่างแข็งขัน เยาวชนก็กลับเข้าหาวัด อันมีหลวงพ่อบุญธรรมเป็นหลักยึดที่สำคัญ ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านได้รับการเชิดชู เช่นเดียวกับการเคารพนับถือสติปัญญาของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน การปฏิบัติกรรมฐานมีความหมายต่อวิถีชีวิตของชุมชนมากขึ้น งานพัฒนาที่นี่มีอนาคตว่าจะไปได้ไกลด้วยมีพื้นฐานดี ดังธนาคารข้าวก็ตั้งขึ้นที่นั่น เป็นแห่งแรกในอำเภอ สภาพการณ์ที่ว่ามานี้น่าสนใจยิ่งกว่าการที่หมู่บ้านนี้ได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของจังหวัด และชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาในระดับจังหวัดเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๘ และได้รางวัลรองชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาในระดับเขต ในปีเดียวกัน

ประสบการณ์ในอดีตของหลวงพ่อคำเขียน ทั้งที่ท่ามะไฟหวานและหนองแก จะเป็นบทเรียนให้ท่านสามารถสร้างหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ตามแบบฉบับของท่าน[๒] ขึ้นที่ท่ามะไฟหวานได้หรือไม่ เป็นสิ่งที่น่าจับตาดูกันต่อไป หากปัจจัยอำนวยให้ท่านกลับไปทำงานที่นั่นได้อีก[๓]

บทเรียนจากชีวิตและงานของ หลวงพ่อคำเขียน

ท่ามะไฟหวานในวันนี้ ยังมีความทุกข์ยากประดังอยู่ในชีวิตจิตใจของชาวบ้าน แต่การที่หลวงพ่อคำเขียนสามารถเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านนั้นให้มาเป็นชุมชนที่สงบ เรียบร้อย ผิดกับอดีตเมื่อทศวรรษที่แล้วอย่างสิ้นเชิง ทั้งๆ ที่ท่านมีโอกาสทำงานจริงจังที่นั่นเพียงไม่กี่ปี นับได้ว่าเป็นความสำเร็จของท่าน อย่างไม่อาจปฏิเสธได้

สิ่งนี้มิได้มีความหมายแต่เฉพาะชาวบ้านท่ามะไฟหวานเท่านั้น หากยังมีคุณค่าต่อพระภิกษุสงฆ์และผู้ใฝ่การพัฒนาชุมชน ประสบการณ์ของท่านได้บ่งชี้ว่าวัดและสถาบันสงฆ์ยังมีความสำคัญสำหรับการฟื้นฟูชนบทปัจจุบันให้กลับขึ้นมามีชีวิตชีวาขึ้นใหม่ได้อีก บทบาทของภิกษุสงฆ์ ที่สืบทอดกันมาตามประเพณี การสอนธรรม และการเป็นผู้นำชุมชนนั้น แม้ทุกวันนี้ ก็ยังมีพลังในการเสริมสร้างชุมชนได้อีก ดังหลวงพ่อคำเขียนได้เป็นตัวอย่างในการต่อสู้กับอบายมุขและความร้าวฉานในชุมชนอย่างได้ผล แต่เท่านั้นยังหาพอเพียงไม่สำหรับสังคมปัจจุบัน ความทุกข์ยากของชนบท ยังเป็นผลมาจากการคุกคามของระบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ตลอดจนกลไกเศรษฐกิจที่เป็นประโยชน์จำเพาะแก่คนส่วนน้อยที่มีอำนาจและความรู้

ดังนั้นนอกจากอบายมุขแล้ว เรายังจำต้องรณรงค์ต่อสู้กับความยากจนข้นแค้นเอารัดเอาเปรียบ หนี้สิน และค่านิยมแบบสังคมบริโภค ที่ระบาดเข้ามาในชนบท บทบาทใหม่ของพระภิกษุ อันได้แก่งานพัฒนาชุมชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชนบท อันวัดและพระภิกษุพึงให้ความใส่ใจ

แต่การที่พระจะมีบทบาทดังกล่าวได้อย่าง เหมาะสมกับสมณสารูปของท่านและสอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคม ก็ไม่ใช่

ของง่าย เพราะอดีตที่ผ่านมามิได้สั่งสมประสบการณ์และบทเรียนด้านนี้ให้แก่พระสงฆ์ ซึ่งผิดกับบทบาททางธรรมที่ถ่ายทอดกันมานานหลายศตวรรษ นี้กระมังที่เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้หลวงพ่อคำเขียนไม่ประสบความสำเร็จในการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านเท่าที่ควร ในยามที่มีความรู้และปรีชาญาณ ด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ยังมีอยู่จำกัด ทักษะความสามารถด้านนี้จะมีได้ก็ต่อเมื่อมีการลองผิดลองถูก และหลวงพ่อคำเขียนก็ได้ทำเช่นนั้นมาแล้ว ๖ ปีแห่งประสบการณ์งานพัฒนาชุมชนที่ท่ามะไฟหวานได้ให้บทเรียนแก่ท่านมิใช่น้อย ย่างก้าวต่อไปของท่านในงานพัฒนาชุมชนตามที่ท่านดำรินั้น จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนรุ่นเราและคนรุ่นต่อไป แม้นั่นจะเป็นประสบการณ์ในชุมชนเล็กๆ เพียงแห่งเดียวเท่านั้นก็ตาม แต่ไม่ว่าโอกาสเช่นว่านั้นจะมีหรือไม่ในอนาคต สิ่งที่หลวงพ่อคำเขียนได้ทำไปแล้วในอดีต และที่ได้คิดออกมาดังๆ ในปัจจุบัน ก็เป็นสิ่งล้ำค่าที่ควรแก่การสดับตรับฟังเป็นอย่างยิ่ง

สิ่งที่เราเห็นได้อย่างชัดเจน จากชีวิตและงานของท่านก็คือคุณค่าของการพัฒนาชีวิตด้านใน ในฐานะที่เป็นพื้นฐานของงานพัฒนาชุมชนสำหรับหลวงพ่อคำเขียน ศาสนธรรมหรือคุณค่าทางจิตใจอันเข้าถึงได้ด้วยกรรมฐานและการพัฒนาชีวิตในด้านนั้น เป็นทั้ง *แรงผลักดัน* ให้ท่านเข้ามามีบทบาทในงานพัฒนา และยังเป็น *แนวทาง* ในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ถึงซึ่งความสงบผาสุกอย่างแท้จริงในทุกด้าน มิใช่ทฤษฎีหรืออุดมการณ์ หากเป็นจิตใจที่คลายจากกิเลสตัณหาและความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนต่างหาก ที่ทำให้ท่านใฝ่ในการเกื้อกูลชาวบ้านที่ทุกข์ยาก จิตใจที่ประจักษ์ถึงความเป็นจริงของชีวิต ทำให้ท่านยืนหยัดไม่หวั่นไหวต่อการคุกคามของผู้มุ่ง

ร้าย และจิตใจที่เข้าถึงสารัตถะที่แท้จริงของชีวิต ทำให้ท่านเห็นคุณค่าแห่งความสงบสุขจากธรรม สันโดษ และความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ซึ่งแต่เดิมนั้นไม่เคยอยู่ในความคิดของท่านมาก่อนเลย คุณค่าแห่งสันโดษในระดับปัจเจกบุคคลนี้เอง ที่ท่านแปรออกมาเป็นคุณค่าแห่งการผลิตเพื่อบริโภค และพออยู่พอกินในระดับสังคม ซึ่งท่านถือเป็นหลักในการพัฒนาชุมชน อันเป็นการทวนกระแสค่านิยมในเรื่องผลิตเพื่อขายและการเพิ่มพูนความมั่งคั่ง อย่างไม่รู้จักพอโดยแท้

อันที่จริง การพัฒนาชีวิตด้านใน และการพัฒนาชุมชน ในทัศนะของท่านล้วนรวมลงอยู่ที่หลักการหนึ่งเดียวคือ หลักการพึ่งตนเอง การปฏิบัติกรรมฐานนั้นย่อมเป็นไปเพื่อให้บุคคลสามารถพึ่งพิงสติปัญญาและคุณธรรมภายในตน มิใช่พึ่งผีสางเทวดาหรือบุคคลอื่น สามารถมีความสุขจากภาวะภายในอันเรืองรองด้วยปัญญาและลุ่มลึกด้วยจิตสงบ มิใช่เสพเสวยความสุขจากวัตถุสมบัติ ลาภ ยศ สรรเสริญจากภายนอก ส่วนการพัฒนาชุมชนนั้น ก็มุ่งให้ชุมชนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้โดยเฉพาะในด้านปัจจัย ๔ อิงกับตลาดเงินตราน้อยลง จนเป็นอิสระได้ในที่สุด

สำหรับท่าน การดำเนินชีวิตส่วนบุคคลและชีวิตของสังคม หากมิได้เป็นไปโดยพึ่งตนเองเป็นหลักแล้ว ย่อมถึงซึ่งความวิบัติในที่สุด ในระดับปัจเจกบุคคล เขาย่อมไร้ความผาสุก ขาดหลักยึด และเบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ก็ถูกเบียดเบียน ตลอดจนเบียดเบียนตนเอง จนถึงกับคลุ้มคลั่งฆ่าตัวตาย ในระดับสังคมชุมชนนั้นยอมตกเป็นเหยื่อของระบบที่เอารัดเอาเปรียบ ผู้คนแตกสามัคคีทะเลาะวิวาท หาความสงบสุขมิได้ ทั้งบุคคลและสังคมจะมีความผาสุกได้ต่อเมื่อหันมาพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

หลวงพ่อคำเขียนได้ให้ความสำคัญแก่หลักการนี้โดยตลอด และเมื่อประยุกต์หลักการนี้ในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม ท่านจึงเห็นความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างกรรมฐานกับการพัฒนา อันคนทั่วไปมักมองไม่เห็น ท่านจึงเป็นพระกรรมฐานที่ไม่เหมือนผู้อื่น และเป็นนักพัฒนาที่ต่างจากคนทั่วไปในวงการ ในทางปฏิบัติท่านก็พยายามดำเนินตามหลักการนี้ในทุกด้าน

แม้งานชุมชนของท่านจะต้องข้องเกี่ยวกับระบบราชการมาก แต่ท่านก็ไม่เคยคิดหวังว่าระบบนี้จะเป็นที่พึ่งพิงได้อย่างแท้จริงเลย ท่านเห็นว่าเราควรพึ่งพิงระบบต่างๆ ของสังคมให้น้อยที่สุด ยิ่งระบบสื่อสารมวลชนในปัจจุบันด้วยแล้ว ท่านถึงกับวิพากษ์เอาว่า “ผมไม่คิดเลยว่าสื่อมวลชนมันจะนำเราไปถึงความสุขเกษมได้จริงๆ โฆษณามันทำให้เราเป็นทาสของสินค้า ชีวิตมันต้องเรียบๆ ง่ายๆไม่ต้องไปวิ่งแข่งและก็ไม่ต้องไปวุ่นวี่วุ่นวายเอาโน่นเอานี่ สันโดษพอกินพออยู่”

เมื่อคราวที่เกิดรัฐประหาร ๙ กันยายน ๒๕๒๙ ที่กรุงเทพฯ ข่าวได้แพร่ไปถึงวัดป่าสุคะโต มีลูกศิษย์ผู้หนึ่งถามท่านว่าเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เราไม่อาจหวังได้ว่า รัฐบาลจะช่วยให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ เพราะแม้แต่รัฐบาลเองก็ยังเอาตัวไม่รอด ต้องถูกปฏิวัติรัฐประหารอยู่เสมอ ถ้าเช่นนั้นเราจะหวังอะไรได้บ้างที่จะช่วยให้สังคมดีขึ้น ท่านตอบว่า เราหวังพึ่งอะไรไม่ได้เลย เราต้องหันมาพึ่งตัวเราเอง

คำกล่าวเช่นนี้ แม้จะสั้น แต่ก็สำคัญยิ่งสำหรับโลกยุคปัจจุบัน ยุคที่ผู้คนล้วนลำพองในความเฉลียวฉลาดของตน แต่ลึกๆ กลับไร้สมรรถนะในการพึ่งตนเอง ฝากชีวิตจิตใจไว้กับสิ่งภายนอกบุคคล

คณะบุคคล ตลอดจนระบบสังคมว่าจะนำความสุขมาให้ตนได้ หรือนำสังคมไปสู่สันติสุขได้

ยุคที่ระบบการศึกษามิได้ช่วยให้เราสามารถตัดสินใจด้วยสติปัญญาของเราเอง และทำการต่างๆ อย่างเป็นตัวของตัวเอง เพราะเราถูกสอนมาให้เป็นข้าราชการ (ทั้งในระบบและนอกระบบ) ยอมรับอาณัติของผู้บังคับบัญชาหรือผู้ที่มีสถานะเหนือกว่า ซึ่งเราเชื่อว่ามีสติปัญญาและอำนาจมากกว่าเรา ตลอดจนถูกกล่อมให้ยอมสยบกับระบบสังคมอย่างสิ้นเรี่ยวสิ้นแรง

ระบบการแพทย์ก็ทำให้เราขาดความเชื่อมั่นในการดูแลรักษาตนเอง เห็นหมอและยา ว่ามีความสำคัญต่อสุขภาพของเรายิ่งกว่าตัวเราเอง ระบบการเมืองก็กดเราให้ศิโรราบต่อรัฐและอำนาจส่วนกลางจนแลไม่เห็นพลังที่แท้จริงในตัวเราและในท้องถิ่นของเรา

ยิ่งระบบเศรษฐกิจด้วยแล้ว โครงสร้างที่มุ่งผลิตเพื่อขายและพัฒนาเพื่อส่งออก ทำให้ชีวิตของเราต้องผูกติดกับตลาด อย่างไม่อาจเป็นไทแก่ตัวได้ ระบบเหล่านี้ได้ลดค่าปัจเจกบุคคลให้กลายเป็นฟันเฟืองตัวน้อยๆ ที่มีความหมายเพียงแต่เป็นกลไกให้แก่เครื่องจักรใหญ่เท่านั้น ทั้งยังทำให้ชุมชนทั้งหลาย แม้จะมีอำนาจทางเทคโนโลยีและการผลิตที่ยิ่งใหญ่ แต่โดยเนื้อแท้แล้วกลับอ่อนเปลี้ย ต้องพึ่งพิงกลไกต่างๆ ของระบบที่ใหญ่กว่าเป็นทอดๆ จนกลายเป็นเหยื่อของระบบนั้นไปโดยไม่รู้ตัว เวลานี้คนไทย หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กรุงเทพฯ และเมืองไทย ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นดังที่ว่ามาใช่หรือไม่

ในยุคเช่นนี้ปัจเจกบุคคลและสังคมจะดำรงอยู่อย่างสมศักดิ์ศรีและสามารถกำหนด ชะตากรรมของตนอย่างเป็นตัวของตัวเองได้

ต่อเมื่อหันกลับมาให้ความสำคัญแก่ศักยภาพแฝงเร้นภายในตน และแปรให้เป็น สมรรถนะเพื่อการพึ่งตนเองในทุกระดับ เราจะกลับมาพึ่งตนเองด้วยวิธีการใดก็แล้วแต่ สำหรับหลวงพ่อคำเขียนนั้น ท่านยอมถือเอาศาสนธรรมเป็นปัจจัยในการพึ่งตนเอง ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม ดังท่านเคยกล่าวว่า "คนส่วนมากต้องสตาร์ทชีวิตขึ้นด้วยหลักของศาสนาก่อน จึงจะรู้จักการพึ่งตนเอง ถ้าไม่มีหลักของศาสนาเข้าไปครองใจเรา มันว้าเหว่ มันไม่หนักแน่น และก็ไม่เห็นทิศทาง ถ้ามีธรรมในใจ ได้สัมผัส รู้จักคุณค่าของศาสนา จิตใจไม่หลงใหลกับวัตถุ สิ่งแวดล้อมชักจูง มันก็หนักแน่น ... มันก็มีแนวโน้มที่จะเป็นการพึ่งตนเอง"

ไม่เพียงแต่งานและความคิดของท่านเท่านั้น แม้ชีวิตของท่านก็น่าสนใจยิ่ง เป็นชีวิตที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การหักเหเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งล้วนแล้วแต่มีคุณค่าทั้งต่อตัวท่านเองและต่อผู้อื่นมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้ก็เพราะท่านพยายามเรียนรู้อยู่เสมอ ไม่ยอมหยุดนิ่ง แม้จะประสบกับความสำเร็จในแต่ละระดับขั้น ก็เปิดใจกว้างต่อสิ่งใหม่อยู่ไม่ขาด แม้บางครั้งสิ่งใหม่นั้นจะบั่นทอน หรือคลอนแคลนสถานะเดิมอันน่าพิสมัยก็ตาม หากท่านลำพองใจกับความเป็นหมอธรรมที่มีชื่อเสียงแต่ยังหนุ่มแน่น เป็นที่นับหน้าถือตาของผู้คนทั่วไปแล้ว และปิดหูปิดตาตัวเองแล้ว ไหนเลยท่านจะมีโอกาสเข้าถึงธรรม อันสูงส่งยิ่งกว่าคาถาอาคมได้ ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยในการที่บุคคลหนึ่งจะยอมรับว่าความเชื่อที่ตนยึดถือมานานนั้นเป็นของหลอกลวง และความสำเร็จที่ตนเสพเสวยนั้นเป็นผลจากความงมงาย แต่แล้วท่านก็กล้าละทิ้งความเป็นหมอธรรมที่รุ่งโรจน์มาเป็นพระกรรมฐานธรรมดา ละทิ้งชีวิตที่มีฐานะ มาสู่ชีวิตที่เรียบ

ง่ายสันโดษอันเป็นชีวิตซึ่ง "ก่อนบวชไม่คิดเรื่องนี้เลย ก่อนบวชจะเอาให้ดีกว่าคนทั้งโลก พอผมมาเข้าใจธรรมะ ความคิดก็เปลี่ยนไป แต่ก่อนผมก็ทำกินกันเอง แต่ก็หวังร่ำหวังรวย หาที่ไร่ที่นา พอผมมาเข้าใจธรรมะ ความคิดก็เลยกลับทันทีเลย"

และเมื่อเป็นพระกรรมฐานแล้ว ท่านก็หาได้หยุดแต่เพียงเท่านั้น ด้วยจิตใจที่เปิดกว้างนี้เอง ท่านจึงตระหนักว่า พระกรรมฐานอย่างท่าน จะจำกัดบทบาทแต่เพียงเฉพาะการพัฒนาจิตใจในระดับปัจเจกบุคคลหาได้ไม่ หากจะต้องเกื้อกูลให้ชุมชนยกระดับทางด้านความเป็นอยู่ เพื่อพัฒนาชีวิตและจิตใจในระดับสังคมจุดนี้เองที่ทำให้ความเป็นพระกรรมฐานของท่านมีลักษณะพิเศษออกไป จากแบบแผนประเพณีเดิม นี้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ท่านไม่เคยคิดมาก่อน

แม้เมื่อมาทำงานพัฒนาแล้ว ท่ามะไฟหวานก็ให้บทเรียนแก่ท่านอีก บัดนี้ท่านได้มาถึงบทสรุปว่า ท่านจะทำตนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาให้ชาวบ้านดังแต่ก่อนนั้น หาได้ไม่ หากควรทำหน้าที่เพียงให้คำปรึกษาแนะนำ โดยที่ชาวบ้านนั้นเองควรเป็นหลักในการเปลี่ยนแปลงชุมชน ถึงที่สุดชาวบ้านก็ต้องพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ในชุมชนของเขาเอง

ช่วงเวลา ๖ ปี ท่านได้เปลี่ยนแปลงท่ามะไฟหวานเป็นอันมาก แต่ขณะเดียวกัน ท่ามะไฟหวานก็เปลี่ยนแปลงท่านมิใช่น้อย โดยที่การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของท่านนั้นก็มีคุณค่าและเป็นบทเรียนให้แก่เรา ท่านทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นนักปฏิบัติธรรม ผู้ปรารถนาความเปลี่ยนแปลงของชีวิตด้านใน หรือนักพัฒนา ผู้ปรารถนาการเปลี่ยนแปลงของสังคมรวมตลอดถึงภิกษุสงฆ์และฆราวาสทั้งหลาย วันนี้การเปลี่ยนแปลงของหลวงพ่อคำเขียนและบ้านท่ามะไฟหวาน

ยังไม่ถึงที่สุด ประสบการณ์ภายภาคหน้าของท่าน เชื่อว่าจะยังคงอุดมไปด้วยคุณค่าสำหรับผู้ใฝ่ในอุดมคติของชีวิตและสังคม ตลอดจนสำหรับสังคมไทยทั้งมวล แต่คุณค่าดังกล่าวจะงอกเงยได้อย่างแท้จริงต่อเมื่อเราท่านทั้งหลาย มิเพียงแต่เฝ้าดูสิ่งที่ท่านจะทำต่อไปเท่านั้น หากเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับชีวิตจิตใจของบุคคลและสังคมไปพร้อมๆ กับท่านด้วย หากทำได้เช่นนั้น คุณประโยชน์มิเพียงแต่จะเกิดแก่สังคมส่วนรวมเท่านั้น หากยังมีความหมายต่อหลวงพ่อคำเขียนเองด้วย เพราะท่านเองก็ปรารถนาจะเรียนรู้จากเราเช่นเดียวกับที่เราได้เรียนรู้จากท่านมาแล้ว

หลวงพ่อคำเขียนนำพาเดินธรรมญาติตราลุ่มน้ำลำปะทาว

เชิงอรรถ

๑ วิธีการถางป่าของชาวบ้านบนภูโค้งสมัยที่อพยพมากันใหม่ๆ นั้น ขั้นแรกจะถางบริเวณพื้นดินมิให้มีไม้กีดขวางเวลาวิ่งหลบไม้ล้มจากนั้นจะฟันไม้ขนาดกลาง แต่ไม่ให้ถึงกับล้ม พอให้ตั้งตรงอยู่ได้ ไม้ที่จะฟันจนล้มก็คือไม้ใหญ่โอบไม่รอบ เมื่อล้มลงจะไปฝาดกับไม้ที่ถูกฟันไว้ก่อนแล้วให้ล้มกันเป็นทอดๆ ตามกันไป

๒ ในเดือนธันวาคม ๒๕๓๐ บ้านท่ามะไฟหวานถูกประกาศให้เป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แต่ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นเพราะดำริและการผลักดันของทางราชการเป็นสำคัญ

๓ ใน พ.ศ.๒๕๒๙ ท่านได้กลับไปจำพรรษา ที่วัดภูเขาทองอีกครั้งหนึ่งเนื่องจากที่นั่นขาดพระประจำ ที่จะให้การศึกษาอบรม พระนวกะที่มาบวชช่วงนั้น แต่เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านก็กลับมาประจำที่วัดป่าสุคะโตดังเดิม ไม่มีโอกาสที่จะทำงานชุมชนที่ท่ามะไฟหวานอย่างจริงจังเท่าใดนัก สำหรับงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ท่านได้มอบให้ศิษย์ที่เป็นแม่ชีดูแลรับผิดชอบแทนอย่างเต็มที่

"ที่นี่ไม่มีใครแปลกหน้า
มีแต่ญาติมิตรที่เพิ่งได้พบกัน"
• หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ •
"Here, There is no strangers,
only relatives who just meet."
• Luang Por Khamkhien Suwanno

ศิลปะในการใช้ชีวิต
ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

ชีประคำเพชร มีสิงห์

หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ เป็นเสมือนบิดาผู้ให้กำเนิดชีวิตใหม่แก่ข้าพเจ้า ตลอดเวลา ๓ ปี ที่ได้ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้การดูแลอบรมสั่งสอนของท่าน ข้าพเจ้าขอหยิบยกเอาสิ่งต่างๆ ที่ได้เห็นนำมาเล่าสู่กันฟัง พอเป็นแนวทางสำหรับการใช้ชีวิต เพราะสิ่งที่หลวงพ่อแสดงออกมานั้น คือ การสอนธรรมะภาคปฏิบัตินั่นเอง

ในชีวิตประจำวัน ข้าพเจ้าจะขอเริ่มตั้งแต่การนอน จนถึงการทำวัตรเย็น-ปฏิบัติธรรม จนกระทั่งนอน ครบ ๒๔ ชั่วโมง ตามลำดับ ดังนี้

การนอน :- หลวงพ่อไม่มีกุฏิที่พักเป็นของตัวเอง สถานที่จำวัดของหลวงพ่อมีอยู่ ๒ ที่คือ ศาลานอก และศาลาไก่ หลวงพ่อจะจำวัดตั้งแต่หัวค่ำ ประมาณไม่เกิน ๓ ทุ่ม (๒๑.๐๐ น.) และบอกลูกศิษย์ว่า ในเวลากลางวันร่างกายทำงานหนักมาตลอด ไม่ว่าการเดินจงกรม - นั่งสร้างจังหวะหรือทำกิจการงานต่างๆ สมควรที่จะให้ร่างกายพักผ่อน แล้วค่อยตื่นตอนเช้า ประมาณ ๓ นาฬิกา จึงค่อยเจริญสติต่อ การเจริญสติในตอนเช้ามืดจะสดชื่นแจ่มใส ไม่อ่อนเพลียเมื่อยล้า ในวันหนึ่งหลวงพ่อให้นอนไม่เกิน ๖ ชั่วโมง ถ้ามีสติในการนอน คือ กำหนดความรู้สึกตัวตลอดจนหลับไปเอง ครั้นถึงเวลาตื่น ร่างกายจะตื่นเองโดยอัตโนมัติ คือจะมีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมขึ้นมาทันที หลวงพ่อจะตื่นเป็นประจำเวลา ๓ นาฬิกา

เมื่อตื่นขึ้นแล้วท่านจะดื่มน้ำสะอาด (น้ำฝน) ๕ แก้วทุกวัน การดื่มจะดื่มก่อนแปรงฟัน เพราะจะได้รับรสธรรมชาติของน้ำอย่างแท้จริง การดื่มน้ำตอนเช้าเป็นการป้องกันและรักษาโรคได้ร้อยแปดชนิด เพราะน้ำที่เราดื่มลงไป จะไปทำความสะอาดกระเพาะอาหารและลำไส้ให้สะอาด และมีประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้การไหลเวียนของเลือดในร่างกายปกติ ร่างกายสดชื่นแข็งแรง ท้องไม่ผูก อาการวิงเวียนศีรษะไม่ปรากฏ สุขภาพของหลวงพ่อจึงแข็งแรงไม่ค่อยเจ็บป่วย หลวงพ่อมักแนะนำให้ผู้คนปฏิบัติเสมอ หลังจากดื่มน้ำประมาณหนึ่งชั่วโมง ร่างกายจะขับเอาสิ่งสกปรกต่างๆ ออกมาทางระบบขับถ่าย หลังจากนั้นร่างกายก็จะเบาสบาย

เมื่อตื่นนอนแล้ว อุปกรณ์การนอนต่างๆ จะต้องเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย ฝึกให้เป็นนิสัย ให้รู้จักเตรียมพร้อมตลอดเวลา เสมือนนักรบต้องพร้อมที่จะสู้รบกับศัตรูอยู่ตลอดเวลา คือ ผ้าห่ม มุ้ง หมอน

ต้องเก็บเข้าที่ให้ปลอดภัยจากลม แดด พายุฝน หรือสัตว์ต่างๆ มาซุกซ่อนอยู่ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาที่เราไม่อยู่ โดยเฉพาะในฤดูฝน หลวงพ่อจะไม่อนุญาตให้ลงมาเก็บของขณะทำวัตรเช้า-เย็น เพราะเป็นการดัดนิสัยความประมาทเผอเรอของลูกศิษย์ เมื่อได้ยินเสียงระฆังตี ๑ ครั้ง นักปฏิบัติธรรมจะต้องก้าวลงจากที่พักทันที หลวงพ่อให้เวลา ๑๐ นาทีสำหรับการเดินทางมาทำวัตรเช้า-เย็น ที่บริเวณศาลาไก

เวลา ๔.๓๐ น. เป็นเวลาทำวัตรเช้า ทุกคนจะมาพร้อมกัน พระ เณร จะต้องห่มผ้าจีวรให้เรียบร้อยก่อนขึ้นศาลา แม้ฤดูหนาวจะหนาวสักปานใด ต้องถอดหมวกไหมพรมออกจากศีรษะ เพราะเป็นการแสดงความเคารพ เสมือนการเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ เมื่อขึ้นไปบนศาลาแล้ว ใครไปก่อนให้เข้าไปนั่งข้างในสุด เพื่อคนข้างหลังจะได้ไม่ต้องลำบากเดินขอทางคนอื่น สำหรับนักปฏิบัติธรรมที่อยู่ประจำ ให้นั่งประจำที่เดิม เคยนั่งบริเวณใดให้นั่งบริเวณนั้น เพื่อฝึกให้เกิดสัญญา (ความจำ) อย่างเป็นระบบระเบียบ เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วไม่ให้พูดคุยกัน จนกว่าจะเสร็จสิ้นการสาธยายบทสวดมนต์และการบรรยายธรรมะ ช่วงเช้าสมองปลอดโปร่ง ร่างกายจะมีความพร้อมที่สุด หลวงพ่อจะสอนตั้งแต่วิธีการเจริญสติ เทคนิคในการแก้ปัญหา ผลของการเจริญสติ ประสบการณ์เรื่องราวต่างๆ แล้วมาสรุปลงที่เดียว คือการเจริญสตินั่นเอง ถึงที่สุดแล้ว หลวงพ่อบอกว่า “ธรรมชาติคือตำราเล่มใหญ่ที่สุด ที่จะสอนเราได้ดีที่สุด เพราะ ชีวิตเราอยู่กับธรรมชาติตลอด ๒๔ ชั่วโมง แต่หลวงพ่ออยู่กับพวกเราไม่กี่ชั่วโมง” หลวงพ่อให้ฝึกเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างจากธรรมชาติ โดยเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวเราที่สุดหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่เราเกี่ยวข้องอยู่ในชีวิตนั่นเอง ไม่ว่า กิน เดิน นอน นั่ง ทำความสะอาด

เกี่ยวข้องผู้คน ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ถ้าเรามีสติดูมันจริงๆ จะเห็นว่าการทำงานทุกสิ่งทุกอย่าง มันมี “ศิลปะ” ในตัวมันเอง เมื่อเราเรียนรู้แล้ว จะเห็นเหตุเห็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสิ่งนั้นๆ มันจึงง่ายต่อการเข้าไปจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ แล้วสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ยอดเยี่ยมทีเดียว

เวลาประมาณ ๕.๐๐ น. เสร็จสิ้นการทำวัตรเช้า ทุกคนแยกย้ายกันกลับเข้าที่พักอาศัย กระทำกิจอันเป็นหน้าที่เช่น ทำความสะอาดที่พักอาศัย ตลอดจนทางเดิน พระสงฆ์สามเณรเตรียมออกรับบิณฑบาต ส่วนหลวงพ่อจะทำงานออกกำลังกายของท่านทุกเช้าเสมอ ไม่ว่าขุดดิน ฟันหญ้า รดน้ำต้นไม้ โดยเฉพาะในหน้าแล้ง หลวงพ่อจะหาบน้ำตั้งแต่เช้ามืด รดน้ำต้นไม้ตามที่ต่างๆ บางครั้งฆราวาสญาติโยม มีจำนวนมาก หลวงพ่อจะออกบิณฑบาตด้วย เพราะเกรงว่าข้าวจะไม่อิ่มกัน

เวลาประมาณ ๗.๓๐ น. ฉันอาหารเช้า ทางวัดจะทำอาหารเสริมวันละ ๑ อย่าง เพราะชาวบ้านยากจน อาหารนำมาวัดไม่พอเพียง มาช่วงหลังนักปฏิบัติธรรมขึ้นไปมาก งานทำครัวเลยต้องเป็นกิจที่จำเป็นขึ้นมา

เวลาฉัน หลวงพ่อจะฉันร่วมวงกับพระองค์อื่นๆ สำรับ ๓ องค์ หลวงพ่อฉันเช้า ค่อยๆ เคี้ยว-กลืน จึงมักเสร็จทีหลังพระองค์อื่นเสมอ สำหรับนักปฏิบัติธรรม หลวงพ่อก็ให้ฝึกกินอย่างมีสติ กำหนดความรู้สึกขณะจับช้อน เอาเข้าปาก อ้าปาก เคี้ยวและกลืน นักปฏิบัติธรรมมักจะสอบตกเสมอเพราะเรื่องการกินนี่เอง อาหารที่หลวงพ่อชอบมากคือ น้ำพริกพื้นบ้านธรรมดา บางทีหลวงพ่อจะบอกให้แม่ครัวทำให้คือ เอาพริกสดย่างไฟพอสุก โขลกใส่กระเทียม ใส่เกลือ ใส่น้ำต้มผัก ใส่มะนาวนิดหน่อย

หลวงพ่อบอกว่า น้ำพริกธรรมชาติเป็นอาหารที่เลิศรสที่สุด

หลังจากฉันเสร็จแล้ว หลวงพ่อจะดูแลงานต่างๆ ในวัด เมื่อเห็นสิ่งไหนขาดตกบกพร่องก็จะเข้าไปจัดการแก้ไขทันที ถ้าไม่มีท่านก็จะทำงานต่างๆ ของท่าน เช่น งานไม้ งานก่อสร้าง ฯลฯ เป็นภารกิจของหลวงพ่อแทบทั้งหมด ส่วนพวกนักปฏิบัติธรรมจะกลับเข้าที่พักเจริญสติ ถ้าใครต้องการทำงาน ให้เป็นเรื่องของความสมัครใจ ไม่บังคับ และให้ทำในช่วงบ่ายประมาณ ๑๕.๐๐ น. เป็นต้นไป

หลวงพ่อมักจะฉันมื้อเดียว ถ้าอาหารมีปริมาณมากในช่วงเช้า ถ้าปริมาณอาหารน้อย หลวงพ่อจึงจะฉันมื้อเพลเพิ่มอีกมื้อหนึ่ง หลังจากฉันเพลเสร็จ เป็นช่วงที่อากาศร้อนอบอ้าว การเจริญสติอาจไม่ชัดเจน นักปฏิบัติธรรมต้องเป็นคนฉลาดที่จะหาอุบาย เอาชนะความง่วงนอน ความฟุ้งซ่าน ความอึดอัดขัดเคือง ซึ่งอาจจะเปลี่ยนอิริยาบถไปทำงานส่วนตัวเล็กๆ น้อยๆ หรือขัดห้องน้ำ ตักน้ำ ตามแต่จะเห็นสมควร บางครั้งหลวงพ่อจะพักผ่อนบ้าง พอหายเหนื่อย ไม่เกิน ๑ ชั่วโมง แล้วท่านก็จะปฏิบัติภารกิจต่างๆ ต่อไป เป็นอยู่อย่างนี้ หลวงพ่อบอกว่า “จิตที่ฝึกดีแล้ว ย่อมเหมาะกับการกับงานเป็นอย่างยิ่ง”

เวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นเวลาทำวัตรเย็น จนถึงเวลา ๑๙.๓๐ น. นักปฏิบัติธรรมจะต้องหยุดการทำงาน อาบน้ำชำระร่างกายให้เสร็จสิ้นก่อนเวลาทำวัตรเย็น มีบางครั้งที่ทำงานติดพัน หลวงพ่อจะมอบให้ลูกศิษย์ดำเนินการนำสวด-เทศนาอบรมสั่งสอนแทน ในช่วงเข้าพรรษา หลวงพ่อจะฝึกให้พระเป็นผู้นำ โดยเริ่มตั้งแต่การนำสวดมนต์ไหว้พระ การเทศนาอบรมสั่งสอนญาติโยม การให้พร

(อนุโมทนา) โดยสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป การเทศนาอบรมสั่งสอนในช่วงเข้าพรรษา หลวงพ่อจะทำประจำทุกเช้า-เย็น ช่วงออกพรรษา หลวงพ่อจะไม่ค่อยอยู่วัด เพราะงานกิจนิมนต์มีมาก ปกติแล้วใน ๑ เดือน จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่างๆ ของคนที่อยู่ประจำในวัด ซึ่งถ้าวันใดมีการประชุม ก็จะงดทำวัตรเย็น

ในปี ๒๕๒๖-๒๕๒๘ ผู้คนที่เดินไปวัดป่าฯ มีน้อย เพราะไม่เป็นที่รู้จัก ช่วงนั้นมีพระ-เณร-ฆราวาส อยู่รวมกันประมาณ ๕-๖ ชีวิต ความสัมพันธ์เปรียบเสมือนพ่อกับลูก ที่มีความเป็นกันเอง ความรัก ความอบอุ่น เสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน มาช่วงหลังกิจนิมนต์ของหลวงพ่อมีมาก ญาติโยมที่เดินทางไปวัดป่า มีมากขึ้นเป็นลำดับ โอกาสที่จะมาพูดคุยพบปะเป็นกันเองธรรมดาๆ ค่อนข้างจะหายากขึ้นทุกวัน ถึงอย่างไรก็ตาม พวกลูกศิษย์ทุกคนก็ยังอบอุ่น เพราะหลวงพ่อได้วางรากฐานที่พึ่งอันใหม่ให้ คือธรรมะเป็นที่พึ่ง ธรรมะนั่นคือ "สติ" นั่นเอง

กิจวัตรประจำวันของหลวงพ่อ ในวันหนึ่งๆ ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือ กิจที่เป็นไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หลวงพ่อบอกว่าชีวิตของหลวงพ่อทั้งหมดจะอุทิศเพื่องานนี้

ในชีวิตประจำวันของผู้ที่อยู่ประจำที่วัดป่าฯ หลวงพ่อจะสอนให้รู้จักรับผิดชอบใน ๔ อย่างดังนี้ คือ

๑. รู้จักรับผิดชอบสถานที่ ๒. ตัวบุคคล

๓. สิ่งของเครื่องใช้ ๔. กาลเวลา

๑. การรู้จักรับผิดชอบสถานที่ หลวงพ่อให้ทุกคนถือเป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ การรับผิดชอบจะเริ่มตั้งแต่จากกุฏิที่พักของตัวเอง แล้วค่อยๆ ขยายออกไป จนทั่วบริเวณทั้งหมดในวัด เท่าที่

จะสามารถทำได้ โดยจะเริ่มตั้งแต่การถอดรองเท้า ให้เป็นระเบียบก่อนขึ้นบันได ล้างเท้าให้สะอาด เช็ดเท้าด้วยผ้าเศษ การรักษาความสะอาดที่พักอาศัย ในตอนเช้า ต้องเช็ดถูให้สะอาด คอยตรวจดูปลวกที่มักจะทำรังบริเวณโคนเสา สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ภายในกฏิที่พักต้องวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อยประจำไว้ที่เดิม เวลาหยิบก็ง่าย หายก็รู้ ดูก็งามตา

การใช้แสงสว่างภายในกุฏิที่พักต้องระมัดระวัง ถ้าเป็นเทียนให้ตั้งบนวัสดุทนไฟ มิให้ตั้งตามขอบหน้าต่างหรือพื้นกุฏิ เพราะจะทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย อีกทั้งเป็นการสกปรกเลอะเทอะ การปิดประตูหน้าต่างให้ทำเบาๆ ไม่ให้รบกวนคนอื่น เวลาไปไหนมาไหนต้องปิดประตูใส่กุญแจล็อคไว้เสมอ ป้องกันข้าวของถูกลักขโมย หลวงพ่อพูดว่า *"พวกเราต้องไม่สนับสนุนให้คนเป็นโจร"*

การซักผ้า น้ำผงซักผ้าต้องนำไปเทไกลจากปากบ่อน้ำ ไม่เทในน้ำหรือบริเวณใกล้ปากบ่อน้ำ การตากผ้าบนราวต้องให้ชายผ้าเสมอกัน เป็นการวางน้ำหนักให้สมดุล ลมพัดไม่ปลิวไป อีกทั้งเป็นระเบียบดูงามตา เมื่อแห้งแล้วต้องเก็บทันที ไม่ตากทิ้งไว้ข้ามวันข้ามคืน ให้คนอื่นเก็บให้ ใครลืมเก็บผ้า โดยเฉพาะสามเณรจะถูกปรับชิ้นละ ๑ บาท เวลาฝนตก ถ้าเห็นใครตากทิ้งไว้ต้องช่วยกันเก็บทันที

เวลาเดินไปไหนมาไหนตามถนนหนทาง เมื่อเห็นเศษกระดาษถุงพลาสติค เศษกระดาษห่อท็อฟฟี่ เศษแก้วหนาม เมื่อเห็นต้องเก็บไปทิ้งถังขยะทันที ไม่ปล่อยให้รกและเป็นอันตรายต่อคนอื่น แม้แต่เศษไม้ขีดไฟ เมื่อจุดแล้วต้องทิ้งใส่ขยะ ไม่ขว้างโยนออกนอกหน้าต่าง เป็นการรับผิดชอบต่อสถานที่

บางครั้งถ้าเห็นอะไรชำรุด เช่น สะพาน หรือตะปูโผล่พ้นออกมาจากไม้ นักปฏิบัติธรรมจะต้องแก้ปัญหาทันที ถ้าไม่สามารถทำได้ต้องบอกคนอื่นๆ มาช่วยกัน การฝึกแก้ปัญหา เกิดอะไรแก้เดี๋ยวนั้น มันจะง่ายต่อการแก้ปัญหาเรื่องชีวิตจิตใจ เมื่อทุกข์เกิดขึ้น ใจก็สลัดความคิดทิ้งเดี๋ยวนั้น ปัญหาก็จะหยุด ทุกข์ก็จะดับ หมั่นทำบ่อยๆ จะคล่องแคล่วว่องไว

๒. **การรับผิดชอบตัวบุคคล** เช่น กรณีมีผู้คนขึ้นมาปฏิบัติธรรม หรือมาเยี่ยมเยียน หลวงพ่อจะต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี และให้พวกเราถือเป็นแบบอย่าง หลวงพ่อบอกว่า *"การต้อนรับที่ดีคือการเผยแผ่ธรรมะที่ดี และดีกว่าคำพูด"* การรับผิดชอบในการดูแลและอำนวยความสะดวก รวมทั้งบริการด้านต่างๆ เป็นการฝึกให้เราเป็น "ผู้ให้" มิใช่ "ผู้รับ"ผู้ที่ให้ย่อมเกิดมาได้กำไร

การรับผิดชอบตัวบุคคลไม่เฉพาะแขกที่มาเยี่ยมเยียน หากยังหมายถึงการใช้ชีวิตทุกชีวิตร่วมกันภายในวัดป่าฯ โดยทุกคนจะต้องรับผิดชอบตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่เป็นภาระให้คนอื่น สิ่งไหนที่พอจะแบ่งเบาภาระคนอื่นได้ให้กระทำทันที และทำให้สำเร็จเสร็จสิ้น ไม่จับๆ วางๆ ที่สำคัญที่สุด คือระมัดระวังกาย วาจา ใจ ไม่ให้ไปทำร้ายเบียดเบียนคนอื่น รวมทั้งตัวเองด้วย เมื่อเกิดปัญหาต้องดูตัวเอง ดับทุกข์ที่ตัวเองก่อน ไม่เอาถูกเอาผิดกับคนอื่น พร้อมเสมอที่จะให้อภัยแก่ตัวเองเมื่อยามเผลอสติผิดพลาด และขณะเดียวกัน ก็พร้อมที่จะให้อภัยแก่คนอื่นด้วยเช่นกัน ปัญหาทุกสิ่งทุกอย่างก็จะยุติเพราะหยุดความคิดปรุงแต่งได้วางมันได้นั่นเอง

การรับผิดชอบตัวบุคคลนี่ หลวงพ่อให้พวกลูกศิษย์ตระหนักในภารกิจของการเจริญสติ เพื่อที่ตัวเองจะได้หมดทุกข์หมดปัญหา

แล้วจะได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งยังหลงมัวเมาอยู่อีกนับคณา หลวงพ่อบอกว่า “วัดป่าเป็นวัดที่เป็นสมบัติของโลก เป็นสถานที่ที่ทุกคนมีสิทธิ์มาใช้บริการเพื่อการดับทุกข์ในใจ *มีอันใดอีกเล่าที่จะเป็น สมบัติอันล้ำค่าเท่าพระธรรม เอาตัวเราเป็นมหาวิทยาลัยเรียนรู้ชีวิตจากชีวิตและสืบทอดจากชีวิตสู่ชีวิต พระธรรมคำสั่งสอนจะไม่มีวันเสื่อมสูญ”*

๓. การรับผิดชอบต่อวัตถุสิ่งของต่างๆ ดังที่กล่าวมาบ้างแล้วว่า เริ่มตั้งแต่ภายในบริเวณที่พักส่วนตัว ต้องเก็บให้เป็นระเบียบ และถนอมใช้อย่างระมัดระวัง เพื่อวัสดุสิ่งของต่างๆ จะได้คงทนถาวร ใช้ได้นานหลวงพ่อสอนให้รู้จัก คว่ำครุถัง กะละมังเวลาใช้แล้ว ไม่วางทิ้งไว้ให้น้ำขัง ถังพลาสติกไม่วางตากแดด หม้อกาน้ำต้องขัดถูเขม่าไฟที่ติดอยู่ออกให้หมด อาหารการกินต้องประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย เวลางานเทศกาลข้าวของต่างๆ เหลือมาก ชาววัดหรือชาวบ้านจะช่วยกันนำไปแจกจ่าย เพื่อมิให้เหลือทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จะเก็บไว้เฉพาะของแห้งที่จำเป็นเท่านั้น อุปกรณ์ต่างๆ ในวัด เช่น อุปกรณ์การเกษตร อุปกรณ์ก่อสร้าง อุปกรณ์ครัว จะแบ่งกันรับผิดชอบ ทำเครื่องหมายประจำไว้ทุกชิ้น ใครยืมไปใช้ต้องเขียนแจ้งไว้ที่กระดาน อุปกรณ์ทุกอย่างที่ใช้ต้องให้เหมาะสมกับงาน เวลาทำงานร่วมกันกับพระเณร หลวงพ่อจะสอนเทคนิคการใช้การเก็บให้วัสดุคงทนถาวร เช่น จอบ เสียม ใช้แล้วต้องล้างทำความสะอาด ตากชันไว้ให้แห้ง แล้วนำไปเก็บในห้องพัสดุ ถ้าเรารู้จักทะนุถนอมข้าวของเครื่องใช้ จะเป็นการฝึกนิสัยความประหยัดไปในตัว

๔. การรับผิดชอบกาลเวลา กาลเทศะเป็นสิ่งที่สำคัญนักปฏิบัติธรรมที่ดีต้องรู้จัก ในบางสถานที่ บางชุมชน บางช่วง

บางขณะ นักปฏิบัติธรรมต้องรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมว่าควรจะวางตัวอย่างไร ทำอย่างไร พูดอย่างไร ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ขณะนั้น ซึ่งจะต้องหัดสังเกต มีปฏิภาณไหวพริบ ฉลาดที่จะดัดแปลงตนเองให้กลมกลืน ไม่เก้อเขิน เขาทำอย่างไรเราต้องทำอย่างนั้นอย่างไม่มีปัญหา และต้องรู้จักเวลา ต้องพยายามกระทำกิจทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่เหนือกาลเวลา ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ให้ถือเอาปัจจุบันเท่านั้นสำคัญที่สุด สำหรับทำกิจต่างๆ เรื่องอดีตอนาคตไม่ต้องไปพะวงถึง อดีตก็ผ่านไปแล้ว อนาคตก็ยังไม่มา การเก็บนำมาครุ่นคิดจึงไม่มีประโยชน์ นักปฏิบัติธรรมที่ดี ต้องว่องไว กระฉับกระเฉง รักษาเวลาไม่ชักช้า ให้คนอื่นคอยนาน บางครั้งถ้ามีการผิดนัดหรือเวลา ก็ให้ใช้สติปัญญาใคร่ครวญถึงความเหมาะสม ว่าสมควรจะกระทำกิจอันไหนก่อนหลัง กิจที่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ของตนเองและคนอื่น ถือว่ากิจนั้นสำคัญยิ่งกว่ากิจอื่นทั้งปวง

การรับผิดชอบที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ข้าพเจ้าและชาววัดทุกๆ คนได้รับนำมาปฏิบัติตาม ค่อยๆ ฝึกฝนทำเท่าที่สามารถจะทำได้ ทั้งนี้รากฐานของความเป็นศิลปะนั้น มาจากการฝึกสติ ซึ่งในเบื้องต้นทุกคนจะเริ่มนับหนึ่งที่ตนเอง ฝึกฝนเจริญสติเป็นระยะเวลาหนึ่งก่อนจนกว่าจะรู้ทิศทาง (รู้ว่าทุกข์เกิดที่ไหน เกิดจากอะไร วิธีดับอย่างไร) แล้วค่อยปรับเข้าสู่วิถีของชีวิต เมื่อปรับเข้าสู่วิถีชีวิตนี้จะเป็นการฝึก “ความเป็น” หรือการนำมาปรับใช้ให้มีประสิทธิภาพย่อมยากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า สติเองต้องไวและหนักแน่น เพราะบางครั้งทำงานไปด้วย กำหนดรู้สึกตัวไปด้วย บ่อยครั้งที่เผลอตัวหมั่นกำหนดบ่อยๆ คอยเป็นนักฉวยโอกาสอยู่ทุกเมื่อ ไม่ให้ความคิดปรุงแต่งมาย่ำยีจิตใจ คิดมากก็สลัดทิ้ง มีสติอยู่กับ อิริยาบถในการ

เคลื่อนไหวทางกายตลอด ต่อไปจะเชี่ยวชาญ รู้สึกระลึกได้ตลอดในขณะทำการทำงาน หรือแม้กับการถูกกระทบทางหู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจต่างๆ

การฝึกกับการทำงานหรือในวิถีชีวิตเท่านั้นยังไม่พอเพียง หลวงพ่อให้เจตนาสร้างขึ้นมาอีก โดยอาศัยช่วงเวลาที่ปลอดจากการงานหรือภารกิจส่วนตัวอื่นๆ เช่น ตอนเย็นหรือตอนเช้ามืด ต้องฝึกกับรูปแบบหรือนิมิต คือเดินจงกรม นั่งสร้างจังหวะ ค่อยทำไป หรือถ้ามีช่วงระยะเวลาเหมาะสมก็เจตนาสร้างให้ต่อเนื่อง อยู่กับสตินานๆ หลวงพ่อใช้คำพูดว่า *“ยามสงบเราฝึก ยามศึกเรารบ”* นักปฏิบัติธรรมต้องกล้าหาญ กล้ารบ กล้าสู้ รู้หลบ รู้หลีก รู้ถอย

ความเป็นศิลปะ เป็นผลของการฝึกสติ ความเป็นศิลปะคือความพอดี ความเป็นสมดุลคือทางสายกลางนั่นเอง เมื่อฝึกสตินานๆ จิตใจกลับเข้าสู่ธรรมชาติเดิมแท้ เห็นเหตุเห็นปัจจัยที่ทำให้เกิดทุกข์กาย ทุกข์ใจ

การเห็นคือเห็นความคิด อันเป็นต้นตอของการยึดติด อันจะก่อให้เกิดขบวนการปรุงแต่งและเกิดอารมณ์ต่างๆ สืบต่อมา เมื่อเรา “เห็น” ต้นตอมันแล้ว ขบวนการเกิดทุกข์จึงต่อไม่ติด คิดมาสลัดทิ้งๆ จิตใจก็จะค่อยๆ หมดอาสวะเข้าสู่วิมุติ หลุดพ้นไปทีละเล็กละน้อย ภาวะเดิมแท้ของจิตก็จะค่อยเปิดเผยตัวเองออกมา ความเป็นศิลปะจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติของจิตเดิมแท้นั่นเอง การกระทำไม่ว่าทางกาย วาจา ใจ ของคนที่ฝึกสติจึงอยู่ในทางสายกลาง ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นชีวิตที่อยู่อย่างมีปัญญา นี่แหละ คือ ศิลปะของชีวิต.

"จะมาปฏิบัติธรรมที่สุคะโตไม่ต้องเตรียมอะไร ตั้งต้นจากศรัทธา เชื่อว่าทำดี ดี ทำชั่ว ชั่ว ที่นี่เป็นที่ทำความดี ที่ละความชั่ว เราจะเป็นเพื่อนที่ดี เป็นมิตรที่ดี ไม่พาหลงทิศหลงทาง ไม่ต้องเตรียมอะไรแต่ต้องมีศรัทธา ไม่ต้องขออนุญาตจากใคร มาได้เลย ขอให้ที่นี่เป็นบ้านของเรา

มาถึงแล้วก็ไปสำนักงานลงทะเบียนอย่างองอาจว่าจะมาอยู่ที่นี่ กี่วัน กี่เดือน กี่ปี หรือไม่มีกำหนด ถ้ามีคำถามว่า "มาได้ยังไง" ให้บอกว่า "รู้จักหลวงพ่อคำเขียน" เท่านี้ก็พอแล้ว มาเถอะ มีข้าวให้กิน มีที่ให้อยู่ ไม่ทอดทิ้ง"

หลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

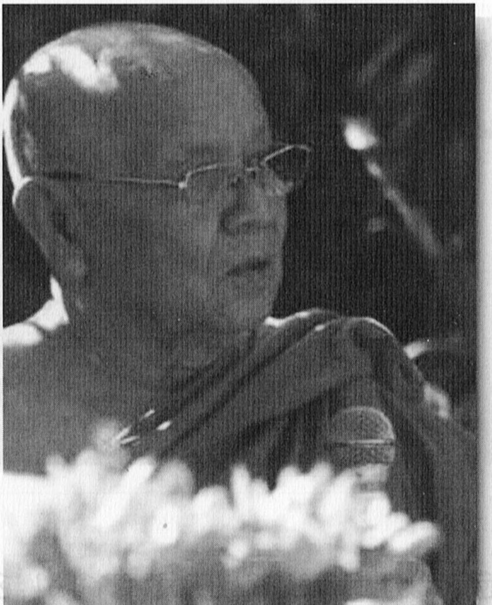

ภาค ๒

ธรรมบรรยายของหลวงพ่อ

๘ คาถ

โพธิในเรือนใจ

บรรยายแก่สมาชิกกลุ่มเภสัชกร
โรงพยาบาลชุมชน
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๓๑

ตามปกติหลังจากทำวัตรเช้า-เย็นแล้วก็มีการปรารภธรรมสู่กันฟัง เพราะว่าอาชีพของพวกเราที่นี่คือเลี้ยงชีวิตด้วยสิกขาและธรรม ชีวิตในที่นี้ไม่ได้หมายความถึงเฉพาะเรื่องของรูปธรรม แต่หมายถึงนามธรรม เรามุ่งถึงนามธรรม ส่วนรูปธรรมนั้นก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

สำหรับนามธรรม เราต้องเลี้ยงชีวิตด้วยสิกขาและธรรม สิกขา หมายถึง ศีล สมาธิ ปัญญา ส่วนธรรมหมายถึงธรรมชาติทั่วๆ ไปที่เอื้ออำนวยให้ ศีล สมาธิ ปัญญางอกงามขึ้นมา เป็นอาชีพที่จะแสวงหาชีวิตอันไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย

ที่ว่าสิกขานั้นก็แปลว่าถลุงให้ได้เนื้อ ว่าอะไรคือศีล สมาธิ ปัญญา ถลุงออกมา ย่อยออกมา เดี๋ยวนี้เขายังไม่ได้ถลุง เหมือนกับก้อนแร่ ก้อนอิฐ ก้อนดิน ที่ยังไม่ใช่เนื้อแท้ ศีลอยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่กาย วาจา ใจ เมื่อกาย วาจา ใจ ยังไม่เป็นศีล เราก็ถลุงออกมา แยกย่อยออกมา

การที่จะเข้าไปถลุงให้รู้เรื่องจริงๆ ก็ตั้งต้นจากการเจริญสติ อันสติปัฏฐานนี้เป็นธรรมแม่บท เป็นผู้ให้กำเนิดของศีล สมาธิ ปัญญา อย่างที่เราได้เคยศึกษาเล่าเรียนมาว่า เป็นธรรมมีอุปการะมาก ซึ่งมีสองอย่าง อุปการะมากเหมือนกับพ่อแม่ ถ้าเรามีพ่อแม่เราก็จะได้อะไรทุกอย่าง ได้อาหารการกิน ที่หลับนอน เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เหมือนอย่างพวกเราที่นั่งอยู่นี่ก็ล้วนแต่มีพ่อแม่ทั้งนั้น ที่เจริญเติบโตเป็นรูปขันธ์ นามขันธ์ จนมีสติปัญญาขึ้นมา เป็นกำลังกาย กำลังใจ มีความรู้อะไรต่างๆ ตั้งต้นจากพ่อแม่

เพราะฉะนั้นสติสัมปชัญญะจึงเป็นธรรมแม่บท เป็นอัปปมาทธรรม คือธรรมที่ไม่ประมาท พระพุทธเจ้าได้เปรียบเทียบไว้ว่า พระธรรมคำสอนทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ เรื่อง ก็มารวมลงเรื่องอัปปมาทธรรม อุปมาเหมือนกับรอยเท้าสัตว์ทุกอย่าง ต้องมาลงรวมที่รอยเท้าช้าง เพราะรอยอัปปมาทธรรมก็คือธรรมที่ไม่ประมาทอันใหญ่ ทำให้รอยเท้าอื่นๆ รวมลงได้ทุกประเภท อันหมายถึงสติสัมปชัญญะนี่เอง เป็นที่กำเนิดของศีล สมาธิ ปัญญา

การรักษาศีล อะไรคือศีลรักษา ที่จริงคำว่า "รักษาศีล" นี่เขาก็พูดถูกอยู่เหมือนกัน แต่ตามหลักจริงๆ แล้ว ศีลนั้นแหละที่จะรักษาคน ถ้าคนยังรักษาศีลอยู่ แสดงว่ายังไม่ปลอดภัยเลยทีเดียว จะต้องศีลเป็นผู้รักษาคน การเจริญสติทำไมจึงมีศีล ทำไมจึงเป็นกำเนิดของศีล ก็ให้มาลองสัมผัสกับตัวศีลจริงๆ ดูด้วยตัวเอง สติก็คือความรู้สึกระลึกได้ สัมปชัญญะก็คือความรู้ตัว ตัวเราคืออะไร คือกายกับใจ แล้วที่ว่าศีลอยู่กับกาย วาจา ใจ นั้น จะอยู่ตรงไหน

ถามว่าศีลคืออะไร ศีลก็คือภาวะที่กายใจปกติ จนไม่ทำภาระแก่รูปขันธ์นามขันธ์ กายใจเป็นปกติ ไม่ฟูไม่แฟบ ขึ้นๆ ลงๆ เพราะมีสติไปกำหนดรู้จัก ถ้าจะคิดก็มีสติรู้จัก คนที่จะผิดศีลนี้ก็จะต้องคิดก่อนแล้วจึงกระทำออกไปทางกาย หรือพูดออกไปทางวาจา สำหรับคนที่มีสติ เขาจะเห็นตั้งแต่ตอนคิด พอรู้สึกว่าคิดก็รู้จักทักท้วงความคิดของตัวเอง

สตินั้นเป็นผู้ทักท้วง โต้ตอบ อุปมาเหมือนกับเรากำลังเฝ้าบ้านเรือน ถ้ามีอะไรขึ้นมาทำให้บ้านเราผิดปกติ เราผู้เป็นเจ้าของก็ต้องทักท้วง มีไก่ขึ้นมาก็ทักท้วง มีหมูหมาหรือโจรผู้ร้ายขึ้นมาก็ทักท้วง ก็ทำให้บ้านเรือนเราปกติขึ้นมา ไม่ถูกขุดคุ้ยวัตถุสิ่งของ หรือว่าจะเป็นภัยอะไรที่เกิดขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาตภัย หรืออัคคีภัย ถ้ามีคนเฝ้าบ้านก็จะไม่เสียหาย เพราะมีการดูแลรักษาไว้

อีกอันหนึ่ง สตินี่เหมือนกับนายทวารบาล เป็นผู้ที่เฝ้าประตูบ้าน ประตูก็คือกายและใจนี้แหละ เป็นธรรมชาติสองอย่าง สัมผัสกับตัวสติจริงๆ ให้เห็นอาการของกาย ถ้ายังไม่เห็นอาการของกาย ถ้ายังไม่เห็นก็ต้องมีวิธีสร้างหรือเคลื่อนไหวให้เห็นอยู่เรื่อย สติจะมี

ขึ้นมาได้ก็เพราะเราเป็นผู้ประกอบสติขึ้นมา หรือมีการเพาะปลูกสร้างขึ้นมา ทำให้มาก เจริญให้มาก ที่เราเรียกว่า ภาวนา สรุปคือการเจริญสติคือการทำให้มี การภาวนาคือการทำให้มาก

วิธีใดที่ทำให้สติเกิดขึ้นมาก ก็หามาสอนกัน บางทีก็ว่า **พุทโธ** คือ หายใจเข้าก็บอก "พุท" หายใจออกก็บอก "โธ" อาศัยการบริกรรมเพื่อให้มีสติรู้ไปตามลมหายใจเข้า-ออก ทีแรกก็ว่าพุทโธ พุทโธ พอถึงขั้นรู้ว่าหายใจเข้า หายใจออก ก็วางพุทโธเหลือเพียงแต่ความรู้สึกว่าลมเข้าลมออก ก็ก้าวไปอย่างนั้น ทีแรกก็ต้องบริกรรมก่อน ต่อมาก็รู้สึกเฉยๆ แล้วก็ทำให้มากขึ้น จนรู้เรื่องลมมากขึ้น แต่ระวังอย่าไปอยู่กับความสงบ ให้ยกจิตขึ้น รู้ลมหายใจเรียกว่าเข้าสู่ขั้น วิปัสสนา เป็นการรู้แจ้ง แต่บางคนที่เจริญสติด้วยวิธีดูลมหายใจ อาจจะหลงไปอยู่ในความสงบ เข้าไปหยุดอยู่กับความสงบ ไปสยบกับอาการสงบ เลยไม่ก้าวหน้า พอออกมาจากความสงบก็มีจิตใจเหมือนเดิม พออยากจะหาความสงบก็ต้องหาที่นั่งบริกรรม อย่างนั้นใช้ไม่ได้ แต่ถ้าผู้ที่ปฏิบัติแนวทางพุทโธรู้จักยกจิตขึ้นกำหนดรู้ต่อไป ไม่ไปอยู่กับความสงบ ก็เรียกว่าปฏิบัติถูกใช้ได้ เป็นการสู่วิปัสสนาภูมิเหมือนกัน คือเห็นรูปขันธ์นามขันธ์หรือรูปนามเหมือนกัน

ส่วนวิธี **ยุบหนอพองหนอ** คือหายใจเข้าว่า "พอง" หายใจออกว่า "ยุบ" ดูลักษณะของท้องที่มันพองยุบ หรือมีความรู้สึกมันยุบหนอ มันพองหนอ เช่นเดียวกัน การว่ายุบหนอพองหนอนั้นเป็นการบริกรรม ซึ่งเป็นขั้นเบื้องต้น พอถึงขั้นรู้สึกได้ชัดก็ให้กำหนดรู้เฉยๆ ว่าเป็นแต่ความรู้สึกยุบพอง ตัดบริกรรมออก จนเห็นความยุบความพองทางกาย กำหนดรู้ที่นี่ไม่ต้องหนีไปที่อื่น

ให้ยกจิตขึ้นรู้อย่างนี้ ตัดบริกรรมออก ไม่ใช่ปฏิบัติไป ๑๐-๒๐ ปี ก็ยังว่า ยุบหนอ พองหนอ ก้าวย่างหนอ ขวาหนอ ย่องไปๆ อยู่อย่างนั้น มันไม่ใช่ จะต้องวิวัฒนาการเจริญขึ้นไปกว่านั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิดีก็ไม่ใช่อยู่แค่นั้น จะเดินอยู่ในถนนหรือนั่งอยู่บนรถก็ต้องมีจิตเป็นสมาธิด้วย เพราะจิตใจที่เป็นสมาธินั้นคือจิตใจที่ไม่มีความพยศ เป็นจิตที่เชื่องและมีระเบียบ เราจะต้องไปหัดทำไมอีกจิตที่เชื่องแล้ว ถ้ายังไปหัดอีกเหมือนฝึกใหม่ๆ มันก็ไม่ถูก แต่หลวงพ่อยอมรับว่า วิธีปฏิบัติที่ยกมาเหล่านี้ไม่ผิดสักอย่าง การสอนกรรมฐานในหลายๆ วิธี ขอให้เกิด ศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นมา ศีลคือภาวะปกติ สมาธิคือใจที่เชื่องไม่พยศ ปัญญาคือความรอบรู้ในเรื่องของการปรุงแต่ง รู้ธรรมารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจ รู้เรื่องของกายและใจตามความเป็นจริง ไม่ข้องไม่ติด ไม่จนตรอกต่อเรื่องของเขา ทั้งหมดก็มีอยู่ที่ตรงนี้ ซึ่งเป็นอาชีพที่เลี้ยงชีวิต เพราะเราถลุงและย่อยออกมา

อย่างวิธีที่หลวงพ่อสอนที่ชำนิชำนาญที่สุด ก็คือการเจริญสติปัฏฐานชนิดที่ไม่ต้องบริกรรม และไม่ต้องหลับตา แต่ใช้วิธีอาศัยการเคลื่อนไหวเพื่อปลุกสติ เคลื่อนไหวที่ใดก็มีสติทุกที เดินบ่อยๆ ก็มีสติบ่อยๆ มีวิธีปฏิบัติอย่างนี้คือ เอามือวางไว้บนเข่าให้รู้สึก แล้วตะแคงมือตั้งไว้ให้รู้สึก เอามือขึ้นก็รู้สึก เอามือมาที่ท้องให้รู้สึก หลายรู้ๆ เข้า จากสติธรรมดาก็กลายเป็นมหาสติ เหมือนกับแต่ก่อนเรามีเงินบาทเดียวซึ่งมีค่าน้อย ซื้ออะไรไม่ค่อยได้ แต่เดี๋ยวนี้เรามามีมากขึ้นๆ ก็ซื้ออะไรๆได้ จะซื้อรถยนต์ก็ได้ ใช้ไม่หมด กลายเป็นเศรษฐี

การที่มีสติมาก เขาเรียกว่ามหาสติ และก่อนที่จะมีมหาสติได้ก็ต้องสร้างขึ้นมา ไม่ใช่นั่งนึกๆ คิดๆ เอา ต้องสร้างให้มีและสร้างให้มาก นี่ก็เรียกว่าเป็นการเจริญกรรมฐานวิปัสสนาภาวนา ภาวนาคือการเปลี่ยนความวุ่นวายให้กลายเป็นดี จากความหลงอาจจะทำให้เราไม่หลง จากความทุกข์เป็นความไม่ทุกข์ จากความดีใจเสียใจเปลี่ยนไปจนไม่ต้องไปดีใจเสียใจ ทั้งหมดนี้เรียกว่าการภาวนา ให้เห็นอาการเหล่านี้ จะคิด จะนึก หรือวิตกกังวล ข้องติดอะไรต่างๆ จนรู้สึกอาการทั้งหมด

เพราะฉะนั้น วิธีที่หลวงพ่อสอนเกี่ยวกับการเจริญสตินี้เป็นการเอากายและใจเป็นหลักสูตร และให้เอาสติเป็นผู้เห็น ให้ลงเวทีฝึกฝนจนคล่องมากๆ ให้หัดเป็นนักกีฬาในเรื่องนี้ มีทักษะและความชำนาญจนเป็นแชมป์ในเรื่องนี้ คือจบ หมดปัญหาในเรื่องของกายและใจ ไม่เอะใจหรือสะดุ้งเพราะอาการของกาย เพราะเห็นหน้าเขาแล้ว ลักษณะอย่างนี้ๆ เป็นความไม่เที่ยง ความเป็นอนัตตา ความผูกมัดรัดตรึง ความปล่อยละวาง เห็นอาการเหล่านี้ทำให้เราเกี่ยวข้องกับกายและใจได้อย่างถูกต้อง ไม่จนแต้ม

หลักสูตรต่างๆ นั้นมีมากมาย ได้แก่สูตรของการปฏิบัติธรรม สูตรของความเป็นคน ความเป็นมนุษย์ ความเป็นเทวดา ความเป็นพรหม เมื่อความเป็นพระอริยเจ้า เหล่านี้เราเห็นทิศทางดี นำไปที่ตรงไหนก็เป็นจริง เช่นสูตรของความเป็นคน ก็เห็นความยุ่งเหยิงสับสน เราจะไปกับเขาไหม ก็ไม่ไป เทวดาล่ะดีไหม เทวดาก็เห็นแล้วอย่างนั้นๆ เห็นบาปเห็นบุญ เห็นทุกข์สุข เห็นจริงๆ จนเกิดรับรองตัวเองได้ว่า ไม่ตกนรก ไม่ทุกข์ ยืนหยัดว่าใช้ได้จริงๆ เป็นของจริง เหมือนกับเรามีเงินจริง จะไปซื้ออะไรก็ได้จริงๆ

อันนี้เป็นสมมติบัญญัติ ซึ่งถ้าเป็นปรมัตถบัญญัติก็จะยิ่งจริงไปกว่านี้ อย่างของที่เป็นสมมติบัญญัติที่เขาสมมติให้เป็นของมีราคา เช่นทองคำ ถ้าเราดูจริงๆ ก็เป็นสมมติบัญญัติ ที่จริงก็เป็นเพียงแร่ชนิดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเราไปใช้ประโยชน์อะไรก็ไม่ค่อยจะได้ จะเอาไปทำมีด ขวานหรือจอบก็ไม่ได้ เพราะมันเป็นวัตถุที่อ่อน แต่เขาไปสมมติให้มันมีราคา ก็เลยมีราคา แต่ปรมัตถธรรมจะไม่เป็นอย่างนี้ เพราะใช้ประโยชน์ได้จริงๆ ทองคำที่มีราคาโจรลักเอาก็ได้ ตกน้ำก็หาย ตกไฟก็ไหม้เสื่อมไป ส่วนสัจธรรมอันเป็นอริยทรัพย์ที่มีอยู่กับเราทุกคน ไม่มีทางสูญเสีย โจรผู้ร้ายที่ไหนก็ลักไม่ได้ ใช้ประโยชน์ได้ตลอดทุกๆวินาที จะไปไหนก็อยู่กับเรา ไม่ต้องแสวงหา ไม่ต้องพกพา แล้วก็เป็นของเฉพาะตัว แบ่งปันกันก็ไม่ได้ ต้องสร้างกันเอาเอง หลวงพ่อเห็นสูตรเหล่านี้จริงๆ เพราะประสบจากสภาวะของตัวเอง

การปฏิบัติธรรมเป็นสิ่งที่ได้ผลจริงๆ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้จริงๆ จิตใจจะเปลี่ยนไปจากภพเดิมๆ เพราะมีการกำหนดรู้ จนรู้จักว่าได้หลุดพ้น หรือได้รับอานิสงส์อย่างไร รู้แก่ตัวเองโดยไม่ต้องถามใคร เป็นปัจจัตตัง อย่างนี้เรียกว่าเรามาศึกษาหรือสิกขาอันเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต จนได้ชีวิตที่ไม่เกิด แก่ เจ็บ ตาย รับรองว่าเหนือจริง เป็นสภาวะที่เป็นมรดกหรืออริยทรัพย์ของเราทุกๆ คนที่ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะได้ แล้วก็ได้จริงๆ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเอื้ออำนวยให้หมด เพียงแต่เราไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้ตามความเป็นจริงเท่านั้น หลวงพ่อดูแล้วคิดว่า สภาพธรรมชาติของคนเรา ที่ได้เกิดมีชีวิตมานี่ ก็เพื่อจะรู้เรื่องนี้จริงๆ โดยตรงเลยทีเดียว ถ้าได้มาถึงสภาวะอันนี้แล้วก็เรียกว่าคุ้มค่า คือเห็นว่าธรรมชาติของคนเรานั้น

จะต้องมาสู่จุดหมายปลายทางอันนี้อย่างแน่นอนทุกคน ไม่ไปที่อื่น ต้องมาถึงจุดนี้ จึงจะไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เพราะถ้าไม่เป็นบ้าใบ้ มีความสมบูรณ์ทุกอย่างของความเป็นมนุษย์ ก็สามารถที่จะรู้ได้

ให้ตั้งต้นด้วยการอาศัยกายเป็นนิมิต ให้สติลงที่เวทีนี้ให้คล่องที่สุด ถ้าเราหัดให้มีอาการรู้อยู่อย่างนี้ ก็จะเป็นการฝึกหัดจิตไปในตัว ทีแรกเราอย่าไปยุ่งกับจิตหรือความคิด เพียงแต่เราปัดเข้ามาหาตรงความรู้สึกที่กายทั้งหมด อย่าไปคิดนึกหาเหตุผลอะไร เพียงแต่มาหาความรู้สึก ให้สร้างอาการที่ให้มากๆ แล้วจะเป็นอย่างไรต่อไป เราก็จะรู้เองเห็นเอง ถ้าเกิดอะไรขึ้นมา เราจะเห็นเอง ถ้ามีอาการรู้นี้ขึ้นมากๆ แล้วจะเป็นอย่างไร ก็จะรู้เองเห็นเอง เป็นกรรมคือการกระทำจริงๆ บอกกันไม่ได้ ให้กันไม่ได้ รู้ให้กันก็ไม่ได้ อย่างความรู้สึกที่หลวงพ่อพูดเมื่อครู่นี้ เรารู้เองต่างหาก หลวงพ่อไม่ได้ไปเห็นด้วยนะ อาการรู้นี้แหละทำให้มาก เจริญให้มาก เรียกว่าภาวนา เป็นตัวเจริญมีชื่อว่า วิปัสสนาภาวนา หรือวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการเอากายและใจเป็นหลักสูตร มีจิตกับสติเป็นผู้ศึกษา จนได้เป็นแชมป์ มีความคล่องแคล่วว่องไว

ทีแรกเราก็หัดไปก่อน ทำช้าๆ จะหลงไปบ้างก็ไม่เป็นไร เพราะเราเคยชินกับทางอื่นมาเสียนาน ยิ่งสมัยทุกวันนี้ คนเราส่วนใหญ่จะเจริญในความคิด เพราะสิ่งแวดล้อมมันชวนให้คิดอะไรต่างๆ ก็ง่ายที่จะคิด เดินจากบ้านไปไร่ จากไร่มาบ้านก็คิดไปคิดมา นั่งอยู่บนรถเมล์ก็คิดไป แม้แต่นั่งอ่านหนังสือ มันก็แย่งเอาไปคิด จนอ่านหนังสือไม่รู้เรื่อง อาการเหล่านี้เกิดขึ้น เพราะมันเจริญในความคิด เพราะฉะนั้นผู้ที่มีมาเริ่มปฏิบัติในวันแรกๆ จึง

เหมือนกับคนบ้า หรือเหมือนกับจับปูใส่กระด้ง ก็อย่าไปท้อใจ มันหัดได้สำหรับคนเรา เพียงแต่อย่าไปทอดธุระ ทำไปๆต้องให้โอกาสกับตัวเองศึกษาจนรู้ออกมาจริงๆ

การเจริญสตินั้น ไม่ต่างไปจากการเรียนรู้อาชีพต่างๆ แต่อย่างใด ถ้าเรามารู้จักกายใจตามความเป็นจริง ความสุขก็จะอยู่ในกำมือของเรา พิจารณาเห็นว่าโอ้ นี่เป็นรูป นี่เป็นนาม หน้าของรูปหรือกายมีอะไรบ้างก็มากมายก่ายกอง ถ้าเรารู้เท่าทันก็ไม่เสียทีไม่ว่ารูปจะแสดงอาการอย่างไหนออกมา จะร้อน หนาว หิว หรือเจ็บไข้ ก็ไม่จนแต้ม รู้เรื่องของเขา เกี่ยวข้องกับเขาอย่างถูกต้อง ถ้าเราไม่รู้จักเขา ก็จะเกี่ยวข้องกับเขาอย่างไม่ถูกต้อง

ยกตัวอย่างเรื่องความหิว ถามว่าความหิวเป็นเรื่องของอะไร ก็เป็นเรื่องของกาย แต่ใจนั้นเป็นอีกส่วนหนึ่ง ถ้าใจมาเกี่ยวข้องกับความหิวไม่ถูกต้องก็จะเป็นทุกข์ด้วย ความหิวเป็นทุกข์ของกาย เมื่อใจเข้าไปเป็นทุกข์ด้วย ก็ทำให้แสดงอาการอะไรออกมาต่างๆนานา เช่น ไปพาลพ่อแม่ มิตรสหาย เหมือนกับในนิทานอีสานเรื่อง “ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่” บางคนเห็นว่าถึงกับเกิดศึกของความหิวขึ้นมาได้ คือใจบังคับให้ทำชั่วอะไรต่างๆ ทั้งๆ ที่ก็จะได้กินอยู่ คนที่บวชใหม่ๆ ไม่เคยอดข้าวเย็น พอถึงตอนเย็นก็จะหิวขึ้นมา บางทีก็ทุกข์ทุรนทุรายเพราะความหิว

แม้แต่การติดของเสพติดก็เหมือนกัน เช่น ติดบุหรี่ เหล้า ใจเขาก็ต้องเป็นทุกข์เพราะอำนาจของสิ่งเหล่านี้ หลวงพ่อเคยไปห้ามคนกินเหล้าคนหนึ่ง เขาก็ตอบกลับมาว่า ผมมันอยู่ได้เพราะเหล้านะหลวงพ่อ ถ้าหิวขึ้นมา ไม่ได้กินมันก็จะพาล พาลเอาลูกเมีย เห็นใครมันขวางหน้าขวางตาไปหมด เวลาหิวขึ้นมา ถ้าไม่ได้

กินก็อาจจะฆ่าคนตายก็ได้ ถ้าจะให้ผมเลิกเหล้าละก็ คงจะต้องเกิดเรื่องเกิดราวกันแน่ๆ อย่างน้อยก็ต้องทะเลาะวิวาท หรือถึงกับฆ่าแกงกันเลยก็ได้ นี่แสดงว่าเขาไม่รู้จักกายและใจตามความเป็นจริง ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น

บุหรี่ก็เหมือนกัน บางคนก็ว่าถ้าให้อดบุหรี่ อดข้าวเสียยังจะดีกว่า ถ้าเขาไม่ได้สูบในเวลาอยากขึ้นมาคราวใด ก็โกรธขึ้นมาทันที อย่างเมื่อครั้งหลวงพ่อไปสอนธรรมะที่บ้านหนองแกใหม่ๆ (ราวปี ๒๕๑๒) ชาวบ้านซึ่งไม่เคยได้ยินเรื่องการห้ามไม่ให้สูบบุหรี่กินหมากมาก่อน ก็หาว่าคำสอนของหลวงพ่อเป็นการทำลายประเพณีของคนไทย มีอย่างที่ไหน ผัวเมียแต่งงานกันมาสอนเรื่องหมากพลูบุหรี่ งานขึ้นบ้านใหม่ก็สอนเรื่องหมากพลูบุหรี่ สอนอย่างนี้ผิดประเพณี เขาก็ไม่ยอมรับตอนนั้น แต่มาเดี๋ยวนี้มีคนพูดกันมากในเรื่องนี้ มีทั้งภาพสติกเกอร์รณรงค์ติดตามที่ต่างๆ เช่นโรงพยาบาลติดไว้ว่า “เขตปลอดบุหรี่” บ้าง “กรุณาอย่าสูบบุหรี่” บ้าง อะไรต่างๆ ซึ่งสมัย ๒๐ ปีก่อนไม่เคยมีอย่างนี้จริงๆ อย่างคนหนองแกเมื่อได้ฟังเขาก็เห็นว่าเป็นของแปลก

เคยสอนชาวบ้านคนหนึ่ง ซึ่งก็เป็นญาติลูกพี่ลูกน้องกัน ให้เลิกสูบบุหรี่ เขาเลิกสูบบุหรีได้เพราะเขาเห็นโทษของมัน เห็นโทษอย่างไร วันหนึ่งเมื่อเขาไปทำนา เผอิญวันนั้นเกิดลืมเอาห่อบุหรีไปด้วย เลยอดสูบบหรี่ในตอนเช้ามืดนั้น พอดีตอนสายภรรยาของเขาไปส่งข้าว เขาซึ่งตอนนั้นกำลังหิวบุหรี่จัดก็รีบถามไปว่า “ได้เอาห่อยามาบ่” ผู้เป็นภรรยาซึ่งทั้งรีบทั้งเหนื่อย เพราะกว่าจะทำธุระที่บ้านเสร็จก็แทบไม่ทัน ได้ยินก็บ่นตอบไปว่า “ผู้ใดสิเอามาให้เจ้า เอาของเจ้าของมาชู้มือ ไผสิอู้น้ำ” ผัวโกรธขึ้นมาทันทีพูดว่า “อีห่านี่ กู

ถามดีๆ มึงชิมาว่า” แล้วก็เตะเมียตกคันนาไปเลย ดูซิโทษของบุหรี่ ลูกพี่ลูกน้องของหลวงพ่อคนนี้เห็นโทษ ก็เลยมาเล่าให้หลวงพ่อฟังว่าบุหรี่บังคับให้เขาทำอย่างนั้นลูกเมียของเขาต้องลำบากเพราะมัน เดี๋ยวนี้เขาเห็นมันแล้ว เห็นโทษของมัน

ขอให้เห็นอาการของกายอย่างถูกต้อง เช่น อาการของความหิว ใจก็จะไม่เป็นทุกข์ สมมติอย่างหิวข้าว ไม่ต้องไปทุกข์ก็ได้ ดีเสียด้วย ขอบคุณที่เกิดความหิวขึ้นมา ความหิวนี้มีมาเพื่ออะไร ก็เพื่อรักษาตัวรูปไว้ ถ้าหากรูปไม่มีความหิวแล้ว อะไรเกิดขึ้น ก็เป็นอันตราย คือถ้าเราไม่รู้จักหิว ก็ตายเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นความหิวจึงเป็นสิ่งที่ดี ต่อไปนี้พวกเราจะต้องไม่ทุกข์ เมื่อเกิดหิวขึ้นมาเมื่อใด ให้ตบหน้าอกตัวเอง แล้วก็บอกว่า “เออดีๆ” ให้ดีใจ ร่างกายเขาหิวแสดงว่าเรายังไม่ตาย แต่ก่อนเราเคยเป็นทุกข์ใช่ไหม แต่พอมารู้จักความจริง ความรู้สึกก็จะเปลี่ยนไป ไม่ต้องกลัวแล้ว คนหิวข้าวคือคนที่ยังไม่ตาย คนไม่หิวต่างหากที่ตายแล้ว คนไข้ที่อยู่โรงพยาบาล ถ้าใครกินข้าวไม่ได้จะเป็นอย่างไร ถ้าไม่ได้กินสองสามวันจะเป็นอย่างไร ก็ต้องให้น้ำเกลือใช่ไหม แสดงว่าเต็มที่แล้วนะ จึงถึงขั้นให้น้ำเกลือ แต่พอเขาเริ่มกินข้าวได้ก็แสดงว่าเริ่มดีขึ้นแล้ว

หลวงพ่ออยากจะลองถามดูแบบโง่ๆ สักหน่อยว่า ถ้าเราเหยียบไฟ แล้วปวดแสบปวดร้อนมันดีไหม ยุงกัดแล้วเจ็บมันดีไหม ถ้ายุงกัดไม่เจ็บสิเป็นอันตราย อะไรเกิดขึ้นแล้วรู้สึกเจ็บสักนิดหน่อยก็ดีจริงๆ ตรงนี้เขาเรียกเวทนา เวทนานี้มีเพื่ออะไร ทำไมถึงต้องร้อนต้องหนาว ทำไมทำงานหนักๆ จึงต้องปวดเมื่อย ทำไมหลวงพ่อทำงานกลางแดดนานๆ แล้วหนังแตก รู้สึกเจ็บ ทั้งหมดนี้เป็นเวทนาของกาย เป็นสิ่งที่ดี เพราะเวทนามีไว้เพื่อช่วยรักษา

ตัวเรา เป็นธรรมชาติของเขา เวทนาไม่ใช่สิ่งที่มาลงโทษเรา แต่มาช่วยเรา เช่นเราทำงานหนัก อดหลับอดนอนสักหน่อยก็ง่วง ดีไหมง่วง ดี เพราะเขามาเตือนให้เราไปพักผ่อน ก่อนที่ร่างกายจะทรุด-โทรม แต่คนเราไม่รู้จักเขากลับไปกินยากระตุ้นประสาท ร่างกายควรจะพักผ่อนหลับนอน กลับไปกินยากระตุ้นให้ประสาทมันตื่น คนเราทำงานไปมากๆ ก็ต้องเมื่อย แต่เขากลับไม่รู้จักอาการของกาย กลับจะไปบังคับให้กายเป็นไปตามความคิดของเขา เช่นบางคนทำไร่ ถากหญ้าไปนานๆ พอเกิดปวดเมื่อยขึ้นมา แทนที่เขาจะนั่งพักผ่อนให้สบาย กลับฉีกห่อยาปวดหายหรือทัมใจกรอกปากเข้าไป ตัวยาก็ไปกระตุ้นประสาทเกิดขึงขังขึ้นมา จับจอบจับเสียมได้อีก พากันหลงขอบใจยาที่ว่านี้ ว่าเป็นสิ่งที่ดี ในที่สุดก็เลยติดยากันงอมแงม มอมตัวเองจนทำให้สุขภาพของตนทรุดโทรมลงไปทั้งกายและใจ

ตัวอย่างเช่นมีคนที่หมู่บ้านเดิมของหลวงพ่อคนหนึ่ง เขาฆ่าลูกฆ่าเมียตาย เพราะเหตุว่าเขาติดยาชนิดหนึ่งที่เรียกว่า "ยาอี" ซึ่งเป็นยากระตุ้นประสาทให้ขยัน ติดจนเรียกว่ามีชีวิตอยู่ได้ทุกวันก็เพราะยาชนิดนี้ กินหนักเข้าจนมาวันหนึ่งเกิดประสาทหลอนไม่ยอมนอน เห็นเมียกำลังให้นมลูกอยู่ เกิดคิดแวบขึ้นมาว่า เรานี่จะอยู่ไปทำไม ก็เลยคิดฆ่าเมียก่อน โดยแย่งลูกออกจากเมีย แล้วก็ฉวยเอามีดตีคอเมียด้วยสันมีด ไม่ยอมใช้ด้านคมฟัน เพราะกลัวจะมีเลือดออกมาก พอใช้สันมีดทุบคอเมียจนขาดใจตายแล้ว ก็วางเมียนอนลง ลูกคนโตมาเห็นก็ตกใจร้องว่า พ่อฆ่าแม่ทำไมเขาก็บอกว่า "เออเดี๋ยวกูจะฆ่ามึงอีกคน" ว่าแล้วก็เข้ามาจับลูก เอาสันมีดตีจนตายไปอีกคน แล้วก็ไปลงมือกับลูกเล็กๆ อีก ๒ คน ตกลงก็ฆ่า

ตายหมดบ้าน นี่เป็นเพราะประสาทหลอน ที่เป็นผลของการมอมตัวเองด้วยยาอี เขาไม่รู้จักความเป็นจริงของชีวิต เลยทำให้ติดขัดไปทั้งหมด

เราโดยสารรถยนต์ ถ้าจองตั๋วแล้วไม่ยอมนั่งตามหมายเลขที่นั่ง ไปนั่งไม่ถูกที่เพียงคนเดียว ก็ทำให้วุ่นกันไปหมดทั้งคันรถ ก็เหมือนกับการที่คนเราไม่รู้จักกายและใจตามความเป็นจริง มันก็จะวุ่นไปทั้งหมดทั้งสังคมเช่นเดียวกัน

ทีแรกก็จะโกรธขึ้นมาเองก่อน (เบียดเบียน) แล้วก็ไปพาลเอาคนรอบข้าง (เบียดเบียนผู้อื่น) ไปไหนมาไหนก็พกพาอารมณ์เหล่านี้ไปด้วย จนเกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมา เพราะเขาไม่รู้จักอาการของกาย ซึ่งมีไว้เพื่อรักษากาย ถ้าหากกายนี้ไม่มีเวทนา เขาก็จะไม่รู้จักหลบหลีกภัยต่างๆ ดังนั้นจึงควรที่จะขอบคุณอาการต่างๆ ที่มาช่วยเรา ไม่ว่าจะเป็นความเหน็ดเหนื่อยหรือความเมื่อยปวดทั้งหลาย และเพราะเราเห็น เราจึงพูดว่า รูปนามหรือขันธ์ ๕ แต่เราไปโกงหรือตู่เอาของเขามาเป็น "ของเรา" เพราะใจมันเป็นจอมยุ่ง ไปเกี่ยวข้องกับเขาไม่ถูก ก็เลยทำให้ใช้ชีวิตอย่างไม่ถูกต้อง

บางทีโรคภัยไข้เจ็บบางอย่าง เช่น โรคกระเพาะ โรคประสาท ความดันโลหิตสูง เป็นต้น ก็มีสาเหตุมาจากใจเป็นส่วนมาก ตามที่หลวงพ่อได้ศึกษาของตัวเองมา ถ้าเราได้รู้เรื่องนี้ เราก็จะมีสุขภาพดี ไม่ค่อยเจ็บป่วย การใช้ชีวิตสะดวกสบายไม่ค่อยมีปัญหาอะไร แต่เรื่องของรูปหรือกายนี่เราต้องแก้นะ เพราะเป็นหน้าที่ จะต้องกินอยู่หลับนอน บางทีก็ปวดเมื่อยเหนื่อยล้า หรืออาการอะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา ตามเหตุตามปัจจัยของกาย ส่วนใจนั้นไม่ได้มีทุกข์หรอก เป็นเรื่องของเขา คนละอย่างกัน กายกับใจไม่บังเบียดกัน ให้ความ

ยุติธรรมต่อกัน อยู่ด้วยกันอย่างเป็นระเบียบ แต่ถ้าเราไม่รู้ธรรมชาติสองสิ่งนี้ กายกับใจก็จะเบียดเบียนกัน ทำให้ไม่เกิดความยุติธรรม เรื่องของกายก็ไปทุกข์ใจ เรื่องของใจก็ไปทุกข์กาย บางทีทุกข์ใจมากๆ กายกินไม่ได้นอนไม่หลับ บางทีเจ็บกาย ใจก็ไปกระวนกระวาย พาลเอาคนอื่นร้องห่มร้องไห้ นี้เป็นเพราะว่าไม่เห็นสัจจะ ปกปิดเอาไว้ไม่อยากรู้อยากเห็นเรื่องนี้

เพราะฉะนั้น วิธีเจริญสติหรือที่เราเรียกว่ากรรมฐานนั้น ก็คือการที่เรามาศึกษาเรื่องธรรมชาติ คือกายกับใจ ให้รู้ให้เห็นแจ้งสัจจะที่เป็นจริง ทำให้สามารถไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติทั้งหลายอย่างถูกต้องชัดเจน แล้วก็บังคับเขาได้บางอย่างไม่ต้องเป็นไปตามเขา เช่นบางอย่างไม่จำเป็นต้องทำก็ได้ แต่บางอย่างคนบางคนก็ต้องทำ เห็นจริงๆ เห็นกงจักรเป็นกงจักร เห็นดอกบัวเป็นดอกบัว เห็นงูเป็นงู เห็นปลาเป็นปลา แต่ถ้าเราไม่รู้จักเขา ก็เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นดอกบัวเป็นกงจักร เห็นปลาก็เป็นงู เห็นงูก็เป็นปลา

เช่นอย่าง **ความโกรธ** เราก็นับว่ามันดี เอามาไว้ในใจ ทั้งๆ ที่เราก็รู้อยู่ว่าความโกรธนั้นไม่ดี ใครๆก็รู้ว่าไม่ดี ดีไหมความโกรธไม่ดี แต่เราทำไมจึงโกรธ โกรธวันหนึ่งไม่พอ ยังเก็บเอาไปโกรธได้หลายๆ วัน ไม่ยอมปล่อยวาง เอามาคิดๆ เขาไม่น่าจะทำกับเราอย่างนั้นอย่างนี้ มันดูหมิ่นกันเกินไป ดูถูกกันเกินไป อย่างนี้จะต้องไปด่ากันให้สะใจ แล้วก็พาตัวเองไปด่าเขา บางทีถึงกับไปทำร้ายร่างกายเขาหรือฆ่ากันเลย ต้องรีบไปทำตามความโกรธ ถามว่าทำไมต้องรีบอย่างนั้น ก็บอกว่าเดี๋ยวหายโกรธแล้วจะไม่ได้ด่า ต้องรีบไปด่ามันให้สะใจ นี่เป็นอาการของคนที่ไม่รู้จักกายใจตามความ

เป็นจริง กลายเป็นคนที่ยอมจำนน ตกเป็นทาสของความคิดปรุงแต่ง คือทั้งๆ ที่รู้ว่าความโกรธไม่ดี แต่ก็ยังโกรธอยู่

ดังนั้น สำหรับผู้ที่ศึกษาเรื่องของกายและใจตามความเป็นจริงแล้ว บางอย่างก็จะกลายเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ สามารถปฏิเสธได้ จะเกี่ยวข้องแต่เฉพาะเรื่องที่จำเป็น นี่แหละเขาเรียกว่า **รู้ธรรมะ**

การรู้ธรรมะอีกความหมายหนึ่งก็คือ การตอบปัญหาได้ **ไม่จนตรอก** แต่ทีนี้คนเราไปจนต่ออารมณ์ ตกเป็นทาสของความโลภ โกรธ หลง เพราะมีเหตุปัจจัยต่างๆ มากมาย ที่มาทำให้เขาจนตรอกอยู่ตลอดเวลา มีชีวิตที่สับสนวุ่นวาย ชีวิตการทำงานก็ยุ่งเหยิง อะไรๆ ก็ไม่ดี นี่เรียกว่าจนตรอกต่ออารมณ์ อย่างการทำงานที่จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น ต้องร่วมงานกัน ก็อาจจะจนตรอกอีก คนโน้นทำอย่างนั้น แต่ฉันอยากจะทำอย่างนี้ คือความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งก็เป็นธรรมดาของการทำงาน แต่ก็กลับไปจนตรอกต่ออารมณ์ มีความอึดอัดขัดเคือง เป็นทุกข์ขึ้นมา อย่างนี้เขาเรียกว่าโลภ ไม่ใช่โลภเอาสิ่งของวัตถุนะ แต่เป็นความโลภในอารมณ์จะเอาไว้อย่างเดียวไม่ยอมปล่อยวาง เขาว่าอะไรมาก็เก็บไว้ เอาไปคิดวิตกกังวล ยึดไว้ไม่รู้จักวาง ไม่ใช่จะโลภเอาวัตถุสิ่งของของใคร แต่มันโลภในอารมณ์ แบกเอาไว้จนหนักอึ้ง ไม่ยอมปล่อยนี่เขาเรียกว่า จนตรอก

แต่ถ้าคนเราบรรลุธรรม เขาจะไม่จนในเรื่องนี้ เพราะจะรู้จักปล่อยวาง หลบหลีก ละเว้น งด ไม่ปรุงแต่ง มีความเย็นเป็นปกติ นี่เรียกว่า **บรรลุธรรม** คือตอบปัญหาได้ เหมือนคนขับรถที่เขารู้กฎจราจรว่า ตรงไหนเป็นทางเอกหรือทางโท รู้จักสัญญาณไฟต่างๆ ซึ่งถึงแม้รถจะมีมากมาย ก็สามารถหลุดพ้นไป

ได้ตามกฎจราจรที่เขาปฏิบัติ เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมก็คือการปฏิบัติจราจรของชีวิตนั่นเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความปลอดภัยที่สุด แม้วินาทีหนึ่งก็ปลอดภัย รับรองว่าไม่มีปัญหา สำหรับเรื่องของความทุกข์ในใจ แต่ว่าปัญหาอื่นๆ ภายนอกนั้นก็ต้องมี เพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเรื่องเจ็บไข้ การกินอยู่ หรือการอยู่ร่วมกันในสังคมก็เป็นธรรมดาที่จะต้องมีเรื่องมาให้แก้ไขอยู่ตลอดเวลา แต่สำหรับความทุกข์แล้ว พื้นฐานของตัวนี้ไม่มีอีกต่อไป ทำให้หมดปัญหาต่างๆ ไปได้ เรื่องอื่นๆ ก็กลายเป็นกิริยาไป ไม่ใช่เรื่องของกรรมหรือทุกข์ การใช้ชีวิตประจำวันเป็นเรื่องของกิริยา ไม่เป็นกรรม

ดังนั้น การมาศึกษาพุทธธรรมตามหลักความจริงของคนเราต้องศึกษาให้จบให้ได้ เพราะถ้าจบเรื่องนี้แล้ว ชีวิตก็จะมีแต่ความสะดวกราบรื่น ไม่ว่าจะไปทำหน้าที่หรือประกอบอาชีพอะไร ก็ได้ทั้งนั้น สิ่งนี้จะกลายเป็นที่พึ่งพาอาศัยของเราได้ ดังคำที่ว่า "อัตตา หิ อัตตโน นาโถ" คนมีดีจึงจะพึ่งดีได้ ใครที่มีดี เขาจะพึ่งความดีนั้นได้ และยังเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้อีกด้วย เพราะคนที่มีดีย่อมไม่เป็นพิษภัยกับใคร เป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของผู้อื่น นี้จึงเป็นสูตรชีวิตของคนเรา โดยเฉพาะสูตรของการเจริญสติปัฏฐาน ก็ดูเป็นธรรมชาติจริงๆ ดูกายก็เห็นกาย ดูเวทนาก็เห็นเวทนา ดูจิตเห็นจิต ดูธรรมเห็นธรรม

กายก็คือเนื้อตัวที่เป็นดุ้นเป็นก้อน

เวทนาก็คืออาการของกายและอาการของใจด้วย เป็นสุขเป็นทุกข์ไปตามอาการ ไม่ใช่ตัวตน ก็บอกกันได้ สอนกันได้ว่าเวทนานั้นเป็นสักแต่ว่าเวทนา ไม่ใช่สัตว์ตัวตนบุคคลเราเขา เป็นเพียงแต่อาการของกายและใจ ที่แสดงออกเป็นเวทนา อย่าไปตู่

เอาของเขา เป็นเรื่องของเขา เกี่ยวข้องกับเขาให้ถูก เวทนาของกายนั้นก็อย่างที่บอกแล้วว่า เป็นไปเพื่อรักษากายไว้ ให้เราได้รู้ตัวและรู้จักหลบหลีก เช่น เวทนาหนาวก็รู้จักไปหาผ้าห่ม เวทนาร้อนก็รู้จักเข้าไปหลบในที่ร่มเย็นหรืออาบน้ำ อาการเจ็บป่วยเขาก็บอกให้รู้จักพักผ่อน หายามารักษากาย อาการหิวก็มาบอกเราให้ไปกินอาหารเพื่อบำรุงร่างกาย

ส่วน**จิต**ที่มีอาการคิดนึกนี่ เราก็อย่าไปนึกว่าเป็นตัวเป็นตน แต่เป็นเพียงอาการของจิต ความคิดชนิดที่เป็นความโลภ โกรธ หลงเหล่านี้ เป็นอาการของจิต คือสักแต่ว่าจิตเท่านั้น มีธรรมชาติที่เหมือนกับลิง อยู่กับที่ไม่เป็น ดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา เมื่อผนวกเข้าไปกับตัวสังขาร อันเป็นตัวสมุทัย ทำให้มีอาการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไหลไปเรื่อยเหมือนกับสายน้ำ ให้เราเห็นอยู่อย่างนี้ว่าเป็นอาการของใจ

ทีนี้**ธรรม**ก็สักแต่ว่าธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา แต่เป็นธรรมารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจ และเกี่ยวข้องไปกับกายด้วย การเกิดเวทนา ทำให้เกิดธรรมารมณ์ก็ได้ เช่นทำให้เศร้าสร้อยหงอยเหงา ความคิดหรือธรรมารมณ์ก็เป็นแค่ธรรมมารมณ์ ไม่ใช่ตัวตน อย่าไปยื้อแย่งหรือตู่เอาของเขา ให้วางในสิ่งที่ควรวางปล่อยในสิ่งที่ควรปล่อย ให้เห็นอาการตามธรรมชาติของเขา แล้วเราก็จะปลอดภัย

ให้มาศึกษาเรื่องนี้ คือเรื่องสติปัฏฐาน เป็นการลงเวทีจนเป็นแชมป์ในเรื่องนี้ ให้เป็นนักกีฬาที่มีชั้นเชิงในเรื่องของ กาย เวทนา จิต ธรรม การตั้งต้นจากการเจริญสติ จะเป็นการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิมุติหลุดพ้น เกิดมรรคผล ทำให้มีความ

ปลอดภัยด้วยประการทั้งปวง

เพราะฉะนั้น จึงเชื่อว่า สูตรนี้จะต้องเป็นสูตรสำเร็จที่สามารถเรียนจบได้ทุกคน หลวงพ่อจะขอยืนยันว่า นี่เป็นสัจจะและยืนยันว่าพระธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่มีจริง หลุดพ้นได้จริง พระพุทธเจ้ามีจริง พระธรรมคำสอน ถ้าเราได้รู้เห็น ก็จะรู้ว่ามีจริง พึ่งพาอาศัยได้จริงๆ จะเกิดความสงบ เกิดสันติสุขขึ้นมา เป็นการสร้างแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ชนิดที่เป็นยุคทองยุคธรรมขึ้นมาจริงๆ แต่ถ้าไปสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อรบราฆ่าฟันกัน หรืออาศัยการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อมาบังคับขู่เข็ญผู้อื่น อันนั้นก็ดี ถูกเหมือนกันแต่มันไม่ได้ถูกที่เหตุปัจจัย ถ้าเรามาศึกษาพุทธธรรมก็จะรู้ว่าวิปัสสนาภาวนานั้นถูกที่เหตุปัจจัย ถ้าคนเรารู้เรื่องนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีตำรวจทหารก็ได้ ไม่ต้องมีคุกตะรางก็ได้ เพราะคนเรามีธรรมชาติอย่างนี้จริงๆ เราจะไปทำลายหรือเบียดเบียนกันได้อย่างไร ถ้าเราเห็นธรรมชาติที่ถูกต้อง เพราะตั้งแต่คิดเรายังไม่คิดแล้วจะออกไปเป็นการกระทำได้อย่างไร จึงไม่มีทางที่จะทำอะไรที่ผิดศีลธรรมไปได้ เพราะเราเห็นอาการเหล่านี้ตามความเป็นจริงทำให้รู้ถูก ตั้งต้นถูก แล้วจะไปพาลทำให้คนอื่นลำบากเดือดร้อนได้อย่างไร ก็เลยมีความปกติสุข มีบรรยากาศของความเป็นมิตร มีความเห็นอกเห็นใจกันในฐานะเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย

เอาละ วันนี้หมดเวลา ก็ขอให้พวกเราจงเงี่ยหูฟัง ใส่ใจศึกษาดู ให้ทักท้วงตัวเอง อะไรเกิดขึ้นมาก็รู้ให้หมดจนจบสิ้น อย่าไปยอมจำนน ให้ศึกษาถลุงแยกย่อยออกมาว่า ส่วนไหนเป็นรูปธรรม ส่วนไหนเป็นนามธรรม อาการของรูปและนามเป็นอย่างไร ก็ตอบให้ได้ก็จะเป็นประโยชน์แก่เราทุกคน.

ธรรมะกับธรรมชาติ

บรรยายแก่สมาชิก
ชุมนุมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วันที่ ๓ และ ๒๔ มกราคม ๒๕๓๑

อันที่จริง หลวงพ่อไม่ใช่นักวิชาการเกี่ยวกับป่า แต่ความสนใจเรื่องป่านั้นเริ่มต้นจากการศึกษาของตัวเอง ที่ได้เกี่ยวข้องกับป่าหรือธรรมชาติตั้งแต่ปี ๒๕๐๙ แต่ก่อนนี้หลวงพ่อก็ไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญกับป่าสักเท่าไหร่ สมัยเป็นฆราวาส ครั้งยังเด็กก็เป็นคนชอบคุกคามต้นไม้ ตอนนั้นเห็นต้นไม้ก็ไม่รู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิต แต่พอได้มาศึกษาเรื่องของกรรมฐานในช่วงหลัง ก็ได้เข้าไปอยู่ป่าและศึกษาจากธรรมชาติของป่า ต่อมาก็เลยเกิดเห็น

คุณค่าของป่า ในส่วนที่เกี่ยวกับมนุษย์ เกิดรักป่าขึ้นมา ภูเขาที่ไหน ป่าที่ไหนก็ไป ถ้ายินข่าวว่าป่าที่ไหนดีที่ไหนงาม มีต้นน้ำ มีธรรมชาติละก้อ แสวงหาตั้งแต่พรรษาที่ ๒ แล้ว คือปี ๒๕๑๑-๒๕๑๒ มาอยู่ที่นี่ก็ปี ๒๕๑๒ มาใช้ชีวิตที่นี้ ได้ยินข่าวว่าบนหลังเขาภูโค้งนี่มีคนขึ้นมาอยู่ แล้วก็มีป่า มีลำน้ำลำประทาว ก็อดรนทนไม่ได้ก็พากันขึ้นมา แต่หลวงพ่อมาทีหลัง หลวงพ่อบุญธรรมและอีกหลายคนที่แต่งตั้งกันมา แต่ตอนนั้นก็ออกจากวัดพร้อมกัน หลวงพ่อเองก็ขึ้นไปทางเหนือ ก็คิดว่าจะไปแสวงหาป่าเหมือนกัน แต่ผลที่สุดก็ไม่สมหวัง ก็เลยคบหมู่มิตรที่มาทางนี้ ก็ได้ที่นี่

อยู่ที่นี่ได้สัมผัสกับธรรมชาติทุกวัน จนเป็นเกลอและคุ้นเคยกับธรรมชาติ จนเมื่อใดที่จะต้องออกจากป่า ก็รู้สึกเหมือนราวกับว่าต้องพลัดบ้านพลัดเมือง แม้แต่เดี๋ยวนี้ก็เหมือนกัน คือหากจะต้องออกจากวัดป่าสุคะโตเพื่อไปธุระที่อื่น ก็รู้สึกเหมือนกับว่าขาดอะไรไปสักอย่าง ยามเมื่อกลับมาเดินเข้าสู่ป่า ก็รู้สึกเหมือนว่าได้รับความอบอุ่นชุ่มชื่นเย็นใจ ทำให้หมดภาระบางอย่าง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ทำให้เข้าใจว่าชีวิตมนุษย์นี้ หรือสรรพสิ่งทั้งหลายจะต้องมีความสมดุลกัน และเห็นว่าชีวิตของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับป่านั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดที่จะต้องคุ้มครองให้เกิดความพอเหมาะพอดีๆ สรุปแล้วหลวงพ่อได้ให้ความสำคัญกับป่ามาก ว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงๆ แล้วก็ยังเห็นไปอีกว่า ถ้าสังคมใดหรือชุมชนใดมีความกลมกลืนกับธรรมชาติพอดีๆ สังคมหรือชุมชนนั้นจะมีพระอริยเจ้าเกิดขึ้น

ถ้าเราลองศึกษาประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา แม้แต่คำว่า "โกญจนาท" ของพระพุทธเจ้า คือสั่งพระสาวก เป็นคำ

โกญจนาทที่สั่งมาจากพระโอษฐ์ของพระองค์เองว่า "ท่านจงไปโน่นป่าชัฏ ถ้ำ เรือนว่าง" ไม่ได้ชี้ให้ไปเข้าเมืองเข้ากรุงที่ไหน แต่เป็นป่าชัฏ ในถ้ำ เรือนว่าง โคนไม้ อะไรต่างๆ แล้วก็ตามประวัติของวัดสมัยนั้น ส่วนมากก็อยู่ป่า วัดแรกที่พระพุทธเจ้าได้ไปตั้งขึ้นก็เวฬุวัน เป็นสวนไม้ไผ่ของพระเจ้าพิมพิสาร ถ้าพระเจ้าพิมพิสารชี้ให้อยู่ในพระราชวัง ในเมือง พระพุทธเจ้าก็คงจะไม่รับ นี่ชี้ให้ไปอยู่ที่เวฬุวัน เป็นสวนไม้ไผ่ เป็นอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร นอกจากนั้นก็ลัฏฐิวัน อัมพวัน ก็เกี่ยวกับป่าทั้งนั้น ลัฏฐิวันก็สวนตาล อัมพวันก็สวนมะม่วง แม้แต่พระพุทธองค์ตอนตรัสรู้ที่เสวยวิมุตติสุขก็อยู่ในป่า ๗ วัน ที่ต้นจิกบ้าง ต้นเกตบ้าง ที่ใช้ชีวิตส่วนมาก แม้แต่พระพุทธเจ้าตั้งแต่เกิดก็ลองมาคิดดูนะ *ประสูติก็ประสูติที่ป่า ตรัสรู้ก็ที่ป่า แสดงธรรมก็ที่ป่า ตลอดถึงปรินิพพานก็ปรินิพพานในป่า*

ที่จริงไม่ต้องอ้างไปถึงขนาดนั้นดอก เพียงแต่ลองสังเกตชีวิตของพวกเราที่ได้พบอยู่ในขณะนี้ รู้แปลกอะไรไหมที่เรามาจากกรุงเทพฯ และได้มาอยู่ป่าอย่างนี้ หลายคนก็จะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า รู้สึกร่มรื่นสบายใจ เย็นใจ ไปกับธรรมชาติ ลำน้ำป่าเขาอะไรต่างๆ เราก็จะรู้สึกเอง ไม่ต้องไปพูดถึงครั้งอดีตกาลอย่างสมัยพุทธกาลก็ได้ เพียงแต่เราเห็นอยู่อย่างนี้แหละ

แต่ก่อนเหตุที่คนไม่รู้จักคุณค่าของป่า เพราะสมัยก่อนชาวบ้านทั้งหลายเขายังไม่ขาดป่า แม้กระทั่งตามหัวไร่ปลายนาของเขาก็ยังมีป่า อย่างน้อยวันหนึ่งเขาจะต้องขึ้นไปหาเก็บเห็ด ผัก ผลไม้ หาฟืน บ้างก็ขึ้นไปหาไม้มาทำไถ เป็นต้น เรียกว่าชีวิตของเขาตื่นขึ้นมาก็เข้าป่าแล้ว เพื่อไปหาอาหารกิน นี่เป็นชีวิตของชาวบ้าน

ชนบทเมื่อ ๒๐ ปีก่อน ซึ่งเขาสัมผัสกับป่ามาตลอด แต่พอมาในช่วงหลัง โดยเฉพาะที่หลังเขาภูโค้งนี้ช่วงที่ป่าแหลก ก็อยู่ช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๑๘ พอป่าแหลก คนก็ห่างจากป่า ไม่ได้สัมผัสกับป่า ต่อไปคนเขาก็คิดเรื่องนี้ขึ้นมา เมื่อมีหลายคนคิดเข้า คนที่มีชีวิตอยู่ห่างไกลจากป่า หรือไม่ได้เกี่ยวข้องกับป่า ก็จะให้ความสำคัญกับป่ามากขึ้น โดยอาจจะเริ่มมีความคิดเห็น แสวงหาดูที่ดูทางที่มีป่า เขาก็อาจจะเกิดความรัก เกิดความรับผิดชอบขึ้นมา หลวงพ่อคิดว่าจะเป็นเพราะเหตุนี่เอง ที่ทำให้มีกิจกรรมอะไรต่างๆ เกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าเกิดขึ้น

ถ้าพูดถึงชีวิตของชาวบ้านชนบทในอดีตที่ผ่านมา แม้แต่หลวงพ่อซึ่งเกิดอยู่กับป่า ไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควายกับป่าทั้งวัน คือเกือบ ๓-๔ ชั่วโมงในแต่ละวัน อันนี้เป็นชีวิตของเด็กท้องนา ต้องเข้าป่าเข้าดง อาหาร การกินก็ต้องไปหาที่ป่า เพราะฉะนั้น คนสมัยก่อนจึงไม่รักป่า เช่น หลวงพ่อเป็นต้น สาเหตุเพราะมีชีวิตอยู่กับป่าเสียจนคุ้นเคย เลยไม่รู้สึกรัก แต่พอเราหนีออกจากป่า เราก็เริ่มคิดถึง อย่างคนชนบทที่อยู่ในกรุง เขาก็จะคิดถึงป่า คิดถึงอดีตที่ผ่านมา คิดถึงความสมบูรณ์ ความสะดวกสบายที่เขาเคยอยู่กับป่า เมื่อเขาคิดถึง เขาก็สร้างมันขึ้นมา ถ้าพูดถึงคนแถวนี้เขาก็ยังไม่คิด เพราะเขาอยู่กับป่ามา ๒๐-๓๐ ปี แต่เขาก็ยังกำลังทำลายป่าอยู่ แต่ถ้าเมื่อใดป่าได้หมดไปจากเขา เขาก็อาจคิดขึ้นมา

คนรุ่นหลวงพ่อในปัจจุบันก็พอเริ่มจะคิดถึงอดีตที่ผ่านมา ต้นไม้ตามท้องไร่ท้องนา เขาเริ่มสงวนกันแล้วนะ ซึ่งแต่ก่อนเขาเคยฆ่ามัน แต่เดี๋ยวนี้เขารักษามัน ต้นไม้ต้นใดที่อยู่ตามคันนาเขาก็เลี้ยงเอาไว้ แต่คนรุ่นลูกรุ่นหลานที่เพิ่งเกิดมาภายหลังนี่ เขาก็

ไม่ได้เคยสัมผัสกับรสชาติที่ธรรมชาติให้แก่มนุษย์เช่นนี้ พอเกิดมาก็เห็นแสงแดดแผดจ้า ก็เลยคุ้นเคยไปอีกแบบ ไม่เหมือนสมัยก่อน อีกอย่างหนึ่งหลวงพ่อที่ได้มาเห็นพวกเราที่เป็นคนหนุ่มสาวที่มีความคิดนี้ขึ้นมา ก็ยังพอที่จะมีหวัง แต่เสียดายนะที่เป็นคนอยู่ในเมืองหลวง จึงไม่มีโอกาสเหมือนคนท้องถิ่นที่จะรับผิดชอบกันจริงๆ

หลวงพ่อรู้สึกว่าสมัยนี้มันจะกลับกันนะ คนเมืองหลวงอยากจะออกมาอยู่ข้างนอก คนข้างนอกอยากจะเข้าไปอยู่ในเมือง แม้แต่การแต่งตัวก็เหมือนกัน เดี๋ยวนี้คนหลวงเริ่มจะมาแต่งตัวเหมือนคนโบราณ ซึ่งเรียบๆ ง่ายๆ ส่วนคนบ้านนอกก็นิยมแฟชั่นหรูหรา แต่อย่างไรก็ตามธรรมชาติก็จะสอนเขาเองดอก อาจจะยังไม่สายจนเกินไป คงจะแก้ไขกันได้ อย่างชาวบ้านบ้านหนองแก ซึ่งเป็นบ้านหลวงพ่อนี่ ธรรมชาติได้ลงโทษบ้านเขามากเลยทีเดียว พอธรรมชาติลงโทษเขามากๆ เข้า เขาก็เลยคิดหาทางออก เกิดรักต้นไม้ขึ้นมา เลยเพาะต้นไม้ เลี้ยงต้นไม้ มีความรับผิดชอบรักษาต้นไม้ ในขณะที่คนแถวนี้ (บนภูโค้ง) ยังไม่เห็นธรรมชาติที่ลงโทษเขา ก็เลยทำตัวเป็นศัตรูกับต้นไม้อยู่

ธรรมชาติได้ลงโทษบ้านหนองแกอะไรบ้าง อย่างน้อยก็พลังงานไม่มี เช่น ฟืนหุงต้ม และเรื่องของปัจจัย ๔ ก็ขาดสะบั้นลง ผักก็ต้องซื้อ เห็ดก็ต้องปลูก น้ำก็ต้องกินใต้ดิน สมัยก่อนการจ่ายตลาดนี้ไม่เคยมีนะ จะกินผักก็ให้เดินไปตามหัวไร่ปลายนา เดี๋ยวนี้จะหาผักกินก็ต้องไปที่ตลาด ฉะนั้นคนที่เคยได้รับอานิสงส์จากธรรมชาติ เขาก็เลยเริ่มแสวงหาอยากให้มีเหมือนเดิม เดี๋ยวนี้บ้านหนองแกเห็ดปลวกเกิดขึ้นแล้วนะ สมัยก่อนเห็ดปลวกไม่มี ธรรมชาติเอื้ออำนวยคุ้มครองมนุษย์ แต่ก่อนมนุษย์ไม่รู้จัก เขาก็เลยไปทำลาย

ธรรมชาติ ธรรมชาติก็เลยลงโทษเขาจนเข็ดหลาบ จึงเริ่มรู้จักธรรมชาติกลับมาช่วยธรรมชาติ เมื่อมาช่วยธรรมชาติ ธรรมชาติก็จะช่วยเขา

เพราะฉะนั้นเมืองไทยของเราต่อไป ถ้าหากเขาได้รับโทษจากธรรมชาติที่ลงโทษเขาจริง เขาก็อาจจะหวนกลับคืนมารับผิดชอบอีกก็ได้ หลวงพ่อก็หวังตอนนั้นแหละ อีกอันหนึ่งพวกเราก็ช่วยกันจัดทำกิจกรรมต่างๆ ที่ให้คนที่เป็นลูกๆ หลานๆ ได้ฟังกันไว้ ตอนนี้เขายังไม่คิด ต่อไปวันข้างหน้าเขาก็อาจจะคิดขึ้นมา ชี้ให้เขาเห็นอย่างชัดๆ ว่าภัยกำลังมาถึงเราแล้ว

แต่สำหรับบนหลังเขานี้ ที่ผ่านมาหลวงพ่อยังทำไม่สำเร็จที่จะให้เขาเห็นคุณค่าของป่า มันก็แค่เป็นการถ่วง เป็นการสะกิดให้เขาได้คิดนึกบ้างในบางครั้งคราว คำพูดของหลวงพ่อ เขาอาจจะไปคิดได้ก็ต่อเมื่อหลังจากนี้ไปอีก ๑๐-๒๐ ปี แต่เดี๋ยวนี้เขายังไม่คิดกัน ก็ถือว่ามันเป็นกรรมของคนไทยเรา ที่ยังจะต้องสิ้นหวังอยู่ในเรื่องของป่า แม้ว่าหลวงพ่อจะมีความรักป่ามากแค่ไหนก็ตาม หรือถึงพวกเราทั้งหมดที่นั่งอยู่นี่จะมีความรับผิดชอบเรื่องนี้เพียงใดก็ตาม ก็คงอาจจะเอาไม่อยู่ เพราะว่าหลวงพ่อสังเกตดูแล้ว พื้นที่ที่เราอยู่ในขณะนี้เมื่อ ๑๐ ปีก่อนยังอุดมสมบูรณ์อยู่ หลวงพ่อเดินจากวัดนี้ไปที่หมู่บ้านท่ามะไฟไม่ถูกแดดเลย เดินไปตามทางที่เขาใช้ลากซุง ซึ่งมีต้นไม้ปกคลุมเป็นทิวยาวไปตลอด

เพราะฉะนั้น เหตุที่หลวงพ่อมาอยู่ที่นี่ ที่จริงส่วนหนึ่งก็เพราะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อป่า คือเกือบจะอุทิศชีวิตให้กับป่า แต่อีกส่วนหนึ่งก็เพราะเห็นว่า ป่านี้เหมาะที่จะใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจชนิดที่ซึ่งทำสำเร็จได้ยาก นั่นคือศึกษาพระธรรมหรือธรรมชาติ ซึ่งจะมีโอกาสสำเร็จได้มากกว่าที่จะไปอยู่ในชุมชน

เพราะป่าจะช่วยให้เราได้เห็นอะไร ได้ตอบปัญหาอะไรได้มากกว่าคนที่คิดวุ่นวายสับสนอะไรมาแต่ก่อน พอเข้ามานั่งอยู่ในป่าสักระยะหนึ่ง อาจจะสัก ๒-๓ วัน หรือ ๗ วันขึ้นไป ความกังวลต่างๆ ก็จะลดลงๆ ไป ทำให้มองปัญหาเห็นได้ชัดเหมือนกับน้ำที่ไม่มีอะไรไปรบกวน มันก็จะค่อยๆ นิ่งลงๆ จนทำให้เราได้เห็นเงาในน้ำ หรือเห็นหอย ปู ปลาอะไรต่างๆ ชีวิตของเราก็เหมือนกัน

ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ช่วยเราได้มากที่สุด โดยเฉพาะป่านั้นเป็นธรรมชาติที่เป็นมิตรที่ดีที่สุดของเรา เป็นสถานที่ที่ตอบปัญหาชีวิตของเราได้จริงๆ การได้ไปนั่งพิงต้นไม้ในป่า เดินชมใบไม้ในป่าเห็นธรรมชาติของเขา ที่เขามีความสามัคคีปรองดองกัน ก็เห็นอะไรต่างๆ เหมือนราวกับว่าจะพูดกันรู้เรื่อง เช่น ตอนกลางคืนสมัยก่อนหลวงพ่อซึ่งไม่เคยใช้นาฬิกา จะรู้เวลาก็ได้อาศัยรหัสจากธรรมชาติ เช่น อาศัยเสียงลมพัดบ้าง เสียงใบตองหล่นตอนเช้าบ้าง ในตอนเช้ามืด ก็อาศัยสังเกตสีแสงของใบไม้ คือพอตี ๔ ใบไม้จะเป็นมัน พอเรามองจากหน้าต่างลงไปในป่าจะเห็นใบไม้เป็นมันแพรวพราว ก็แสดงว่าได้เวลาลุกพอดี อย่างนี้เป็นต้น ต้นไม้บางอย่างบอกเวลา บางอย่างช่วยเตือนภัย บ้างก็บอกฤดู เช่น ดอกไม้ใบไม้ ผลไม้ หรือผักบางชนิดก็บอกฤดูแก่เรา

ถ้าเราได้ศึกษากันจริงๆแล้วจะทำให้รู้สึกว่าเหมือนพูดกันรู้เรื่อง อย่างป่าบางส่วนในวัดนี้ ที่เรามองเห็นอยู่ในปัจจุบัน ยังอยู่ในธรรมชาติที่ดีอยู่ เพราะคนยังไม่เคยเข้าไปทำลาย หรือเข้าไปเกี่ยวข้องยุ่งวุ่นวายกับความสมานสามัคคีของเขา เช่น ตรงสวนพุทธเกษตร แต่ก่อนนี้เคยเป็นป่าพงรกรุงรัง ทุกๆ ปีมักจะเกิดไฟไหม้ด้านนี้ ขณะไฟไหม้ไฟจะลุกท่วมไปหมด แต่พอลามมาถึงป่าไฟ

ก็จะสงบลง เราไม่ต้องไปดับมัน มันดับของมันเอง ถ้าป่าที่อยู่กันตามธรรมชาติจริงๆ เขาจะมีความสมานสามัคคี ผนึกกำลังกันต่อสู้กับภัยธรรมชาติได้ ที่ไหนที่มีป่ารกทึบ ต่อให้เราเอาฟืนไปจุดเท่าไหร่ ไฟมันก็ไม่ขึ้น ก็เหมือนกับความมีชีวิตชีวาคล้ายดังครอบ-ครัวใหญ่ๆ ครอบครัวหนึ่ง ที่มีความสมานสามัคคี หรือคล้ายกับบ้านเมืองๆ หนึ่ง ที่มีความสมานสามัคคี อยู่กันเป็นกลุ่มเป็นก้อน มีพ่อ แม่ ลูก หลาน ปู่ ย่า ตา ยาย รักใคร่กลมเกลียวกัน ทำให้อะไรๆ ก็สู้ไม่ได้ ฝนจะตกลงมาสักเพียงใดก็ไม่หนีไปไหน แต่จะกลมกลืนกันพอดีๆ

และถ้ามีสภาพเช่นนี้ อะไรจะเกิดขึ้น สรรพสิ่งทั้งหลาย เช่น สัตว์ประเภทต่างๆ ก็จะได้อาศัยอยู่ในสภาพธรรมชาติที่มีความสมดุล เช่น ส่วนมากในหน้าแล้งอย่างนี้ จะมีพวกเก้ง หมู หรือ ไก่ฟ้าพญาลอ จะมาอยู่แถวนี้กัน (บริเวณหนองน้ำ) แต่ก่อนนี้ สมัยที่วัดป่ายังไม่มีเขตอุบาสิกา (ริมหนองน้ำ) ในเวลาเที่ยงๆ หลวงพ่อมักจะชอบมาใช้ชีวิตในบริเวณนี้ มาอยู่เพื่อได้รับความอบอุ่น ร่มเย็น เกิดความยุติธรรมในใจ ทำให้เห็นสภาพปัญหาอะไรต่างๆ ได้ชัดเจน ดังนั้นป่าจึงเป็นสังคมหรือชุมชนหนึ่งที่มีความสมดุลหรือความปกติยุติธรรม และอย่างที่หลวงพ่อเคยพูดมาก่อนแล้วว่า ถ้าสังคมใดหรือชุมชนใดอยู่ในความปกติ มีการคุ้มครองกันด้วยความยุติธรรม สังคมนั้นจะเกิดพระอริยเจ้าขึ้นมา

ทีนี้ถ้าเรามาอยู่ในสังคมของป่าอย่างนี้ ต้องขออภัยที่หลวงพ่อมักจะชอบพูดเรื่องของตัวเองอยู่เสมอ หลวงพ่อได้คำตอบปัญหาชีวิตของตัวเองก็ได้มาจากป่า ไม่ได้นั่งอยู่บนกุฏิอย่างนี้ หรือไม่ได้เที่ยวไปที่ไหนๆ ที่มันเจริญๆ แต่เดินอยู่ในป่า นั่งพิงต้นไม้อยู่

ในป่า แล้วก็ได้คำตอบปัญหาชีวิตมา ซึ่งเป็นคำตอบที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นคุณค่าของป่าว่า เป็นคู่ของชีวิตมนุษย์จริงๆ หลวงพ่อเคยพูดอยู่เสมอว่า หลวงพ่อจะเอาชีวิตนี้เป็นเดิมพัน จะอยู่กับป่าที่นี่ ถ้ามีอะไรที่หลวงพ่อสามารถจะทำได้ หลวงพ่อก็จะทำ ชีวิตของหลวงพ่อที่เหลืออยู่นี้ ก็เจียดให้ป่าครึ่งหนึ่ง เจียดให้ผู้คนอีกครึ่งหนึ่ง ยามที่หลวงพ่ออยู่คนเดียวก็ไม่ได้นั่งไม่ได้นอนอยู่ที่นี่ แต่มักจะเดินเข้าไปในป่า เข้าไปช่วยต้นไม้บางต้นที่มันทับมันล้ม วันหนึ่งๆ ที่เข้าไปในป่าได้ไปช่วยต้นไม้ ถ้าได้ช่วยต้นไม้ต้นหนึ่ง หลวงพ่อก็มีความรู้สึกเหมือนกับว่าได้ช่วยมนุษย์ไว้คนหนึ่ง เช่น หลวงพ่อไปเห็นต้นไม้ที่เขาล้มทับกัน มันเอนอยู่ไม่รู้ว่ากี่วันแล้ว พอหลวงพ่อไปเห็นก็เกิดความกระตือรือร้นและเข้ารับผิดชอบทันที มีความรู้สึกเหมือนกับว่าหลวงพ่อได้ช่วยคนๆหนึ่งให้พ้นจากอันตราย และเมื่อใดได้ทราบว่าต้นไม้ต้นไหนมีคนเขาลักลอบตัดไป ก็มีความรู้สึกเหมือนกับพ่อแม่ที่เป็นห่วงลูกจริงๆ

ดังนั้นชีวิตของคนเรากับป่าจึงเป็นเกลอกัน มันไม่มีวันที่จะเกิดความฉิบหายจากการกระทำของคนที่ไม่รู้เรื่องนี้ เพราะถ้าหากเขาได้ศึกษาธรรมชาติดูก็จะรู้ว่า มันมีความกลมกลืนกันจนแยกกันอย่างไม่ออก มีความคุ้มครองซึ่งกันและกัน ดุจดังมิตรสหาย มีความสมดุลทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

แต่เดี๋ยวนี้คนมันเป็นผู้ที่จอมยุ่ง เขามองอะไรก็จะมองเป็นเรื่องของปัจจัยเงินทองไปเสียหมด คือเขามองสั้นๆ ตัวอย่างเช่นว่า เขาเดินเข้ามาในวัดเรา พอเขาเห็นต้นไม้ประดู่ใหญ่ต้นหนึ่ง ก็เข้ามาขอซื้อในราคาพันบาทก็มี เขาจะเอาไปทำอะไร เขาจะเอาไปทำตัวถังรถยนต์จะได้เท่านั้นๆ แผ่น แผ่นหนึ่งก็ ๘๐๐ บาท ถ้าได้

จิตอาสาช่วยกันดับไฟป่า

๑๐ แผ่น ก็ได้ ๘,๐๐๐ บาท ดังนั้นถ้าเขาได้ซื้อต้นไม้ต้นนี้ ๓,๐๐๐ บาท เขาก็จะได้กำไร ๕,๐๐๐ บาท เขาคิดอย่างนั้น หรืออย่างสมัยที่คนเริ่มเข้ามาบุกรุกทำลายป่าใหม่ๆ มีคนเขาเดินผ่านมาทางทิศตะวันตกของวัด ก็มองเห็นป่า เขาก็ถามว่านี่ที่ดินของใคร น่าจะถางทำไร่ข้าวโพดหรือมันสำปะหลัง ดินที่นี่ดี ถ้าปลูกมันไร่หนึ่งก็จะได้ผลผลิตประมาณ ๔-๕ ตัน คิดเป็นเงินก็ประมาณ ๓-๔ พันบาท จะเห็นได้ว่าเขาคิดเป็นเงินทองไปหมด เขาไม่ได้คิดถึงความสำคัญที่มันมีมากไปกว่านั้น ต้นไม้ต้นหนึ่งจะมีประโยชน์อะไรต่อเราบ้าง เขาไม่ได้คิด

ต้นไม้บางประเภทเช่น ต้นยางจะออกลูกหลานแพร่ไปได้ไกลมาก เวลาช่วงเดือนกุมภา-เมษา เขาจะมีลูก และลูกยางนี้มันมีปีกด้วย เวลาไม่มีลมพัด ลูกมันจะไม่ยอมหล่น แต่พอมีลมพัดมา มันจะบินไปกับลมเลยและบินไปได้ไกลมาก ต้นไม้บางต้นก็มีการสงวนพันธุ์ของเขาเองไว้ เช่นต้นมะขามเตี้ยก็มีความสมดุลของเขาพอดีๆ คือพอลูกหล่นลงมาค่อยหมกตัวเข้าไปใต้ใบของเขา ในที่สุดก็ลงไปถึงดิน พอฝนตกก็ออกลูกขึ้นมา ดังนั้น หลวงพ่อจึงไม่แผ้วถาง บางคนที่มาปฏิบัติธรรมที่นี่เขาเห็นวัดหลวงพ่อเป็นป่ารกรุงรัง ก็บอกว่าวัดของหลวงพ่อนี่จะต้องลงทุนอีกมากกว่าจะน่าดู หนูจะช่วยให้หลวงพ่อไปจ้างคนวันละ ๓๐ บาทให้มาแผ้วถางตกแต่งให้มันสะอาด หลวงพ่อก็บอกว่า หลวงพ่อไม่คิดที่จะถางให้มันโล่งเตียนอะไรแบบนี้ ปล่อยให้มันเป็นไปตามปกติอย่างนี้ดีแล้ว ถ้าจะถางก็ถางเฉพาะในส่วนที่ใช้เป็นทางเดินเท่านั้น คือเราต้องรักษาสภาพตามธรรมชาติไว้ เพราะนี่ไม่ใช่เฉพาะเรื่องต้นไม้เพียงอย่างเดียวนะ หลวงพ่ออยู่ที่นี่นอกจากอยู่กับต้นไม้แล้ว ยังอยู่กับสัตว์

ด้วย มีงู กระรอก กระแต นก หนู ไก่ฟ้าพญาลอ และสัตว์ป่าต่างๆ ให้เขาได้มีที่อยู่อาศัย

ดังนั้นหลวงพ่อจึงไม่คิดไปตกแต่งอะไร พอให้เขาถางป่าทำถนนหนทางคราวใด ก็รู้สึกช้ำใจเต็มที่ อย่างทางเดินที่ขึ้นเขาไปบนหอไตร เห็นแล้วมันเป็นอย่างไรบ้าง มันก็กระทบกระเทือนธรรมชาติของเขา แต่ก่อนน้ำไม่เคยไหลนะ เวลาฝนตกลงมามันจะเงียบดี แต่เดี๋ยวนี้เวลาฝนตกน้ำก็จะไหลซัดลงมาจากหอไตรเสียงดังจนได้ยิน เขาเอาหน้าดินไปหมด นี่หลวงพ่อก็กำลังจะหาวิธีที่แก้ไขอยู่ จะเห็นว่าแค่เรื่องทำทางยังกระทบกระเทือนธรรมชาติเขาไปหมด เพราะฉะนั้น มันจึงรู้ใจกันระหว่างเรากับธรรมชาติ และสามารถปฏิบัติตัวกับเขาอย่างถูกต้อง โดยไม่มีพิษมีภัย

เรื่องเกี่ยวกับกาย ชีวิตหลวงพ่อตั้งแต่บวชมายี่สิบกว่าปีไม่เคยเจ็บไข้ได้ป่วย แต่บางคนนี่พอมาหาหลวงพ่อไม่ทันเท่าไร ก็เกิดเป็นไข้มาเลเรียขึ้นมาก็มี เขาเลยหาว่าหลวงพ่อนี่อยู่ยงคงกระพันเป็นเกลอกับไข้มาเลเรีย นี่เพราะว่าหลวงพ่อทำใจได้ แล้วก็ปรับตัวกับเขาเป็น เช่น กลางวันอย่างนี้ก็อาจจะนอน คือรู้จักทำใจเป็นเกลอกับธรรมชาติ จึงเหมือนกับรู้ความกัน

การศึกษาธรรมชาติของเขานี้มันไม่ต่างไปจากธรรมชาติของคนเราหรอก เมื่อคนเรารู้จักธรรมชาติตามความเป็นจริง มันก็รู้จักปรับเนื้อปรับตัวได้ดี อย่างเรื่องกายใจก็เป็นธรรมชาติสองอย่าง เช่น เวลาหิวข้าว ถามว่าอะไรมันหิว อาจจะเป็นคำถามที่ดูโง่ๆ เรื่องหิวข้าวเป็นเรื่องของอะไร เรื่องของกาย หิวข้าวนี้ดีไหม ถ้าหิวข้าวแล้วใจจะเป็นอย่างไร ใจก็หิวจนเป็นทุกข์ไปก็มีใช่ไหม พาลพ่อแม่ บางทีแม่ทำอาหารไม่ทันก็โวยวาย แต่ถ้าหากเรารู้จัก

เขาตามความเป็นจริง หิวข้าวจะเป็นเรื่องที่ดี เจ็บปวดเป็นเรื่องที่ดี ดีไหมความเจ็บปวด ความร้อนหนาว ดี ทำไมจะไม่ดี เพราะเป็นธรรมชาติของเขา เขามีความเจ็บปวดร้อนหนาวเพื่ออะไร เพื่อรักษาตัวของเขา ถ้าหากยุงกัดไม่รู้จักเจ็บ เหยียบหนามไม่รู้จักเจ็บ ไม่รู้จักหิว ไม่รู้จักร้อนหนาว นั่นอันตราย

สรุปได้ว่าอาการต่างๆ ที่เป็นไปตามรูปธรรมนั้นเป็นสิ่งที่กลมกลืนกันไป ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด เพราะฉะนั้นเมื่อหิวข้าวต่อไปนี้ต้องไม่ทุกข์ กลับเป็นเรื่องที่น่าภูมิใจ อย่าไปทุกข์ ใจนั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ให้เขาเป็นไปตามธรรมชาติ คือทั้งกายและใจให้เขาได้รับความยุติธรรม อย่าให้เบียดเบียนกัน เมื่อใดที่ธรรมชาติของทั้งสองส่วนนี้มีความกลมกลืนกันพอดีๆ ไม่เบียดเบียนกัน รู้จักทิศทางของกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่คุ้มครองกัน เมื่อนั้นความเจ็บไข้ได้ป่วยก็น้อยลงไป

ธรรมะนี้คือตัวธรรมชาติจริงๆ ไม่ได้นอกเหนือจากธรรมชาติไปที่ไหน เราอาจจะบรรลุธรรมด้วยการสังเกตจากธรรมชาติก็ได้ เช่น เห็นน้ำขุ่น ใบไม้ร่วง ใบไม้ผลิ หรือเวลาออกดอก คราวใดที่เกิดฝนตกในช่วงมีนา-เมษา โดยตอนช่วงกุมภา-มีนานี่ใบไม้เขากำลังร่วงหล่น พอฝนตกลงมาทำให้ใบไม้ได้รับความชุ่มชื่น บางทีนี่ก็สอนเราเหมือนกัน อย่างใบไม้ที่ร่วงหล่น ใบที่ยังไม่แก่ก็มี ที่แก่ก็มี ใบที่ยังไม่แก่นั้นร่วงเพราะเหตุใด ก็เพราะมีเหตุมีปัจจัย ใบที่แก่นั้นร่วงเพราะเหตุใด ก็เพราะมีเหตุมีปัจจัย ต้นไม้บางต้นใบไม้ยังไม่แก่ก็ยังหล่น ทำไมถึงหล่น ก็เพราะเขาขัดสนเต็มที่ ขัดสนเรื่องปัจจัยสี่ การทำมาหากินของเขา ถ้าเขาไม่ร่วงไม่หล่น เขาก็จะมีอันตราย อาจจะตายก็ได้ เขาจึงเสียสละใบออก ให้เหลือ

ไว้แต่กิ่งก้านลำต้น เพียงเพื่อหาปัจจัยสี่มาหล่อเลี้ยง ใบของเขาซึ่งเขารักและหวงแหนที่สุด เขาก็ยอมเสียสละเพื่อความอยู่รอดของเขา นี่เขาก็สอนธรรมะแก่เรา

ถ้ามาเปรียบคนเราก็เหมือนกัน อย่างพวกเราเป็นนักศึกษาขอเงินพ่อแม่ บางทีท่านก็ไม่มีเงิน อย่าไปคิดว่าพ่อแม่จะมีเงินทุกครั้งทุกคราว บางทีก็ต้องอดบ้าง อาจจะต้องงดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยต่างๆ เช่น งดสูบบุหรี่ เที่ยวกลางคืน พวกเราทำได้ไหม แต่ใบไม้เขาทำได้นะ ลองไปเดินดูก็ได้ในระยะนี้ ซึ่งเขากำลังจนเต็มที่ เรียกว่าเศรษฐกิจไม่ค่อยจะดี เหมือนกับพ่อแม่ขายมันไม่ได้ ค้าขายไม่ดีเมื่ออาชีพมีรายได้ไม่ค่อยจะดีเท่าไหร่ ก็ต้องบอกกับลูกว่า "ลูกเอ๋ยเดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะมีรายได้นะ ประหยัดสักหน่อยเถอะ" เคยได้ยินไหมคำพูดแบบนี้ พวกเราอาจจะไม่เคยได้ยิน แต่หลวงพ่อเคยได้ยินนะ เพราะเป็นลูกของคนจน เพราะฉะนั้น พวกเราจงอย่าประมาทบางทีใบไม้เขาสอนธรรมะให้เกิดคติขึ้นมา

ในธรรมชาตินั้นมีความงดงามหรือศิลปะที่บริสุทธิ์ อย่างเวลาฝนตกลงมา หลวงพ่อก็เคยนั่งดูเขานะ เขาเอาฟ้าและลมเป็นเสียงเพลง แล้วก็พากันฟ้อนรำ เคยเห็นไหม ต้นไม้เต้นระบำ เวลาฝนตกลมพัดใบของเขาจะปลิวไปปลิวมา ซึ่งดูแล้วสวยงามมากและเวลาได้รับน้ำฝนใหม่ๆ นี้ พวกเขาจะพากันผลิดอกออกผล ดูแล้วน่าชื่นใจจริง

ป่าธรรมชาติช่วยเกื้อกูลแก่มนุษย์ทั้งกายและใจ อย่างต้นไม้บางชนิด เขาจะช่วยมนุษย์ทางร่างกาย คือเป็นอาหารธรรมชาติ ซึ่งนอกจากเป็นอาหารแล้ว ยังให้คุณค่าทางยารักษาร่างกายอย่างพอเหมาะพอดีกับกาลเวลาอีกด้วย เช่น ในช่วงเดือน

กุมภาพันธ์และมีนาคมนี้ก็จะมีผักติ้ว ผักหวาน อย่างผักติ้วซึ่งเป็นผักหน้าแล้ง นอกจากใบจะกินได้แล้ว ดอกยังเอามาทำซุบ และมีสรรพคุณป้องกันโรคได้หลายอย่าง และเป็นยาธาตุอย่างหนึ่งด้วย คือเมื่อเราได้กินผักชนิดนี้แล้ว มันจะปรับธาตุได้ เพื่อเป็นการเตรียมร่างกายไว้รอช่วงเดือนเมษายน ถึงพฤษภาคมที่จะมาถึง อันเป็นฤดูที่ผลไม้หลายชนิดสุกงอม เช่น มะม่วง มะไฟ กระท้อน เป็นต้น และในช่วงนี้จะมีปัญหาเกี่ยวกับ โรคท้องร่วงหรืออหิวาตกโรคเกิดขึ้นได้ง่าย ซึ่งถ้าเราได้กินผักติ้วเพื่อเป็นการปรับธาตุไว้ก่อน ธาตุของเราก็สามารถมีภูมิต้านทานต่อโรคเหล่านี้ได้พอดี และต่อไปในช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ก็จะมีผลไม้ต่างๆ ออกมาชดเชยให้กินกันไปแล้วก็มีเห็ดเกิดขึ้น ซึ่งเห็ดเหล่านี้ก็มีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพรเช่นเดียวกัน อย่างเห็ดตะไคร้ เห็ดดิน เห็ดขอน เห็ดหูหนู เป็นต้น

ดังนั้นหลวงพ่อว่าถ้าเรากินพืชที่มีตามธรรมชาติอยู่แล้ว เราไม่ต้องไปกินหยูกกินยาก็ได้ เพราะมันจะเป็นการป้องกันโรคในตัวอยู่แล้ว เพราะธรรมชาติเขาจะมีการหมุนเวียนสร้างอาหารให้แก่เรา อย่างเหมาะสมตามฤดูกาล ซึ่งดูแล้วเหมือนกับว่า ธรรมชาตินั้นเป็นเพื่อนที่คอยช่วยเหลือมนุษย์จริงๆ

ฉะนั้น ชีวิตของเรา ถ้าได้อยู่ป่าจริงๆ จะเห็นคุณค่าของป่าว่าได้ช่วยตัวเราจริงๆ เราจะไม่ลืมบุญคุณของธรรมชาติ ธรรมชาติให้ ๆ ๆ ให้คุณต่อเรา ตอนหน้าร้อน สมมติว่าภายในวันสองวันข้างหน้าจะต้องออกจากวัดไป เราคล้ายๆกับว่า จะมีความอาลัยในสถานที่ที่ให้ความร่มเย็น ให้ความปกติ ให้ความสุข พอออกไปมันก็ไม่เหมือนกับอยู่ที่นี่จริงๆ ร้อนระอุ ลมพัดแรง ตานี่ก็มองอะไร

ไม่ค่อยได้ถนัด ถ้าวันไหนที่กลับเข้ามาถึงวัด ถึงที่อยู่อาศัยของตนๆ ธรรมชาติก็รุมช่วยเหลือความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ความอ่อน ความร้อน ความอบอ้าวมันก็หมดไป ที่นี่ช่วยชีวิตเรา ให้ความร่มเย็น ให้ความสะดวกสบาย ความเป็นอยู่ต่างๆ เราก็เห็นคุณค่า ไม่ต้องมีใครโฆษณา ไม่ใช่ป่าไม้ที่เขาโฆษณาทางวิทยุอะไรต่างๆ ไม่ใช่ นั่นมันเป็นอีกส่วนหนึ่ง แต่ลึกๆ นั้นมันเป็นการสัมผัสจากตัวเราเอง

พอเราดูดีๆ ดูอะไรให้แยบคายดีๆ เวลาใดที่เราอยู่ในป่า และเวลาใดที่เราอยู่กลางแจ้งที่ไม่มีป่า แม้แต่นั่งรถผ่านตามป่าเขาลำเนาไพร มันก็ต่างกัน จะรู้สึกเย็นหูเย็นตา ป่าจึงเป็นมิตรที่ซื่อสัตย์สุจริตที่สุด แม้แต่สัตว์ที่อยู่ตามป่า ถ้าเราอยู่เป็นนะ ก็คล้ายๆ กับว่ามันรู้จักใจกัน ก็เป็นมิตรกันทั้งหมด ถ้าลองมาศึกษาธรรมชาติจริงๆ อย่างต้นติ้วที่อยู่รอบศาลาของเรานี่ ที่เป็นต้นเล็กๆ อายุประมาณ ๔-๕ ปีนี่ เขาจะต้องมีหนามแหลมคมมากออก ป้องกันตัวของเขา ถ้าจะพูดก็เหมือนกับคนเราที่อายุประมาณ ๑๕-๑๘ ปี กำลังมีพิษมีสง หนามติ้วหนามไผ่หรือชนิดไหนก็ตามที่มีหนามขึ้นมาที่เป็นเกล็ดเป็นหนามออกรอบด้านเพื่อป้องกันตัวของเขา เขาก็เหมือนกับคนนี่แหละ ไม้ไผ่นี่ก็เหมือนกัน เขาแผ่กิ่งออกไป มันสลัดใบมันร่วงหล่นถมลำต้น เพื่อเลี้ยงลูกของเขา หรือไม้บางประเภทพอถูกมีดถูกของคม ปรากฏว่าเขาก็อาจจะเจ็บเหมือนกับเรา มีเลือดมียาง มีอะไร ไหลออกเป็นแผล ต้องเจ็บปวดไปหลายวัน กว่าที่จะสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้นหลวงพ่อเห็นว่า ถ้าจะเด็ดใบไม้ใบหนึ่ง จะหักกิ่งไม้กิ่งหนึ่ง หรือจะตัดต้นไม้ต้นหนึ่ง มันก็เหมือนกับฆ่าลูกของตัวเองจริงๆ มันรู้สึกอย่างนั้น ไม่ต้องให้ใคร

ที่ไหนมาบอก มันมีความรู้สึกเอง ทีนี้ไม้บางประเภทเขาก็อ่อนแอ อย่างต้นมะไฟ ต้มมะไฟเป็นไม้เหมือนกับว่าไม้ขุนนาง เขาสงวนผิวของเขา เพราะตอนเขาออกลูก เขาจะต้องออกที่ผิวของเขา ไม่ได้ออกที่ยอดเหมือนกับอย่างอื่น

เพราะฉะนั้น การที่เราได้ศึกษาธรรมชาตินี้ จะช่วยให้เราได้เรียนรู้อะไรต่างๆ หลายอย่าง อาจจะมีความรู้สึกระลึกได้ ไม่มองข้ามธรรมชาติ คนที่ไม่มีสติอยู่กับธรรมชาติก็อาจจะมีสติขึ้นมา พอดูต้นไม้ก็รู้สึกทันทีว่า เอ๊ะมันอะไรแน่ ต้นไม้ต้นนี้เราเดินผ่านทุกวัน เดี๋ยวหายไปไหน เมื่อวันสองวันที่แล้วยังเห็นยอดโผล่ขึ้นมาอยู่ เราก็ไม่ทิ้งไม่ผ่านไม่ประมาท ก็ดูใส่ใจดูเขาไปอีก เห็นต้นไหนถูกไม้ต้นอื่นล้มทับก็ต้องไปช่วยเขา ก็ทำให้เรามีสติขึ้นมา คนที่ไม่เคยมีสติก็อาจจะมีสติ ถ้าเราหัดสังเกตนะ แม้แต่คนไม่เคยรักต้นไม้ ไม่เคยรับผิดชอบต้นไม้ ก็อาจจะเกิดความรักเกิดความรับผิดชอบขึ้นมา ดีใจขึ้นมาอีก สิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ชิดเราก็ปลอดภัยขึ้นมาอีก ถ้าต้นไม้เขาพูดเป็นนะ ถ้าเขาเห็นหลวงพ่อเขาก็อาจจะดีใจสักหน่อย

อย่างคราวที่ไปครบุรีเมื่อไม่นานมานี้ พอกลับมาก็เห็นต้นกล้าไม้ตายไป ๔-๕ ต้น ต้นแก้วที่ต่อใหม่ๆ ซึ่งถ้าหากมาช้าไปสัก ๒-๓ วันละก้อคงจะตายหมดเรียบแน่ ต้นอื่นนั้นก็ดูแย่เต็มทีแล้ว แต่เราก็พอที่จะช่วยชีวิตเขาได้ คือพอเรามาถึงเราก็ดูทันที เราได้ทำด้วยฝีมือของเราเอง เรารับผิดชอบว่า ต้นไม้ต้นนั้นอยู่ที่ตรงไหน เราเลี้ยงเขาไว้อยู่ที่ตรงไหน พอเรามาถึง เราก็ไปดูทันที ทั้งหมดนี้ทำให้เรามีสติ ไม่เผอเรอ ไม่หลงลืม ไม่ลืมตัว รู้สึกว่าเหมือนกับพ่อแม่ที่เลี้ยงลูกอย่างเอาใจใส่และรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ความ

ยากลำบาก เวลาหลวงพ่อไปดูต้นมะค่าที่คุณจงรักเอามา ก็พบว่าตายไปหลายต้น ต้นอโศกก็ตายไป ต้นแก้วเอามา ๓ ต้น ก็ตายไป ๒ ต้น แต่ก็มีหลายต้นที่ยังไม่ถึงกับตาย ถ้าจะคิดก็เหมือนกับคนเจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าไปโรงพยาบาลไม่ทันชั่วโมงหนึ่งอาจจะตายได้ ถ้าเขาพูดเป็นเขาคงจะพูดว่า "โอ๊ย เกือบตายไปถ้าหลวงพ่อไม่มา อีก ๒ วัน พวกหนูต้องตายแน่ๆ" เขาอาจจะบอกอย่างนั้น มันเป็นความรู้สึกจริงๆ ธรรมชาติเป็นสิ่งมีชีวิตชีวา ถ้าเรารู้จักธรรมชาติ เราจะให้ความยุติธรรมทุกอย่าง ไม่เห็นแก่ความมักง่าย และขณะที่เราได้ช่วยชีวิตของผู้อื่น ให้รอดพ้นจากอันตรายอยู่ ขณะนั้นจิตใจของเราจะเป็นอย่างไร เหมือนกับเราได้ช่วยในสิ่งที่เพื่อนของเรากำลังต้องการความช่วยเหลืออยู่พอดี ถ้าเราได้ช่วยเหลือเขามันจะเป็นอย่างไร มันก็มีความรู้สึกว่ามีชีวิตชีวา ใครเห็นไม่เห็นก็ไม่เป็นไร เราทำอยู่คนเดียวก็ไม่เป็นไร เพราะสิ่งที่เราทำไปนั้นมาจากใจที่มันซื่อๆ ตรงๆ ต่อธรรมชาติที่ใกล้ชิดติดตัวเรา มันก็รู้แก่ใจของเราเอง ไม่อกตรมขมขื่น ชีวิตอย่างน้อยวันหนึ่งก็ต้องเยี่ยมโน่นเยี่ยมนี่ไปบ้าง ได้ช่วยอะไรบางอย่างที่เป็นธรรมชาติ

ยิ่งเรามาอยู่ที่นี่ ซึ่งเป็นสำนักกรรมฐาน ก็ยิ่งกลมกลืนไปอีก มันไม่มีวันที่จะอิจฉาพยาบาทกันได้ ถ้าเป็นนักกรรมฐานจริงๆ มันไม่มีดอก ชีวิตเหมือนกัน ทุกข์สุขเหมือนกัน รักสุขเกลียดทุกข์ รักตัวกลัวตายเหมือนกัน มันก็ไม่มีทางอิจฉาพยาบาทกันได้ แต่บางคนก็เหลือเกิน เราหวังดีที่จะช่วย เขาก็ถือโอกาสว่าร้ายเรา มันก็เหลือเกิน คนบางคนก็อาจจะเลวร้ายกว่าต้นไม้ก็ได้ ถ้าจะให้หลวงพ่อพูด คนบางคนเลวร้ายกว่าต้นไม้เสียอีก ไม่รู้จักกาลเทศะ สอนเท่าไหร่ก็ไม่รู้จักเอา มีเหมือนกันสำหรับคนบางคน

เพราะฉะนั้น เมื่อเราเป็นนักกรรมฐาน ถ้าเราศึกษาอะไรก็ดูให้แยบคายดีๆ ดูตัวเราก็ให้แยบคายดีๆ อย่าด่วนทำ อย่าโลภ อย่ามักง่าย ที่ว่านี้ไม่ใช่แต่เรื่องธรรมชาติเท่านั้น แม้แต่เวลาที่เราใช้เครื่องใช้ไม้สอย ก็อย่ามักง่าย เช่น สายยางท่อน้ำ บางคนก็เกี่ยวข้องกับสายยางไม่ถูกวิธี พับสายยาง เขาก็เจ็บตัว หลวงพ่อเคยได้ช่วยไว้หลายครั้งหลายคราว สายยางที่ใช้สูบน้ำ ปล่อยน้ำที่นี่คนเรามันมักง่ายไม่รับผิดชอบ ไม่รู้ ไม่แยบคาย ไปจับสายยางก็ม้วนพับหัก สองสามวันก็แตกเท่านั้น มันอยู่กับเราไม่ได้ คล้ายๆว่าเราไม่รักเขา เขาก็อยู่กับเราไม่ได้ เราไม่เป็นมิตรกับเขา จุดธูปเทียนก็เหมือนกัน รับผิดชอบไหม จุดธูปเทียน น้ำตาเทียนย้อยเยิ้มตั้งไว้ที่ตรงไหน ตั้งไว้กับกระดาษ บางทีเผอเรอ ก็ไหม้กระดาษลงไป คือไม่รับผิดชอบ ไม่รู้จัก ไม่แยบคาย จิตไม่แยบคายดี

เพราะฉะนั้น ถ้าเราดูอะไรก็เห็นเป็นธรรมะๆ ทั้งหมด อย่างปีนี้ใช้ไดนาโมไปแล้วสองตัว คนที่ไปเสียบมอเตอร์สูบน้ำ เขาไม่ดูให้แยบคาย พอเขาเสียบปลั๊กไฟเข้าไป ธรรมชาติมอเตอร์นี่นะไม่มีใครสอนหรอก ถ้าเราดูให้แยบคายดีๆ เขาก็อาจจะขอความช่วยเหลือจากเราก็ได้ หลวงพ่อเคยพูดให้ท่านจงรักฟัง มิเตอร์ตัวนี้มันหนักหน่อยนะ ถ้าเราเสียบปลั๊กก็ต้องช่วยเขาหน่อยหนึ่ง ช่วยหมุนสักหน่อย ถ้าเขาพูดเป็นเขาก็จะพูดว่า “หลวงพี่ช่วยผมด้วยช่วยผมหน่อยเถอะ มันติดแล้ว ต้องช่วยผลักหน่อยเถอะ” คล้ายๆกับว่าเขาบอกอย่างนั้น ถ้าเราดูดีๆ ก็รู้จัก ที่ไหนได้คนเราไม่รู้ไม่ดูให้แยบคาย ไหม้ไปทั้งสองตัว เสียบปลั๊กไปแล้วก็หนีไปเลย วันไหนๆ ก็อยู่อย่างนั้นแหละ หลวงพ่อกลับมาหลวงพ่อก็เห็นว่าโอ้ นี่มันอ่อนแอแล้วนี่ พอมาดูที่ไหนได้ดำหมด ไฟไหม้ อยู่อย่างนั้นไม่รู้

กี่วัน สายไฟจากศาลามาถึงนี่ไหม้หมดเกรียมหมด คุณกมลเขาไปดูไฟก็เสียหมด ถ้าเป็นไฟแรงสูงก็อาจจะฉิบหายวายวอด อาจจะเกิดไฟไหม้ก็ได้

เพราะฉะนั้น นักกรรมฐานถ้าเราศึกษาจริงๆ อะไรๆ ก็เป็นธรรมะหมด คนมีธรรมะนี้ ถ้าหลวงพ่อดูจริงๆ ไม่จนนะ ให้ความยุติธรรมต่อทุกๆ อย่าง แม้แต่ตัวเราเอง กายและใจนี่ มันไม่บังเบียด ใช้ถูกสมมติบัญญัติ ปรมัตถบัญญัติ ถูกหน้าที่ของเขา จับสายยาง เปิดก็อกน้ำ อะไรๆ ก็พอดี นุ่มนวลดี ไม่ผลีผลาม ไม่หุนหันพลันแล่น มันดีจริงๆ นักกรรมฐาน หลวงพ่อจึงอุทิศชีวิตเพื่อสอนอันนี้ขึ้นมา ไม่ได้สอนให้เดินจงกรมอย่างเดียว สร้างจังหวะอย่างเดียว สอนแม้กระทั่งน้ำแกงที่มันหยดลงกระดาน เช็ดทันที รับผิดชอบขนาดนั้น ไม่ต้องปล่อยให้มันดูดซึมจนเป็นคราบติดกระดาน ลองดูซิ มันก็เป็นธรรมชาติ ไม่เบียดเบียน ไม่ทำให้เสียหายทุกสิ่งทุกอย่าง ถอดรองเท้า สวมรองเท้าก็เหมือนกัน หลายคนที่สวมรองเท้ามาวางที่ตรงนี้ บางคนก็ไม่รับผิดชอบ ใส่รองเท้าไปเหยียบของเขา หลงหน้าหลงหลังไม่แยบคาย

เพราะฉะนั้น ถ้าพูดแล้ว ถ้าเป็นนักกรรมฐานแล้วก็จะเกิดความยุติธรรมทุกๆ อย่าง ใกล้ชิดสิ่งแวดล้อมอันใดก็ให้ความยุติธรรมตลอดทุกอย่าง รับรองไม่เบียดเบียนใคร รักทุกอย่าง รักชีวิต รักทรัพย์สิน รักธรรมชาติ หลวงพ่อเริ่มต้นจากกรรมฐานจริงๆ ไม่ได้มีใครบอกใครสอน ส่วนคนอื่นอาจจะศึกษามา ในด้านนิเวศวิทยา อะไรต่างๆ การศึกษาศิลปวิทยาต่างๆ นั่น หลวงพ่อไม่ได้ศึกษา แต่มันเห็นจริง มันไม่มีความรู้ แต่มันเข้าไปรับผิดชอบทันที เห็นธรรมชาติบางทีเขาแสดงธรรมให้เราฟัง บอกความจริงให้เราฟัง

ขอความช่วยเหลือ เขาสุขสนุกสบายก็คล้ายๆ ว่ารู้จัก

พูดถึงชีวิตของนักบวช ชีวิตของพระแล้ว การปลูกป่ากับการปลูกสติไปด้วยกันได้ มันไม่ขัดกัน อันเดียวกันแท้ๆ ปลูกป่ากับปลูกสตินี้ของอันเดียวกันจริงๆ ไม่ใช่เฉพาะปลูกป่าปลูกสติเท่านั้น มันมากกว่านั้นเสียอีก เราเกี่ยวข้องกับสิ่งใด ก็เป็นการปลูกสติ จนเกิดความยุติธรรมทุกอย่าง.

ภาคผนวก

ระลึกถึงคุณวุฒิชัย ทวีศักดิ์ศิริผล

วุฒิชัย ทวีศักดิ์ศิริผล
ประธานกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม

รำลึกถึง
คุณวุฒิชัย ทวีศักดิ์ศิริผล

พระไพศาล วิสาโล

ข้าพเจ้าแรกรู้จักคุณวุฒิชัยก็ในราวปี ๒๕๒๒ โดยการแนะนำของคุณไสว สุนทร เวลานั้น ข้าพเจ้ายังเป็นฆราวาส ทำงานให้กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม โดยยังคงรักษาสภาพนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เอาไว้ ความที่ข้าพเจ้ามักไปหาซื้อหนังสือที่ร้านศึกษิตสยามแถวสามย่านอยู่เนืองๆ จึงมักได้พบกับคุณไสว ซึ่งตอนนั้นยังทำงานที่นั่น คราวหนึ่งคุณไสวชักชวนข้าพเจ้าไปร่วมประชุมกับหนุ่มสาวกลุ่ม

หนึ่ง ซึ่งมีความสนใจให้พุทธศาสนา และอยากมีกิจกรรมต่อเนื่องทางนี้โดยมีการพบปะมาหลายครั้งแล้วที่อาคารไทยรัฐ ริมถนนสุรวงศ์ ข้าพเจ้าได้ยินก็มีความสนใจ เพราะเวลานั้นคนหนุ่มสาวที่มีงานทำเป็นหลักเป็นฐานแล้ว โดยยังใฝ่ใจในพุทธศาสนาอยู่ นับว่ามีน้อยเอามากๆ ส่วนใหญ่ก็มุ่งแต่เอาดีในทางราชการหรือธุรกิจต่อไป โดยเห็นศาสนาเป็นเรื่องคร่ำครึ

เมื่อไปร่วมประชุม (แต่ความเป็นจริงเป็นการฟังเขาประชุมกันมากกว่า เพราะข้าพเจ้านั้นทั้งเยาว์และใหม่ต่อที่ประชุมนั้น) จึงได้ทราบว่ารุ่นพี่เหล่านั้นหลายคนเป็นบัณฑิตทางด้านเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเพิ่งสนใจในพุทธศาสนา โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการไปสวนโมกขพลารามก่อนหน้านั้นไม่นาน เกิดศรัทธาปสาทะในธรรมจากท่านพุทธทาสภิกขุขึ้นมา จึงรวมกันเป็นกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม ข้าพเจ้าจำได้ดีว่าประธานในที่ประชุม ซึ่งเป็นโต้โผในการจัดคณะมิตรสหายไปสวนโมกข์คราวนั้นคือคุณวุฒิชัย และได้ทราบต่อมาว่า คุณวุฒิชัยนั้นเป็นเจ้าของร้านขายปลาแถวราชเทวี ซึ่งข้าพเจ้านั่งรถเมล์ผ่านแทบทุกวันเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนอัสสัมชัญ

หลังจากนั้นข้าพเจ้าก็ไม่ได้ไปร่วมประชุมหรือร่วมกิจกรรมใดๆ ของกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมอีกเลยเป็นเวลานาน จนราวเดือนตุลาคม ๒๕๒๕ ข้าพเจ้าจึงไปร่วมประชุมกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมอีก ซึ่งเวลานั้นเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแล้ว คราวนี้ข้าพเจ้าไปเพื่อขอความอนุเคราะห์จากกลุ่มในการประชาสัมพันธ์โครงการผ้าป่าปัจจัยสี่ เพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาในชนบท คุณวุฒิชัยและกลุ่มก็เอื้อเฟื้อด้วยดี ตอนนั้นเองที่ข้าพเจ้าได้ทราบว่า

ทางกลุ่มก็เตรียมจัดขบวนผ้าป่านำเสื้อผ้าไปแจกแก่ชาวบ้านรอบวัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ ของหลวงพ่อคำเขียน สุวัณโณซึ่งข้าพเจ้าเคารพนับถือเป็นการส่วนตัวอยู่ เพราะเคยไปจัดผ้าป่าที่วัดของท่านบนภูโค้งแต่ปี ๒๕๒๓ แล้ว

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าการไปร่วมประชุมคราวแรกนั้นจะเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าได้รับเอกสารจากกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดมา พร้อมกันนั้นก็ได้ทราบอีกว่า ร้านขายปลานั้นมีกิจการเพิ่มอีกอย่างคือขายหนังสือและเทปธรรมะ แต่ไม่นานกิจการขายปลาก็ยุบเลิกไป กลายเป็นร้านหนังสือและเทปธรรมะ มีชื่อใหม่ว่าร้านไกวัลย์ ซึ่งดูเหมือนจะตั้งตามชื่อหนังสือเล่มหนึ่งของท่านพุทธทาสภิกขุในชุดธรรมโฆษณ์

เป็นเพราะเอกสารของกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมซึ่งส่งมาถึงข้าพเจ้าทุกเดือนมิได้ขาด (โดยที่ข้าพเจ้าก็ไม่เคยให้อะไรตอบแทนเลยจนกระทั่งบัดนี้) ข้าพเจ้าจึงได้ทราบข่าวคราวของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะข่าวการจัดอบรมเจริญสติและ "เก็บอารมณ์" ที่วัดสนามใน จ.นนทบุรี เท่าที่ทราบ การจัดเก็บอารมณ์ทุกครั้งได้รับความสนใจจากสมาชิกกลุ่มและผู้สนใจเป็นอันมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาววัยไม่ใกล้ไม่ไกลกับคุณวุฒิชัย

ข่าวคราวดังกล่าวในแง่หนึ่งเป็นเรื่องน่ายินดีที่มีคนหนุ่มสาวสนใจในพุทธศาสนาถึงกับลงมือทำสมาธิภาวนาอย่างจริงๆ จังๆ ไม่ใช่ติดอยู่แค่การอ่านหนังสือธรรมะ ซึ่งเริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้นแล้วในหมู่คนรุ่นใหม่ แต่ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นเรื่องที่ท้าทายสำหรับข้าพเจ้าเพราะข้าพเจ้านั้นแม้จะประกาศตนเป็นชาวพุทธอย่างภาคภูมิใจมาหลายปีก่อนหน้านั้นแล้ว แต่ก็หาเคยที่จะลงมือฝึกกรรมฐานอย่าง

จริงๆ จังๆ ไม่ มีบ้างที่เคยพยายามไปทดลองใช้ชีวิตในสำนักปฏิบัติ เช่นที่ วัดถ้ำโพธิสัตว์ จ.สระบุรี แต่ในที่สุดก็หาเรื่องหลีกหนีจากการปฏิบัติจนได้ ไปอยู่กับหนังสือและการพูดคุยแทน ลึกๆ ตัวเองก็ครั่นคร้ามการปฏิบัติกรรมฐานอยู่มาก ดังนั้นเมื่อได้ทราบว่ามีคนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่ง แม้จะเพิ่งเข้ามาในวงการพุทธศาสนา แต่ก็สนใจการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่ามานะของตนถูกกระทบขึ้นมา ขณะเดียวกันก็รู้สึกว่าเสียงท้าทายจากภายในให้ข้าพเจ้าหาโอกาสฝึกกรรมฐานเช่นนั้นบ้าง แต่จนแล้วจนรอด ก็ไม่สามารถสลัดตนให้พ้นจากการงานที่มาพัวพันได้

แต่มองในแง่หนึ่ง การที่ไม่มีโอกาสปฏิบัติธรรม แม้แต่ในช่วงวันหยุดขณะที่ยังเป็นฆราวาสนั้น ก็มีข้อดีตรงที่เป็นเหตุปัจจัยให้ข้าพเจ้าตัดสินใจที่จะอุปสมบท เพื่อฝึกกรรมฐานอย่างจริงจังอย่างน้อยก็ ๓ เดือน เพื่อจะได้ไม่ต้องพะวงเรื่องงานการ หรือเอางานการมาอ้างเพื่อหลีกหนีจากการฝึกจิตอีกต่อไป

ในแง่นี้ก็นับว่ากลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมโดยการนำของคุณวุฒิชัยได้มีส่วนต่อการตัดสินใจอุปสมบทของข้าพเจ้าด้วย ภายหลังจากการอุปสมบทแล้ว ข้าพเจ้าได้เลือกมาฝึกสติที่วัดสนามใน แม้ว่าสาเหตุสำคัญจะเป็นเพราะความศรัทธาในหลวงพ่อคำเขียน แต่ส่วนหนึ่งก็สืบเนื่องมาจากกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม ที่ได้ส่งหนังสือธรรมะของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ มาให้ข้าพเจ้าหลายครั้ง พร้อมกับเอกสารประจำเดือน อันเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าได้ “รู้จัก” หลวงพ่อเทียน (แต่ก็ขอสารภาพว่า ไม่เคยได้อ่านหนังสือของท่านที่กลุ่มส่งมาให้เลยจนเมื่อได้มาฝึกกรรมฐานกับท่านแล้ว) และเมื่อได้ทราบว่าหลวงพ่อคำเขียนเป็นอาจารย์กรรมฐาน ทั้งเป็นศิษย์ของ

หลวงพ่อเทียนด้วย ข้าพเจ้าจึงได้มาฝึกกรรมฐานที่วัดสนามใน โดยการแนะนำและฝากฝังของหลวงพ่อคำเขียน

ที่วัดสนามในนี้เองที่ข้าพเจ้าได้พบปะคุณวุฒิชัยอยู่เนืองๆ เนื่องจากในช่วงปี๒๕๒๖นั้น ทางกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมได้รวมกับชุมนุมศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ และมหาวิทยาลัยมหิดลจัดการอุปสมบทภาคฤดูร้อน ณ วัดสนามนอก โดยให้มาฝึกกรรมฐานที่วัดสนามใน เป็นเวลา ๑ เดือน คุณวุฒิชัยได้เข้ามาอำนวยความสะดวกและอุปัฏฐากพระภิกษุสามเณรใหม่ มากกว่าฆราวาสคนใด เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกตอยู่วงนอก นอกจากนั้นคุณวุฒิชัยยังได้รับภาระจัดรายการเจริญสติ ทั้งแบบธรรมดาและแบบอุกฤษฏ์หลายครั้ง ในช่วงใกล้ๆ กัน

งานอุปสมบทภาคฤดูร้อนนั้นดูจะไม่ประสบผลเท่าที่ควร และคงจะทำให้คุณวุฒิชัยไม่สมหวังหลายเรื่อง อันเป็นปกติวิสัยของผู้ที่จริงจังกับการงาน ชนิดยอมทุ่มเทกำลังกายกำลังความคิดและกำลังเงินอย่างไม่ลังเลใจ กระนั้นคุณวุฒิชัยและกลุ่มก็ยังมีกำลังใจในการทำงานต่อไปโดยปักหลักอยู่ที่วัดสนามใน แต่กิจกรรมต่อจากนั้นจะเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าไม่ทราบรายละเอียด เพราะไม่นานข้าพเจ้าก็ไปจำพรรษาแรกที่วัดป่าสุคะโต

ข้าพเจ้ามามีกิจเกี่ยวข้องกับคุณวุฒิชัยจริงๆ ก็เมื่อมาอยู่ที่วัดป่าสุคะโตนี้เอง แต่ก็เป็นกิจที่ข้าพเจ้าและวัดป่าสุคะโตเป็นฝ่ายสนองเสียส่วนใหญ่ เพราะคุณวุฒิชัยมักเป็นฝ่ายเสนอด้วยการอุปัฏฐากจัดหาปัจจัยและเครื่องอุปโภคที่จำเป็นมาถวายวัดเนืองๆ เนื่องจากระยะหลัง มีพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกามา

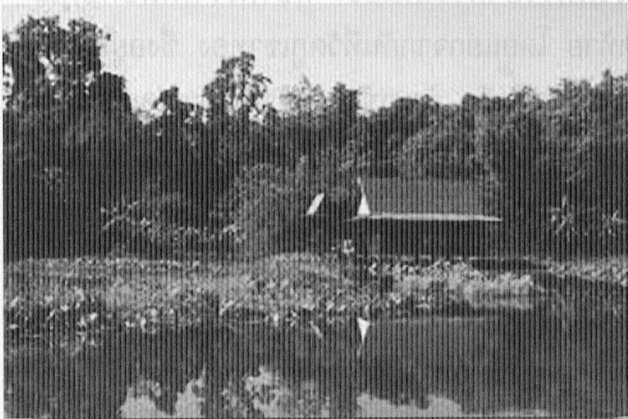
ปฏิบัติธรรมที่วัดกันมาก เกินความสามารถที่ชาวบ้านจะเลี้ยงดูได้ โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา บางปีคุณวุฒิชัยและเพื่อนในกลุ่ม ถึงกับติดต่อจัดหาเครื่องกระป๋องส่งไปให้ถึง ๑ คันรถใหญ่ โดยที่ในช่วงปกติ ก็มักหาทางฝากฝังอาหารแห้งไปให้ที่วัดอยู่บ่อยๆ นอกเหนือจากปัจจัยดำรงชีพแล้ว คุณวุฒิชัยยังเป็นกำลังสนับสนุนโครงการต่างๆ ของวัดอีกหลายโครงการ ในคราวที่วัดดำริที่จะฟื้นฟูสภาพป่าหลังจากที่ถูกไฟเผาผลาญอย่างมากในปี ๒๕๒๙ โดยจะให้มีการล้อมรั้ววัดไปพร้อมกันด้วย ทางวัดก็ได้คุณวุฒิชัยและกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมช่วยจัดหาขดลวดและอุปกรณ์ช่างไม้มาให้ โดยคุณวุฒิชัยนำขึ้นมากับรถบรรทุกเลยทีเดียว

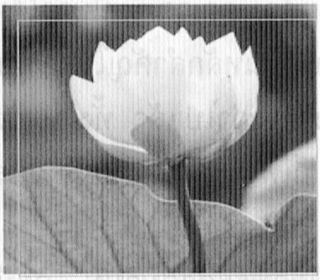
แต่ที่คุณวุฒิชัยพอใจมากที่สุดในส่วนที่เกี่ยวกับวัดป่าสุคะโต เห็นจะได้แก่การเป็นโต้โผจัดรายการธรรมหรรษาสู่วัดป่าสุคะโตถึง ๓ ปีติดต่อกัน คือในเดือนธันวาคม ๒๕๒๘ และ๒๕๒๙ กับเมษายน ๒๕๓๐ ความพอใจนั้นส่วนหนึ่งก็เนื่องจากได้ช่วยเป็นสะพานให้สมาชิกและผู้สนใจได้มารู้จักหลวงพ่อคำเขียนและวัดป่าสุคะโต อันอาจเป็นการโน้มนำให้เกิดนิสัยปัจจัยในด้านการปฏิบัติธรรมยิ่งขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง คุณวุฒิชัยก็คงจะเห็นว่ารายการเช่นนี้ช่วยให้วัดป่าสุคะโตได้รับความใส่ใจและได้รับการทำนุบำรุงจากผู้มีจิตศรัทธาที่มาร่วมรายการ โดยเฉพาะรายการธรรมหรรษาครั้งสุดท้ายนั้น คุณวุฒิชัยยินดีอย่างมาก ที่ได้เป็นตัวกลางให้เกิดโครงการบ่อน้ำใช้สำหรับผู้เยี่ยมเยือนวัด โดยอาศัยทุนบริจาคจากผู้ร่วมรายการธรรมหรรษาคราวนั้น แต่แล้วใครเลยจะรู้ว่า ในที่สุดบ่อน้ำนั้นกลับต้องกลายมาเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงคุณวุฒิชัย ผู้ซึ่งชาวคณะธรรมหรรษาล้วนประทับใจในไมตรีจิต มิตรภาพ และความอุทิศตน

ในงานธรรมหรรษาครั้งนั้นเอง ที่ข้าพเจ้าได้พบกับคุณวุฒิชัยเป็นครั้งสุดท้าย โดยแยกจากกันที่วัดภูเขาทอง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากวัดป่าสุคะโตนัก อันที่จริง ข้าพเจ้าหวังว่าจะได้พบคุณวุฒิชัยอีก ๒ สัปดาห์หลังจากนั้น คือในวันที่ ๒๐ เมษายน เพราะได้ทราบว่าคุณวุฒิชัยจะมาร่วมรดน้ำอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่สำนักงานมูลนิธิโกมลคีมทอง ในโอกาสที่ท่านกลับมาเยือนบ้านเกิดหลังจากพลัดพรากไปกว่า ๑๐ ปี ดูคุณวุฒิชัยจะดีใจมากที่จะได้มีโอกาสมาร่วมพิธีอันสำคัญนี้ อย่างน้อยอาจารย์ป๋วยก็เคยเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อครั้งที่คุณวุฒิชัยยังเป็นนักศึกษาที่คณะนั้น แต่แล้วเช้ามืดวันนั้นเอง คุณวุฒิชัย ก็ประสบอุบัติเหตุจนถึงแก่ชีวิตในที่สุด

กล่าวในส่วนวัดป่าสุคะโตแล้ว คุณวุฒิชัยนับว่าได้ทำคุณไว้เป็นอเนกอนันต์ เช่นเดียวกับที่เป็นหลักสำคัญในการอุปถัมภ์วัดสนามในในช่วง ๕-๖ ปีที่ผ่านมา จะว่าไปแล้ว ทั้ง ๒ วัดนั้นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในวงกว้างได้ ก็เพราะคุณวุฒิชัยมีส่วนสำคัญอย่างมาก

แต่คุณูปการที่คุณวุฒิชัยมีต่อพระศาสนานั้น จะมีเพียงเท่านั้นก็หาไม่ ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ คุณวุฒิชัยได้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนและโน้มนำผู้คนเป็นอันมาก โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจในพุทธศาสนาและจิตสิกขาอย่างจริงจัง จนสามารถกล่าวได้ว่าในรอบ ๕ ปีที่ผ่านมา(๒๕๓๐) ในประเทศนี้ ไม่มีอุบาสกรุ่นใหม่คนใดที่เป็นหลักในการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างแข็งขัน และส่งผลได้มากเท่าคุณวุฒิชัย

กิจกรรมทางศาสนาและธรรมปฏิบัติ ที่คุณวุฒิชัยทำอย่างต่อเนื่องเกือบ ๑๐ ปี ในฐานะประธานกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็น**การเจริญสติ**ที่วัดสนามใน รายการ**ธรรมหรรษา**ทั้งที่สวนโมกขพลารามและวัดป่าสุคะโต ได้มีส่วนเสริมสร้างศรัทธาปสาทะให้แก่คนหนุ่มสาวจำนวนมาก ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมากขึ้นทุกปี

แต่ที่ส่งผลกว้างไกลกว่านั้นก็คือ **หนังสือธรรมะ**ที่คุณวุฒิชัยได้ดำเนินการจัดพิมพ์ในนามกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม โดยใช้ทุนส่วนตัวมาตลอด หนังสือเล่มแล้วเล่มเล่าที่ตีพิมพ์ตลอดเวลา ๘ ปี รวมแล้วกว่า ๗๐ รายชื่อ ได้แพร่หลายกระจายสู่คนวงกว้างมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง โดยที่คุณภาพทั้งในด้านเนื้อหาและการจัดพิมพ์ก็ได้พัฒนาอย่างน่าพอใจมาโดยตลอด จนเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงหนังสือและวงการพุทธศาสนา ทั้งนี้โดยไม่จำต้องพูดว่า ราคาหนังสือที่คุณวุฒิชัยพยายามกดให้ต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไปในตลาดหนังสือนั้น ได้มีส่วนสำคัญทำให้ธรรมะแพร่หลายไปไกลขึ้น จนกระทั่งหนังสือของกลุ่มได้เป็นแบบอย่างให้แก่หนังสือแนวนี้ที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์อื่นๆ ในระยะหลังๆ

กิจกรรมด้านกรรมฐานและการพิมพ์ดังกล่าว ข้าพเจ้าเชื่อว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตและทัศนะของผู้คนเป็นอันมาก และเป็นเหตุให้กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมเป็นที่ยอมรับนับถือมากขึ้นอย่างยากที่จะหากลุ่มอิสระใดๆ ในแวดวงพุทธศาสนา (ที่ดำเนินการโดยไม่อิงสถาบันใดๆ แม้แต่สถาบันสงฆ์) มาเทียบเคียงได้ กลุ่มที่ขยายใหญ่ขึ้นนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นของดีเสมอไป แต่ในกรณีกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมโดยการนำของคุณวุฒิชัยนั้น เป็นการขยาย

ตัวทั้งในทางปริมาณและในทางศรัทธาปสาทะ อันเป็นปัจจัยไปสู่การประพฤติปฏิบัติอย่างสมค่าแก่การเป็นชาวพุทธ อันเราทั้งหลายควรยกย่องสรรเสริญกลุ่มอย่างนี้และควรช่วยพัฒนาให้งอกงามวัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป

การที่คุณวุฒิชัยจากไปก่อนวัยอันควรนั้น นับเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของพุทธศาสนาในประเทศไทย อันอาจจะเทียบเคียงได้กับการสูญเสียบุคคลอย่างเสถียร โพธินันทะ ซึ่งได้จากไปในวัยไล่เลี่ยกัน ถึงแม้คุณวุฒิชัยจะไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเท่ากับเสถียร โพธินันทะ นั่นก็เพราะทั้งสองมีบทบาทเผยแผ่ที่ต่างกัน โดยคุณวุฒิชัยเป็นผู้อยู่หลังฉากอันยากที่มหาชนจะรู้เห็นได้ อย่างมากผู้คนก็รู้จักเพียงว่าคุณวุฒิชัยเป็นผู้จัดส่งหนังสือและจัดการร้านไกวัลย์เท่านั้น ถ้าหากคุณวุฒิชัยมีชีวิตยืนนานกว่านี้ ย่อมไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า จะทำคุณมหาศาลให้แก่พระศาสนาอย่างที่มหาชนจักต้องประจักษ์ในที่สุด

บุคคลอย่างคุณวุฒิชัยย่อมมีเรื่องให้พรรณนาได้มาก ข้าพเจ้าเองแม้จะไม่ได้ทำงานใกล้ชิดกับคุณวุฒิชัย แต่ก็ยอมรับนับถือคุณวุฒิชัยในด้านความอุทิศตนต่อพระศาสนาอย่างแรงกล้า ความจริงข้าพเจ้าน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการงานของคุณวุฒิชัยและกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมได้มาก เพราะคุณวุฒิชัยมักมีกิจธุระมาวัดทองนพคุณหลังปิดร้านไกวัลย์แล้วเสมอ เพื่อปรึกษาหารือเรื่องหนังสือและกิจกรรมของกลุ่มกับพระดุษฎี เมธงฺกุโร ซึ่งข้าพเจ้ามักมาพักพิงกับท่านเสมอในยามที่ลงมากรุงเทพฯ โดยที่ระหว่างนั้นคุณวุฒิชัยก็ชักชวนข้าพเจ้าหลายครั้งให้ขีดเขียนหรือจัดทำต้นฉบับหนังสือให้กลุ่มบ้าง แต่ข้าพเจ้าเองก็ไม่เคยรับปากเป็นมั่นเป็นเหมาะ

อย่างมากก็เพียงแต่ช่วยขัดเกลาต้นฉบับให้เป็นบางเล่ม กระนั้นในใจก็คิดว่าน่าจะลองขยับเขียนให้สักเล่ม แต่ก็ไม่มีโอกาสและความมั่นใจพอที่จะช่วยกลุ่มตามที่คุณวุฒิชัยออกปาก

จนเมื่อเร็วๆ นี้มีเหตุให้ข้าพเจ้าต้องจัดทำจุลสารเกี่ยวกับสันติภาพอย่างเร่งด่วน เพื่อใช้ในการรณรงค์คัดค้านการจัดนิทรรศการแสดงสินค้าอาวุธยุทโธปกรณ์ที่โรงแรมแห่งหนึ่งแถวลาดพร้าว นัยว่าเป็นนิทรรศการอาวุธที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย โดยมีเป้าหมายที่จะขยายตลาดอาวุธให้กว้างขวางออกไป อันเป็นการบั่นทอนสันติภาพในประเทศนี้และภูมิภาคนี้โดยแท้ ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องพูดว่าเป็นการขัดต่อพุทธศาสนาเพียงใด อย่างไรก็ตามเนื่องจาก "กลุ่มสานสันติ" ซึ่งจัดการรณรงค์ครั้งนั้นมีงบประมาณจำกัดในการพิมพ์จุลสารดังกล่าว คุณวุฒิชัยจึงรับอาสาจัดพิมพ์ โดยกลุ่มสานสันติสมทบทุนส่วนหนึ่งและรับผิดชอบด้านเนื้อหา รูปเล่มแปะภาพประกอบ โดยให้ชื่อหนังสือว่า **อยากให้โลกนี้มีสันติ**

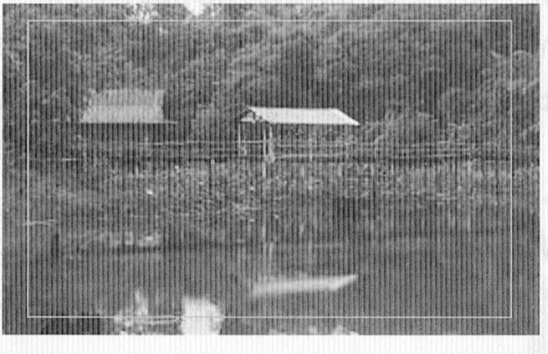
คุณวุฒิชัยไม่เพียงแต่จะรับภาระค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ที่ยังขาดอยู่ หากยังวิ่งเต้นให้หนังสือออกมาทันกำหนด โดยไม่มีใครรู้เลยว่านั่นจะเป็นหนึ่งในบรรดาหนังสือชุดสุดท้ายที่ออกมาก่อนคุณวุฒิชัยจากไป การที่คุณวุฒิชัยจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในนามกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม ช่วยให้หนังสือมี "ยี่ห้อ" ดีขึ้น ทั้งๆ ที่ว่าไปแล้ว หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่แหวกไปจากเล่มก่อนๆ ที่กลุ่มเคยพิมพ์และไม่อาจจัดว่าเป็น "หนังสือธรรมะ" ได้ เพราะมีเนื้อหาในเชิงการเมืองเศรษฐกิจและสังคมอยู่ด้วย แต่คุณวุฒิชัยก็รับพิมพ์ให้ด้วยความเต็มใจและวางใจ โดยไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องอ่านต้นฉบับก่อนแม้ข้าพเจ้าจะเตือนล่วงหน้าแล้วก็ตาม และทั้งๆที่รู้ว่า

หนังสือเล่มนี้คงจำหน่ายไม่ได้มากเท่าไร แม้จะแจกสมาชิกกลุ่มก็ต้องพิจารณาดูก่อน เป็นอันว่าเอาเข้าจริงๆ แล้ว ถึงแม้กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมจะได้จัดพิมพ์ข้อเขียนของข้าพเจ้า แต่ก็เป็นเพราะความเอื้อเฟื้อของคุณวุฒิชัยต่างหาก ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าช่วยเหลือกลุ่มแต่อย่างใด

ข้อที่จะต้องกล่าวประการสุดท้ายก็คือ แม้คุณวุฒิชัยจะทำคุณแก่ส่วนรวมไว้มากแต่บางครั้งคุณวุฒิชัยก็เป็นคนอาภัพ ทั้งนี้ก็เพราะว่าความอุทิศตนอย่างแรงกล้าของคุณวุฒิชัยนั้นเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเขาไม่ทำกัน ดังนั้นบางท่านบางคนที่คุณวุฒิชัยเข้าไปเกี่ยวข้องจึงระแวงในเจตนาของคุณวุฒิชัย โดยลืมไปว่าคุณวุฒิชัยนั้นได้ทำประโยชน์แก่แวดวงของบุคคลนั้นๆ โดยไม่เห็นแก่เหน็ดแก่เหนื่อยอย่างไรบ้าง

อย่างไรก็ตาม นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากคุณวุฒิชัยเองด้วยความที่คุณวุฒิชัยทุ่มเทให้กับการงานมาก จึงมักคาดหวังจากผู้อื่นมาก จนบางครั้งเขาตั้งตัวไม่ติด หรือมิฉะนั้นก็ไม่ยินยอมสนองตามเมื่อไม่สมหวังก็เกิดความทุกข์คับข้องในใจผู้นั้น ปฏิกิริยาที่คุณวุฒิชัยแสดงออกมาอย่างตรงไปตรงมา แม้จะไม่รุนแรงนัก แต่ก็ย่อมกระทบผู้อื่นจนบังเกิดความไม่พอใจ ถึงกับตั้งข้อระแวงสงสัยคุณวุฒิชัยก็มี เพราะสาเหตุนี้ด้วย ระยะหลังๆ คุณวุฒิชัยบางครั้งจึงแสดงความรู้สึกทดท้อเหนื่อยหน่ายในงานบางเรื่อง และคงครุ่นคิดที่จะขยับปรับเปลี่ยนงานบางด้าน ซึ่งหากไม่ตีบตัน ก็กำลังมาถึงจุดสุดยอด อันจะต้องมีการปรับปรุงเสียใหม่ แต่แล้วคุณวุฒิชัยก็ไม่สามารถทำตามที่ตั้งใจได้

กิจการเพื่อพระศาสนานั้นหาได้ราบรื่นเสมอไปไม่ อุปสรรคจึงเกิดขึ้นกับคนแล้วคนเล่า แต่ว่าไปแล้ว ปัญหาและความไม่สมหวังที่คุณวุฒิชัยประสบนั้น ถึงอย่างไรก็ยังนับว่าน้อยเมื่อเทียบกับความยากลำบากที่เราทั้งหลายกำลังเผชิญในปัจจุบัน เพราะบัดนี้ เราได้สูญเสียคุณวุฒิชัยผู้เป็นกำลังสำคัญของพระศาสนาไปอย่างไม่มีวันกลับ ธรรมชาติได้สอนเราอีกครั้งหนึ่งว่า "มันเป็นเช่นนั้นเอง" วันนี้เราอาจยังไม่ประจักษ์แจ้งในธรรมข้อนี้ เราจึงเสียใจอาลัยอาวรณ์ถึงคุณวุฒิชัย แต่ไม่นานความเศร้าย่อมคลายและระงับดับไป และเราจะแย้มยิ้มได้อีก แต่สิ่งที่พึงประทับแน่นอยู่ในความทรงจำของเรา อันมิควรให้เสื่อมคลายไปก็คือ จิตใจแห่งการอุทิศตนเพื่อพระศาสนาและต่อส่วนรวมอย่างเต็มเปี่ยมด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ และความจริงใจ ซึ่งเราได้ประจักษ์ในตัวคุณวุฒิชัยขอให้จิตใจดังกล่าวงอกงามขึ้นในเรา และแผ่ขยายกระจายกว้างออกไปยังผู้อื่น ทั้งนี้มิใช่ด้วยการพูด เขียน หรือเทศนาแต่เพียงเท่านั้น แต่ด้วยการกระทำที่ออกมาจากจิตจากใจของเราเป็นสำคัญ ดังที่คุณวุฒิชัยได้เป็นแบบอย่างให้เรามาแล้วในรอบทศวรรษที่ผ่านมา.

คำชี้แจงในการพิมพ์
(ครั้งที่ ๒)

หนังสือ *หว่านพันธุ์แห่งโพธิ* นี้ แม้จะล่วงมาแล้วเกือบ ๓๐ ปี แต่ก็ยังมีคุณค่าน่าอ่าน ทั้งธรรมบรรยายของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ และเรื่องราวชีวิต การทำงาน และปฏิปทาจริยวัตรอันงดงามของท่าน กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมจึงจัดพิมพ์ขึ้นอีกครั้ง เพื่อน้อมถวายเป็นอาจาริยบูชา และเพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงคุณวุฒิชัย ทวีศักดิ์ศิริผล อดีตประธานกลุ่มผู้จากไป แต่ยังอยู่ในใจญาติมิตรทั้งหลายด้วย

นอกจากนั้น งานเขียนชิ้นนี้ของพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ช่วยให้เห็นผลงานยุคแรกๆ ของท่าน และมีคุณค่าเป็นกรณีศึกษารายละเอียดการทำงานของพระนักพัฒนาและภาวนาที่ดีมากชิ้นหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับเรื่องธรรมะกับธรรมชาติ

จากอดีตจนถึงวันนี้ สามารถเห็นพัฒนาการต่อเนื่องของงานธรรมะ อาทิวัดป่าสุคะโต (ภูโค้ง) วัดป่ามหาวัน (ภูหลง) ในจังหวัดชัยภูมิของท่านก็เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่และอบรม **"สติปัฏฐานสี่"** แบบเคลื่อนไหวของหลวงพ่อเทียน จิตฺตสุโภ มีผู้ไปศึกษาและปฏิบัติเป็นประจำ ทั้งนักบวชและฆราวาส จากหน่วยงาน

ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล และหน่วยงาน อาสาสมัครต่างๆ ที่ตระหนักเห็นคุณค่าของจิตตภาวนาที่ช่วยป้องกันบรรเทา และขจัดปัดเป่าปัญหาชีวิตจิตใจของคนยุคใหม่และสังคมปัจจุบันอย่างน่าสนใจยิ่ง

ส่วนงาน**ด้านอนุรักษ์ธรรมชาติ** ทั้งสองท่านก็มีโครงการต่อเนื่อง ทั้งป้องกันไฟป่าและปลูกฝังคนให้เห็นคุณค่าของป่าไม้และสายน้ำ เช่นโครงการเดิน**ธรรมยาตรา** ลุ่มน้ำลำปะทาว ที่ทำสืบต่อมากว่า ๑๕ ปี โดยไม่มีการขาดช่วง หรือหยุดชะงัก ทั้งยังมีผู้เข้าร่วมมากขึ้นทุกปี ทั้งจากในเมืองกรุงและท้องถิ่น และยังเป็นต้นแบบให้เกิดการเดินธรรมยาตราขึ้นในหลายๆ จังหวัด ที่จัดโดยคนรุ่นใหม่ที่สนใจปัญหาท้องถิ่น ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมและศาสนธรรมด้วย

สำหรับงานด้าน**จิตอาสา** เพื่อพัฒนาตนและสังคม เป็นการทำบุญแบบใหม่ และประยุกต์ประเพณีพิธีกรรมให้สมสมัย เช่น ผ้าป่าต้นไม้, ของขวัญเยี่ยมไข้ รวมทั้งการนำ**สมาธิภาวนา**มาช่วยเหลือคนไข้ระยะสุดท้าย **เพื่อเตรียมตัวตายอย่างมีสติ** เพื่อจากไปอย่างสงบและสู่สุคติ (ซึ่งคนสมัยใหม่ในเมืองต้องการมาก) โดยสรุปคือมุ่งสร้างคนที่มีคุณภาพคุณธรรม ยิ่งกว่าการสร้างวัตถุอันอลังการอันเป็นคุณค่าเทียม ซึ่งเป็นกระแสโลกสวนกระแสธรรม

ในขณะสถาบันสงฆ์ อ่อนเปลี้ย หดตัว ลืมตัว และตายตัวมากขึ้น **บทบาทของฆราวาส**ก็เข้ามาสนองงานและดำเนินงานด้านศาสนาแทนอย่างได้ผลหรือมีประสิทธิภาพกว่า อาทิเช่น ยุวพุทธิกสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ และชมรมกัลยาณธรรม ทั้งนี้ไม่นับสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ที่ฆราวาสเป็นผู้สอน หรือผู้บริหาร

เช่น โคเอนก้า มูลนิธิพันดารา (ซึ่งพุทธศาสนาฝ่ายวัชรยาน) ฉือจี้ (มหายานจากไต้หวัน) หรือชมรมรู้กายรู้ใจและมูลนิธิอีกมากแห่ง เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งท้าทายที่คณะสงฆ์ไทย (ซึ่งเป็นคณะสงฆ์**ชาย**) พึงสำเหนียกในการผูกขาดบทบาทมาแต่ไหนแต่ไรให้ต้องปรับตัวใหม่ และถึงเวลาที่พุทธบริษัททุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน เพื่อฟื้นฟูและกู้คืนธรรมชาติและพุทธศาสนาให้กลับมาเข้มแข็งอีกครั้ง

ในภาคผนวกได้นำข้อเขียนรำลึกคุณวุฒิชัย ทวีศักดิ์ศิริผล มาพิมพ์ไว้ ช่วยให้เห็นภาพการทำกิจกรรมของกลุ่มชาวพุทธหนุ่มสาวที่เป็นกลุ่มจิตอาสายุคแรกๆ ที่ยังคงมีบทบาทเบื้องหลังงานพระศาสนาอยู่ แม้จนปัจจุบัน ทั้งในรูปกลุ่มคุ้มครองผู้บริโภคและกลุ่มส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรม

ขออนุโมทนาแด่อาจารย์ยงยุทธ โรจนวรเกียรติ และมิตรสหายผู้เป็นต้นคิดและอุปถัมภ์การพิมพ์ครั้งนี้ ขอให้ธรรมทานนี้จงอำนวยผลให้เกิดสันติสุข สันติภาพในโลก อันกำลังวิกฤตไปทุกด้านด้วยเทอญ

ขอเจริญธรรม
พระดุษฎี เมธงฺกุโร
ธันวาคม ๒๕๕๖

หว่านพันธุ์แห่งโพธิ

ประวัติ ชีวิตและผลงาน
ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ

หว่านพันธุ์แห่งโพธิ
ประวัติ ชีวิตและผลงาน ของหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ